

**PETER MARKOVIČ, STRAH
LJUBLJANSKIH ŠOLARJEV.**

ZGODOVINSKA POVEST. — IVAN PREGELJ.

II. ROKA Z ONSTRAN GROBA.

1. Srečanje na Učki.

Peter Markovič je medtem hodil skozi noč in južno. Noč je bila temna in južna se je razraščala v vihar. Popotni, ki je hodil visoko vštric nad dolino Drage, je slišal iz višav strahotno vršanje vetrov. Ni sicer videl oblakov, ki jih je gomilila sapa ob gori, čutil pa jih je, ko so se vsako toliko časa kakor polni mehovi usipali v nalinah v goro, da je voda šumela iz vseh sotesk in gluhot, grgrala povodenj in se trgal nalič v pustoto in goščavo. Čim višje je šel, tem občutnejše je imel popotni vetrove in tem težja mu je postajala mokra obleka na ramah. Že je čutil močjo tudi na koži. Ta kopel ga je sprva prijetno dramila, potem pa mu je začela kar piti moči. Mraz je stresel popotnega. Iz tega občutja se je oglasilo še drugo; temna bolečina v glavi. V udarjenem očesu je začelo besno kljuvati. S stisnjenimi zobmi je iskal dijak zavetja pred vetrom, potem se je skušal gnati predrzno. Zdrknil je s poti, padel in čutil, da se je udaril. S težavo je našel pot in se začel topo boriti naprej. Ni več čutil, ali je na poti ali pa je stopil v stran. Osvestil se je na neki vetroviti ravnici, ki je bila kakor posuta s skalami. Začutil je veter z druge strani in po njem iskal stare smeri. Ni šel dolgo, ko ga je zajel veter spet od drugod, naravnost v obraz. Obenem je potni čutil, da se tla pod njim nižajo. Zopet se je okrenil in blodil neodločno in obenem nestrpno, zdaj v levo, zdaj v desno. Potem je stal in poslušal. Zazdelo se mu je, da mora imeti goro na desni. Od tam je šumelo kakor iz višinske hoste. Sproščeno je stopil v nadeji, da je morda prav blizu Gornjega sela. Hotel in želel je samo eno: da bi že našel kaj malo suho in prevedril do dne. Tedaj se je zablistalo. V višavi je prasketnilo in odjeknilo. Za trenutek se mu je razodela okolica: ravnica, kakor polica tik pod strmo pečino, ki jo je nadrašal nizek les. Nagonsko je uganil, da bi pod pečmi mogel najti zavetje. Za trenutje mu je bilo, kakor da je nebo utihnilo in se je veter vrgel drugam. Pa ga je

tisti trenutek objelo kakor vrtnec od vseh strani in ga vrglo na tla. Vse okoli njega se je vnelo v bliskavici, oglušujoče grmenje ga je zajelo. Tedaj pa je tudi videl, da je prav blizu pečina, celo malo duplo je opazil in se pognal vanjo. Bil je v zavetju. Prav tedaj se je vihar razbesnel do skrajnosti. Strele so udarjale, vonj po žveplu je napolnil vzdušje. Trgajoči se šum je padal od vseh strani kakor slap. Čeri so tulile, gošča se je lomila s prasketom, toča je rožljala na ravnico. Bučalo je z vseh strani, tla pod Petrom so se tresla. Zaprl je oči in zatisnil ušesa. Ko se je vihar nekoliko unesel, je popotni pogledal. V megli in bliskavici je ležala ravnica razprostrta pred njim. Vsa bela, za ped pokrita z ledom in žareča v zeleno sinjem blesku. V tej čudni svetlobi se je zdajci dvignilo nekaj živega, vstalo kakor iz zemlje in gibalo. Bil je človek in je prihajal naravnost proti dupli. Popotni ni trenil z očesom. Videl je brez vsake sence, določno: človek je kakor plaval nad zemljo in šel skozi vihar. Ledeno zrnje, ki se je zopet usulo, ga ni zadevalo, a se vendar nekako gomililo ob njem. In zdaj stoji prikazen prav pred duplo. Popotni vidi obraz. Posinele ustnice gibljejo, votlo in mrtvo strmijo oči. Pljuča vidno hlipajo, nekje na prsih uhaja sapa iz nevidne rane. Prikazen dviga roko, govori, mrtvo, topo, sovražno:

»Peter Markovič!«

Popotni čuti neznansko bolečino. Kri mu je poledenela v žilah, srce je obstalo, koža je kakor uvela, a na glavi se gubanči, kakor da je vsak las oživel in se hoče iztrgati...

Z medlim vzklikom se je zrušil popotni. Spoznal je sliko tistega človeka, katerega je ubil...

2. Bledi premrl.

Peter se je osvestil brez misli in pravega telesnega občutka. Potem pa je občutil vse telo kot eno samo bolečino. Zagnal ga je strašen mraz, zlomil ga je strašen krč. Z glasnim klicem se je pognal kvišku, stal in zopet padel. Topo je trpel in ječal. Počasi je prihajalo življenje vanj, da je mogel sesti. Videl je iz duple predse v medlo megleno dnevno luč. Nič ni spoznal kraja, dasi je razločno videl. Slučajno je otipal pri sebi brašno, ki mu ga je bila dala Tereza. Nagonsko je odprl in našel pijače in jedi. Ko je pil, ga je sprva streslo in se mu zagabilo. Potem pa ga je trenutno ogrelo.

Tudi um in spoznanje sta se mu vračala. Stopil je na prosto.

Tedaj se je zavedel strašne noči. Čutil je, da se mu hočejo zopet ježiti lasje. Nepojmljiva groza ga je stresla. Slepo je pobegnil ob čerch in našel ozko stezo. Polagoma se je umirjal in začel hoditi razsodno motreč pot in kraj. Bil je v nekaki napeti goličavi. Steza se je pela zmerno. Iz megle se je pokazala mala hrastova gošča. Peter je prešel visoko preko gozdiča, ne da bi bil pustil meglo za seboj. Moral je počivati. Primerneje ko prej se je mogel zdaj okrepčati. Čutil je, da se krepi. Kakorkoli ga je še zeblo, kake določne bolečine ni občutil. Spoznal pa je, da vidi samo z enim očesom in je otipal drugo, da je popolnoma zateklo. Ob tem spoznanju je šele zdaj začel hoditi razsodno motreč pot in kraj. Bil je jutro,« je vedel, »le kaj, da se noče svetloba okrepiti? Ali je megla vedno bolj gosta, ali pa vidim tako slabo?« Mimo takih misli je šel dokaj prožneje dalje. Kraj pred njim v višavi je medlo zasijal. Prišel je više in našel, da je v snegu, v pravem snegu, ne v sodri in toči. Osvestil se je, da ne gre prav, da je zašel previsoko. Zaslutil je, da je morda že blizu pri vrhu na Učki. Upal je, da bi se mu utegnilo z vrha odpreti obzorje čez meglo in je šel naprej. Res se je začela megla redčiti. Prav stopnjema pa je ginila tudi svetloba. Že v redki megli je začutil begunec tedaj veter. Prav tedaj se je razgrnilo nad njim in je imel nekaj neba nad seboj. Pa je ostrmel brez konca. Na medlem nebu je ugledal jasno in razločno dvojne zvezde. Tedaj šele si je mogel stolmačiti: prespal je bil ves dan. Stal je skoraj vrh Učke in sam v prvem mraku druge noči. Tedaj se je z grozo spomnil svojega strašnega videnja v pretekli noči. Kakor da zopet vidi, mu je bilo. Iz megle se gosti človeška podoba, prihaja bliže, grozi z mrtvimi očmi, s posineli ustni, z ranjenimi pljuči, iz katerih slišno uhaja sapa...

Nemo se je okrenil popotni in se z blazno naglico spustil z gore, kjer je videl, da je bolj zlozna. Drsal se je po goličavah, prožil se s kamenjem, odlétel, se lovil, sopel in hropel, hlipal za zrakom, jokal, trpel in želel samo eno, da bi že slišal človeški glas in zagledal človeško lice. Po opolzki tratini je zdrknil v gosto bukovo hosto in se od debela do debela lovil vse niže. Vse bolečine, mraz in krč, so ga popustile, gonil ga je le še strah. Tedaj je začutil, da je na široki poti. Obljil ga je pot. Le nekajkrat je zajel s pljuči za zrakom, potem je začel bežati po poti na desno. Ni se ustavil, dokler mu ni pošla vsa sapa. Tedaj je videl, da je v nekakem planotnem gozdu. V brezbrežni tišini je čutil nekak šum in se je šele čez nekaj trenutkov

osvestil, da sliši svoje lastno srce. Strašna trudnost in onemogla bridkost ga je obšla. Topo se je vdajal.

»Naj pride, kar hoče. Ne bom ne ležal ne trepetal. Ubijal sem. Vem! Zdaj me goni mrtvi, furija, ki preko groba sovraži in roko po meni steguje.« Zastokal je od bolešči in gneva, zamahnil v temo predse, kakor da ima orožje in kakor da hoče ubijati še enkrat... Mrzla kaplja, ki se mu je utrgala z veje na lice, ga je zdramila. Z neskončno nežnostjo si je predočil v spominu svoje zadnje srečne ure: kralko in toplo zavetišče, ki ga je užil v Moščenicah. Nekam pomirjeno je začel iskati nadaljne poti. Že po nekaj korakih je začutil še širjo pot pod seboj in se svobodneje oddehnil. Pod seboj je imel v blatnih tleh celo sledove koles in odtise tovornih živali. Hodil je v ljudi. In kakor nalašč se je še gozd redčil, in ko je zdajci iskal popotni k nebu, je videl, da megle ni več, da sevajo zvezde. Z višav je šumelo, bila je mrzla severna burja, a vedrila je noč in begala strahote.

Popotni se je dramil iz prijetne dremotice, ki ga je obšla. Pot ga je nesla mimo nekkih žalostnih in valovitih tal, ki so medlo vstajala iz noči v nekakem daljnem svitu. Dijak se ni mogel domisliti, ne kdaj ne kako je prišel iz gozda. Zdaj je videl, da je v kraških pustolah na trdih, kamenitih tleh in da gre nekam, odkoder vstaja svetloba. »V mesečino, kajpada,« je mislil, »obšel sem goro, za katero je vzšel mesec. Ne vidim ga, ker mi je prenizko na levi, vidim pa odsev mimo gore.« Še je šel, pa je spet dvomil: »To ni mesečina, to je jutro. Le kako? Moral bi ga imeti za seboj, pa ga imam pred seboj.« Strašna misel ga je znova zbegala: »Ali pa mi je zopet minil dan, ne da sem vedel? Ali sem zares tako prekleť, da bom hodil za svoj zločin iz noči v noč brez dne? Kaj pa mi je napravila roka z onstran groba? Oslepila me je, da nič več prav videti ne znam.«

Pa je videl in je bilo jutro, in le tega ni nič vedel, kje hodi. Lepa bela pot ga vodi nenehoma niže neki planoti in nekemu čudnemu obzorju naproti. Kaj? Planota je vendar voda! Ali je zašel na Cepiško jezero, na levo, mesto na desno? Gospod Bog! To je vendar morje! Le katero in kje? Solnce vzhaja za njim, goličave kakor zid ga mejijo z leve. In tu se cesta dotika neke druge, ki se v ostrem lok upogne v zalivu. Popotni strmi in ne veruje. Saj je v Priluki pod Kastvom. Cesta, kamor je stopil, drži na Lovrano in Moščenice; in na levi onstran, tam je Reka. Popotnemu je postalo jasno, da je obšel vso goro Učko in zašel nazaj tja, odkoder je bežal. Močno se je zavedel: »Hiti, umakni se od tod, preden te kdo opazi!« Kakor je doumel, tako je storil. Hotel se je spustiti v dir, pa je občutil, da mu pohajajo moči. Od

J. A. Muenier: Solnčni žarek.

Kastva se je oglasil zvon, prvo solnce je v hišah. Popolni gre počasi v smeri, ki jo zdaj pozna. Pa se mu trenutno vleže čudna žalost na srce. Ne-pojmljiv strah se ga loteva. In zdaj... Kaj je to?

Peket konjskih kopit sliši za seboj. Ne da mu, da bi se ozrl, a umakne se ob breg, da bi pustil jezdeca mimo. Jezdec je blizu. Kaj je pridržal konja? Ali je razjahal?

Peter se ozre in omahne od presnečenja za korak. Tu vidi, da je jezdec izvlekel meč in gre molče nadenj.

»Pero Markovič, ali me poznaš?« ga sliši spregovoriti dijak. Pozna ga. Cattinijev je, umorjenega mlajši brat. Nagrado je razpisal za morilcem pa še sam ga je šel lovit. Od želje po maščevanju dihti. Peter ga vidi, kako prihaja bliže. Ne beži, čaka topo, dvigne roke.

»Umri!« je vzkliknil Cattini.

Orožje je siknilo Petru proti srcu. Nekakšna blazna mirnost je v njem. Z golo roko je odnesel za palec železo vstran, a čuti ga vendar v sebi in plane krčevito vstran, se zasmije, in grozi:

»Nočem!«

Pokrivalo mu je zletelo z glave. Tako stoji in čaka, da bo Cattinijev sunil v drugo. Pa Cattini ne sune. Orožje mu zleti iz rok, ko krpa zbledi mož, se umika, zaslanja si z roko oči. Skoraj joče se in veka:

»Sveti Bog! Gorje meni! La striga! La striga pallida! — Bledi vedomec.«

Begunec ga ne izpusti iz oči, kakor nasprotnik se umika hrbtenski. Zdaj se je zaslonil za ovinek. Tu se sprosti in beži. Ne daleč. Čuti, da mu nekaj toplega oblija telo. Vidi kri, se zasmije in zgrudi ob cesti...

3. Sivi lasje.

Obšla ga je samo kratka slabost. Sesedel se je v nizki breg ob poti, a se takoj zavedel. Mirno je pomislil, da je ranjen. Iskal je rane. Našel je precej močno prasko ob prsnem košu pod levo pazduho. Jeklo Rečanovo se je bilo odneslo ob zvežnju spričeval, ki jih je nosil dijak na prsih. Ne da bi se še menil za rano, ki je sprva hudo zakrvavela, a se že začela preraščati s strjeno krvjo, je razgrnil Peter spričevala. Poškodovana niso, pač pa krvava. »Jurij,« je tedaj vzkliknil Markovič, moj angel varuh! Življenje si mi otell! Videl je, da so izpričevala odnesla in odbila orožje. Umel pa je zdaj tudi, kako da Cattini ni udaril v drugo. Krvi ni videl na orožju, ki je šlo skozi liste. Pa mu je prišla misel, da ima »strigona« pred seboj, premrla, mrliško truplo, ki straši, ker še nima pogreba. »Videl mi je v obraz,« je ugibal Markovič, »bogve, kako sem bled in prepal. Pa je videl, česar ni, in se zdaj ne bo vrnil. Otel sem se.« Še je ugibal, pa mu ni hotelo biti jasno, zakaj ni oni zbledel že, ko mu je pri sunku v obraz pogledal, preden je videl, da orožje ni krvavo. Ni si vedel tolmačiti. Tudi ni razmišljal. Prečudna radost se ga je polastila, hotelo se mu je peti in jokati obenem. »Nuj, Pero, nuj, Jurij,« je govoril, »hodi! Živel boš. Dan je, jutro, Bog je dober, ni hotel tvoje smrti!«

Kakor da je udobno počival, je bil spočit. Pretrdno je bil pri sebi prepričan, da je ugasnila vsa groza in strahota, ki je bila legla zadnji teden nadenj; občutje, da je varen, da se mu ni ničesar več bati, ga je gnalo krepko od koraka v korak. Neprisiljeno se je hotel zahvaliti Bogu. Segel je, da bi se odkril, pa je videl, da je razoglav in se je šele zdaj spomnil, da je izgubil pokrivalo pri napadu. »Imam lase,« si je dejal brezskrbno in se pokrižal. Ni hotel, nezavedno je molil po istrsko: »Oče naš! Visoki Gospod Bog, ki si vele močen kralj v nebesih in na zemlji...« Silna hvaležnost mu je napolnila srce. Do vsega. Do Boga, ki Ga je molil, do Jurija, čigar spričevala so mu bila življenje otela, do vikarja v Moščenicah in njegove mrke strežnice Tereze, še do onega, ki mu je pred kratkim stregel po življenju. Skoraj nezavedno je ugenil pot, kod mu je iti: v burjo, v mrazove, Čiče in lesove. Bilo je jutro, solnce mu je začelo greti v hrbet. Nič več ni mogel zaiti.

»V mrazove, čez lesove,« se mu je oglašalo v korak. Vedel je, da je za mrazovi in gozdovi Kranjska, Ljubljana, slovenski Celovec in nemški Gradec...

Okoli poldne je prišel v majhno selo. Iskal je krčme. Ljudje so ga osuplo gledali in mu rekli, naj hodi do Jelšan. Pokazali so mu kar povprek čez goličave. Šel je, našel pastirja in vprašal, ali hodi prav. Pastir ni bil več tako mlad, a se je vendar silno prestrašil. Pobegnil je. Popotni je prišel v gozd. Tu je našel ogljarje. Zopet je vprašal po poti. Tudi ogljarji so strmeli. En sam je bil med njimi, ki je bil videti priljudnejši. Povedal je za pot, nato pa vprašal, koliko je popotnemu let. Markovič je povedal, da osemnajst, ogljar pa je zmajal z glavo in se molče obrnil. V treh urah trde hoje je prišel Peter v dolino blizu Jelšan. Tu je našel krčmo, kjer se je okrepil. Krčmar ga je gledal kakor ogljarji čudno zadivljeno. »Ta tudi,« je pomislil dijak, »le kaj vidijo na meni. Oko mi vendar splahuje.« Poskušal je, da bi se kaj porazgovoril z gostilničarjem. Pa je bil mož precej zaprt. Vendar je vprašal dijaka, kaj je. Markovič je povedal, da je dijak. Krčmar je očitno nekam po svoje umel. Prikimal je in postal priljudnejši. Povedal je popotnemu za pot naprej. Dijak je vzel slovo. Pa je videl, da krčmar ne obrne pogleda z njegove glave. »Res,« se je domislil Markovič, »razoglav sem, človeka brez klobuka niso vajeni.« Rekel je, da je izgubil pokrivalo, ali bi mogel dobiti kako ponošeno za majhen denar. Krčmar je imel obnošeno ovčjo kučmo in mu jo je odstopil. Prijateljsko se je poslovil. Krčmar je spregovoril za odhajajočim: »Bel kruh bo jedel. Pa mu nisem nevoščljiv. Že zdaj mu je šla modrost v lase.«

Jan Matejko: Državni zbor v Varšavi 1773: konec Poljske.

Peter Markovič pa je odslej poštoval brez sled-njih presenečenj. Živel je z novcem, ki ga je imel od Tereze v Moščenicah. Nič več ni vznemirjal ljudi. Šele tretji dan, ko je nekje srečal pogrebce in se odkril, je videl, da gledajo ljudje zopet osuplo po njem. Postalo ga je sram in strah in se je odslej ogibal ljudi, kolikor je mogel. Že blizu Ljubljane, v neki krčmi, je doživel podobno kakor v Jelšanah. Kranjski krčmar ga je kar očitno v obraz pomi-loval, da morajo biti šole huda reč. Potem je po-kazal dijaku smer proti Ljubljani in dejal:

»Ko prideš izza hriba, jo boš videl. V treh urah, če stopiš, boš pa tam.« Dijak je šel. Bila je nedelja, pa ni vedel. Ko je začel srečavati pra-znične ljudi, je bilo že prepozno za mašo. Spomnil se je, kaj je glede svoje vesti z Bogom obljubil moščenškemu vikarju in ga je zbolelo, da ni bil poslušen, pač pa, da je celo skromne krščanske dolžnosti pozabil. Bridko si je očital. Zadnji del poti, ki bi mu bil mogel biti v veselje, bil mu je najtežji ...

* * *

Hodil je že dve uri skozi rahlo meglo in mraz mimo zamrzlih polj in tokav, ki jih je pokrivalo obilno ivje kakor droban sneg. Prečudno pušto in samotno mu je bilo. Ni bil vaje podnebja, iskal je, kdaj se bo megla razgrnila. Trudno se je redčila. Kakor skozi kopreno je tedaj zagledal pred seboj

nekaj nebesne sinjine. V to sinjino je raslo sivo-umazano zidovje. Nizko pod tem zidovjem, na skrajnem robu podolgovatega holma je bilo mesto. Stalo je v zidovih. Šilasti cerkveni stolpi so rasli v višino. Zamolkel šum zvonov je valoval v zraku.

»Ljubljana!« se je zgenilo v potniku. Bilo mu je bridko in dobro. Verjel je, da je na koncu svo-jega potovanja; težko pa mu je bilo zaradi zemlje, ki ni prav nič sličila njegovemu Primorju. Prvokrat je začutil bridko žalost domotožja. Pa ni tej bo-lesti niti imena poznal.

Vedno bolj pogosto in vedno več ljudi je sre-čaval. Slišal je jezike, ki jih je sam znal ali vsaj umel, potem zopet besede, ki jim ni vedel pomena. Bil je že prav blizu mesta, ko je opazil na neki trati vse živo ljudi. Preživo so drkali na vse strani. Zlasti otroci, ki so vikali oglušljivo. Obstal je in stopil bliže. Pa je prvokrat videl, da ljudje drkajo po ledu. Ob prizoru, ki ga ni bil vaje, je za kratko popolnoma pozabil nase. Tedaj ga je nekdo po-tegnil za rokav. Ozrl se je. Prečudno lep in gosposki otrok je stal oblastno pred njim in vprašal:

»Kdo pa si?«

»Jurij Mihajlovič, dijak,« je odgovoril Peter, ki je umel.

»Kdo ti je pa tako kapo dal?« je vprašal deček.

»Kapo?« je ugibal in ugenil dijak. »Ti je všeč? Če ti prevelika ne bo. Eto ti kape!«

Nasmehnil se je in snel pokrivalo. Tedaj pa je otrok prepadeno zazijal, odskočil, se spustil v beg in vpil:

»Katarina, Katarina!«

Peter je videl, kako je na klic prihitela od le-dišča vitka deklica otroku naproti in ga prestregla v roke. Kazaje na Petra ji je deček nekaj pripo-vedoval. Nevede čemu se je tedaj Markovič pri-bližal. Dekle je gledalo osuplo nanj. On pa se je poklonil, pozdravil in dejal:

»Mali junak se je ustrašil moje kape. Bog bla-goslovi ljubeznivega otroka.«

»Hvala lepa,« je rekla deklica po laško.

»Razumem,« je dejal Peter in se začel opravičevati, da je bil nehoče otroku v strah. Deklica se je medlo nasmehnila in odvrnila, da je mali njen brat.

»Kapo naj sname, mu reci,« je vlekel deček dek-le za roke, da ga je nejevoljno pokarala, naj da mir.

»Z Reke prihajam,« je tedaj rekel v zadregi Peter po primorsko.

»O, to je daleč, od morja!« je odvrnila deklica. Odgovorila mu je po domače in zardela rahlo, ko je videla, kako so mu veselo sinile oči ob materini besedi.

»Gospodična! Kako da govorite moj jezik?« se je divil. »Recite še kaj! Sladko je čuti.«

Zopet je deklica zardela. Nato se je naglo poklonila in šepetnila nekoliko trudno in nekoliko nagajivo:

»Zbogom, gospod od morja!«

Hitro se je oddaljila. Vleči je morala dečka s silo, ker se je kujal in vpil:

»Katarina! Tak govori še z njim. Vprašaj ga še kaj! Saj se ga ne bojim. Saj ni hud, le smeja ti se ne zna in tak je, kakor bi bil star, pa ni. Lep je...«

Peter Markovič je šel svojo pot. Nakrat se je zavedel, da je edini človek daleč in blizu, ki ni prazničen. Sklonil je glavo. Pa mu je postalo še eno jasno. V vsem prazničnem mestu bo on sam, ki ga nikdo ne pozna in ki ne pozna nikogar. Ni-kogar? Ozrl se je rezko. Glej, pa je videl, da gleda deklica za njim. Vedel je od malega njeno ime.

»Katarina!« je vzdihnil, »moje prvo solnce v Ljubljani!« Nekaj trenutkov kesneje je bil pred Nemškimi vrati in je stopil v mesto...

* * *

Mračilo se je, ko je našel v ozki ulici blizu Starega trga prenočišče. V skromni in kaj umazani krčmi je povečerjal, pil merico vina, ki mu ni šlo v slast, ker je bilo mrzlo in rezko, in počakal po-trpežljivo, dokler mu niso pokazali, kjer bi spal. Legel je zgodaj, bil je truden. Spal pa ni dobro. Trpel je v sanjah. Blodil je po neznanih lesovih,

iskal po ti in dneva in imel čudno grozo: bežal je. Gonil ga je neznansko skrivnosten sovražnik, pre-klinal ga in psoval za premrla...

Vzdramil ga je glas zvonov in je vstal še ves omočen od sanj, ki jih je trpel. Ugibal je, ali se mu bo še dolgo spovračalo v sanjah, kar je bridkega doživel. Verjel je, da do smrti ne bo popolnoma ugasnilo.

Stopil je v cerkev pri Svetem Jakobu in bil pri maši. Bil je še pri drugi, ki je bila šolarska. Nato je šel pred cerkev. Pri dijakih, ki so se zbi-rali v šolo, je poskusil kaj pozvedeti o šolskih raz-merah. Čutil se je, ko je videl, da se obračajo nevljudno in prezirljivo od njega. »Ali jim mar ni-sem povedal, da sem tudi sam šolarski?« se je izpraševal, »kako da niso nič družabni in postrež-ljivi?« Zaključil je bridko: »Samo po obleki sodijo. Nisem jim dovolj prazniški, negodnikom, ki prav nič ne vedo, kaj je hudo na svetu.«

Tedaj je videl pred seboj dijaka, ki onim dru-gim ni posebno sličil. Bil je vidno zanemarjen, a veseljaški.

»Kdo mi posodi kljuko, da jo zataknem v me-glo,« ga je slišal Peter, kako se šali radi gostega vzdušja. Dijaki so se smejali šolarski šali. Nekdo je vprašal, čemu bo kljuka v megli.

»Pondeljarski sem,« je odvrnil veseli nemar-než. »Šolo bom obesil nanjo.«

V tem je zagledal Markoviča in mu dobro-dušno pomežiknil in vprašal šegavo po latinsko:

»Kaj pa ti? Ali oslov iščeš, da bi ti resnico povedali, kakor Bileam?«

»Iščem vljudnega človeka,« je odvrnil resno Markovič.

»En sam je v Ljubljani,« je odvrnil vedro dijak. »Gabrijel Šapla se imenuje in pred teboj stoji.«

»Jurij Mihajlovič,« se je poklonil Peter in vprašal, ali je morda v zavodu neki oče Andrej Jan-kovič.

»Včeraj je še bil,« je odvrnil po svoje Šapla. »Danes se je morda že posušil, zakaj hudo je star. Pojdiva, morda ga najdeva.«

Sprevel je Petra k vratom v samostan. Tam se je poslovil. Toplo se mu je zahvalil Peter.

»Čemu?« je vzkliknil Šapla. »Mar mi nisi všeč? Dobro opravi. Jankovič je star, ampak uskoška grča. Ne govori, seka kakor z nožem.«

»Da sem ga le našel,« je pomislil veselo Mar-kovič in pozvonil. Povedal je vratarju, da nosi pismo za očeta Andreja. Predal je pisanje in rekel, da bo čakal. Kmalu se je vratar vrnil in mu velel, naj gre za njim. Odprl je dijaku v neko celico. Peter je oslrmel. Mesto enega je zagledal pred seboj tri redovnike. Očeta Andreja je ugenil na prvi pogled, druga dva pa ni poznal. Zato se je

prirodno poklonil vsem trem, nato pa stopil pred Jankoviča.

»Non sum — nisem!« je rezko zaklical starec in pokazal na vrstnika ob sebi. »Tam je oče rektor.«

Dijak se je nemo poklonil redovniku, ki mu ga je označil oče Andrej. Zmedel se je. Beseda, ki jo je bil spregovoril oče Jankovič, ga je bridko spomnila njegove lastne, ko je sedel v spovednici na Reki, da bi se biričem skril.

»Jurij Mihajlovič?« je tedaj spregovoril oče rektor.

»Adest — Tu!« je odvrnil dijak.

»Ali ima izpričevala?«

»Imam.«

Peter je segel k sebi. Oče rektor je pokazal na svojega tovariša in dejal:

»Oče prefekt! Poglejte, ali so v redu?«

Peter se je zdaj poklonil še šolskemu ravnatelju in mu ponudil zveženj listov. Ta je vzel in se namrgodil:

»Slabo jih je hranil,« je dejal proti očetu rektoru. Peter je trpko pomislil, s koliko težavo in pazljivostjo je izmil krvave madeže z njih. Hotelo se mu je, da bi se s šolarsko lažjo opravičil, da je hodil v dežju. Pa se je premagal. Oče rektor in oče prefekt sta medtem zgrnila list za listom. Peter je videl, kako ga ves čas presunljivo opazuje oče Andrej. Šolska predstojnika sta medtem našla, da so spričevala v redu. Tedaj je vprašal oče prefekt:

»Spričevala so izvrstna. Kako da jih tako slabo hraniš?«

Petru je postalo čudno vroče. Povesiti je moral pogled. Strašno tesno mu je postalo. Vsi trije redovniki so se nekaj časa molče zagledali nekam preko njegovih oči. Kam, Peter ni vedel. Ugibal je, da ga preiskujejo, je-li pravi. Brez konca mučna se mu je zdela minuta tega togega molka.

»Kako da si sredi leta popustil šolo na Reki pa prišel k nam?« je vprašal tedaj oče prefekt. Peter ni vedel, kaj bi odgovoril. Prav nič se ni bil pripravil na kakšno zasliševanje. Zmedeno je iskal od redovnika do redovnika. Potem je našel skromno, ne da bi se lagal.

»Izgubil sem svoje prijatelje,« je rekel.

Oče Andrej se je suhotno zasmejal. Petra je streslo. »Uskoška grča,« je pomislil na besedo Šaplovo, »lepemu priprošnjiku me je poslal gospod vikar Jože.« Proseče je pogledal na očeta rektorja in očeta prefekta.

»Čudno,« je dejal oče prefekt, »da si prijatelje izgubil. Spričo človekoljubnega čina, ki smo o njem brali v pismu, bi si jih bil mogel še obilneje pridobiti.«

»Sprl sem se v hiši, kjer sem si služil kruh, užalil jih,« je povedal določneje Peter. Tedaj se je tudi nekaj sprostilo v njem. »Kaj bi kakor krivec stal pred sodniki!« si je dejal. »Povedal bom odkrito, kar morem, in če jim ne bo dovolj, prav! Pojdem dalje.« Pokazal je v svoj obraz, kjer se še ni bila popolnoma zarasla rana, ki mu jo je bil usekal bič.

»Sramotno so me udarili,« je dejal, »bolje je, da se ne srečujemo nič več.«

Oče rektor je šepetnil nekaj besed očetu prefektu. Ta je dejal:

»Ali nam nočeš povedati kaj bolj natančnega o tem svojem sporu?«

Zopet je postalo brezkončno tesno Petru. Ne da bi se bil kakorkoli nadejal, je tedaj spoznal in uganil, kako mu je »uskoška grča« oče Andrej priskočil na pomoč.

»Fra Jože Glavinič,« je vzkliknil, »ali je še tako zgovoren?«

»Še,« je povedal Peter.

»Če si pravi, njegovo molitev povej!« je velel redovnik. Peter se je prekrižal, sklenil roke in začel moliti:

»Oče naš, veli gospod Bog...«

Nemo presenečeno sta strmela oče rektor in oče prefekt. Peter je odmolil. Oče Andrej je rekel:

»Mislim, da je pravi.«

Oče prefekt in oče rektor sta ga pogledala nekam osuplo. Nista umela, kako naj bi si tolmačila prečudno brbljavo razvlečeno sveto molitev.

»Pojasnil bom pozneje!« je tedaj vzkliknil rezko oče Andrej in se okrenil čudno gibko kljub svojim visokim letom. Ne da bi se menil za svoja višja, je stopil tesno pred dijaka. Govoril je nato, kakor bi z nožem sekal; pa je rekel po hrvaško, da druga dva nista nič umela:

»Saj boš pokazal, kaj si in kdo! Pomoči si potreben, zato se bom potegnil zate, kolikor morem in smem. Če pa vikarju Joži kaj pišeš, to mu sporoči, da ga nisem pozabil. Samo prismojenih priporočilnih pisem naj za nikogar ne piše več in nikomur, amen pa Bog!«

In zopet se je obrnil do rektorja in prefekta in ponovil:

»Pojasnil bom pozneje!«

Nato je odstopil, motril Petra od nog do glave in vprašal po latinsko:

»Kakšne lase pa ima neki Jurij Mihajlovič?«

Petru je vzelo sapo. Vprašanje je bilo tako čudno neumljivo; mogel si ga je misliti le v enem zmislu. »Spregledal me je,« si je dejal, »ve, da je Jurij umrl. Grča uskoška! Vendar me bo pogubil!« Trpko, uporno je našel tedaj odgovor:

»Jurij Mihajlovič? Kako vendar? Moje!«

Tedaj mu je oče Jankovič pomolil pod nos nekako zrcalo. Dijak je odskočil. »La striga pal-lida!« je zajecjal. Videl je, da je ves siv...

»Vrni se jutri,« je velel mirno oče rektor...

(Dalje prihodnjič.)

OBISK.

Prav tiho, plaho stopil sem v tvoj raj —
in beli angeli so vztrepotali —

Pred materjo Marijo so klečali
in ji dajali rož za Jezuščka.

Še zdaj boli me beli tvoj smehljaj
in méhko, sladko v meni poihteva;
ko plamen svet se v meni razgoreva —
v globoko noč prižiga luč njegov sijaj...

O tudi v meni beli angeli
so vstali in s teboj k Mariji šli,
da s tvojimi pokleknejo pred Njo,
da rož za Jezuščka ji prineso...

VINKO ŽITNIK.

GORJE OD UMA.

A. S. GRIBOJEDOV.

DRUGO DEJANJE.

1. prizor.

Fámusov in sluga.

Fámusov.

Petruška! Kaj pa tó? Že spet imaš mogočno
v rokavu luknjo! Fejl! Prinesi koledar!

Beril a smiselno, z razumom in nikar
po mežnarsko, temveč lepo razločno!

Stoj! Piši na zapisno stran
pri forku tam, po tej nedelji prvi:

Gribojedov Aleksander Sergejevič je bil rojen 4. jan. 1793 v Moskvi. Po dokončanih vseučilišnih naukah je šel k vojakom, nato pa je prevzel službo v zunanjem ministrstvu. Leta 1828 ga je poslal car Nikolaj v Perzijo kot poslanika. Ker je pa v Teheranu odločno branil pravice Rusov, so ga Perzijci napadli in ga s šestintridesetimi uradniki vred v poslaniškem poslopju ubili dne 11. febr. 1829. — Glavno književno delo Gribojedova je igrokaz Gorje od uma (gorje mu, ki je razumen, razumnost rodi bridkosti). Osrednje dejanje tega duhovitega igrokaza prinašamo v prevodu. Vsa igra je pereč zasmeh, bič tedanjih ruskih razmer: bodi lizún, klečeplazi in slini se brez uma pred mogočnjaki, pa ti bo dobro — sicer gorje ti. Je res čudno, da Rusija ob toliko duhovitih glasnikih poštenja ni spregledala in je zato zagazila v potoke krvi.

Ur.

Gribojedov Aleks. Sergejevič.

K Praskóvji Fedoróvni zvan
na dom ta dan sem na postrvi.
Kakó je vendar čuden svet!

Če prav pomisliš vsè — se šè izonegáviš!
Zdaj mere se držiš, na tó pa ták obed:
tri ure ješ, a tri dni ne prebaviš.

Zapiši: isti dan... ne! isti dan ne spet...

V četrtek moram za pogrebom.

O, ljudski rod! Ne vé, da mora vsak pod nebom
nazadnje v fisti ozki hram,
kjer vse udobje mine nam.

A kdo je znal spomin si večni zapustiti
z življenjem zglédovnim — primér glej znamenit:

Pokojnik je komornik bil čestit,
to čast je znal i sinu pridobiti;
bogat je bil, bogato vzel ženó,
pomóžil vse hčeri in vnukinje celó.

Zdaj je mrtév — za njim si vsak solzé ofira.

Kuzmà Petróvič, mir ti bodi vekomaj!

O, kákšen cveť ljudi pri nas živi in vmira!

V četrtek moram še, — kar spodaj piši zdaj, —
lahkò se stvar za én dan ali dva zakásni —
za bo tr a k vdovi doktorci.

Če ni rodila, no, moji računi jasni
velé, da je roditi ji.

2. prizor.

Fámusov, sluga, Čacki.

Fámusov.

O! Čacki! Zopet tu? Pozdravljam!
Izvóli! (Pokaže, naj sede.)

Čacki.

Ste pri délu?

Fámusov (slugi).

Pójdí zdaj! (Sluga odide.)

Beležke razne si napravljám
samó, da ne pozabim kaj.

Čacki.

Okó se Vam je nekakó stemnilo;
zakaj? Vam moj prihod ni prav mordà?
Pa ne, da se kaj hudegà
je Sofji Pavlovni zgodilo?
Resnobne so Vam kretnje in obraz.

Fámusov.

No, tó si pa zadél, prijatelj zlati!
Kedor je v letih kakor jaz,
ne more več poskakovati!

Čacki.

Saj Vas nihčè ne silí v to;
le vprašal sem po zdravju Vaše hčere,
po Sofji Pavlovni, pa, prosim, brez zamerel!

Fámusov.

Nebeški Bog! Da more kdo
ves čas le eno in isto gostil!
Zdaj Sofji Pavlovni na svetu para ni
zdaj Sofja Pavlovna ni zdrava dosti!
Povej, se mar je prikupila ti?
Oblêtel zdaj si svet in hoče se ti žene?

Čacki.

Čemú Vam to?

Fámusov.

Ne bo slabó, če prosiš menel!
Veš, jaz sem nekaj v rodu ji, —
vsaj niso me od njega dni
zastonj očeta nazivali.

Čacki.

In če bi snubil res, kaj bi mi Vi dejali?

Fámusov.

Pred vsem — ne bodi noroglav;
upravljati imetje se potrudí
in v službo stopi, pa bo prav!

Čacki.

Saj služil bi prav rad — repkánje se mi studil!

Fámusov.

Saj to je. Vi — ste vsi prevzetniki!
Vprašali bi, kaj so storili predniki.
Mar bi učili se in na starejše zrlí!
Mi, na primér, ali moj stric umrlí,
Maksim Petróvič: ta — ni iz srebrnih pil,
temveč iz zlatih čaš; slo rok mu je služilo;
nebroj redov mu prsi je krasilo.

Cel vek pri dvoru je — pa še pri kakšnem — bill!

Tedaj bi videl veličine

na dvoru carice Jekaterine!

Tako mogočnih mož ni več kakor takrát!
Še trenil ni, če si pred njim uklanjal vrat.

Gospod premilostni ináče
i pil i jedel je drugače.

A stric! Njegov ponòs, njegov pogléd!

Ko grof, ko knez je bil visokolèt!

A kadar je spoznal, da to koristi velí mu,
se tudi on je upognil rad.

Pri poklonitvi se na dvoru pripeš mu,
da pade in si skoraj zlomi vrat.

Mož stári zaječi, slabost ga že obhaja —
a glej, najvišjega deležen je smehljaja.
Izvolili so se smejati. Káj pa on?

Pobére se, na nov pripravi se poklon —

In v drúgo — zdaj nalášč — po tleh pogrnel!
Še hujši smeh. In on se, glej, še v tretje zvrnel!
No, kaj deš ti? ... Ta mož je, viš, bil modrijan:

Nesrečno pal je — vstal je zdravo.

Zato pa, kdo največ na dvor na viš je zvan?

Kedo uživa tam največjo čast in slavo?

Maksim Petróvič! Kdo oddaja vse časti?

Maksim Petróvič, on edini!

Kdo službe, penzije deli?

Maksim Petróvič! Da! Kaj boste vi, mladini!

Čacki.

Resnično svet postaja glup,

obžalovaje boste rekli;

a če primerjata se skup

sedanji vek in vek pretekli —

je vse lepó, a verje se težkó.

Da bil je majhen bog, kdor hrbtenico

krivil je najbolj in s svojó

ob flà pritrkovál betico?!

Navzdòl ošabno se je kruto tlačilo,

navzgòr hinavsko klečeplazilo.

Junaški je bil vek pokornosti in straha!

Udanost carju rekli so temù!

Ne govorim o stricu Vam, čemú? —

njegovega ne razsrdíva praha —

a zdáj? Kedo še voljo imá,

da bi, čeprav iz hlapčevstva

najnižjega, le narodu v zabavo

odvažno si razbijal glavo?

A marsikak vrstník in sivolás otròk,

videvši strica Vašega poskòk,

je klecal s starimi koleni

in ječal: Oh, da ni se to zgodilo meni!

Čeprav se podleži še zdaj povsod dobé,

a straši jih zasmeh, sramote se bojé.

Zaman jih ne mrzé celó vladarji.

Fámusov.
 Za Boga! On je karbonarij!
 Čacki.
 Današnji svet ni nič več tak.
 Fámusov.
 To je nevaren tič!
 Čacki.
 Prosleje diha vsak,
 nihče ne mara biti več pavliha...
 Fámusov.
 Kaj govori! Poguben veter pihaj!
 Čacki.
 Da pri mogočnikih bi čakal, v strop zijal
 in molčal, klanjal se, poslušal bedastoče,
 primikal stole in pobiral robce s tal...
 Fámusov.
 Svobodo pridigati hoče!
 Čacki.
 Kedor po svetu gre, kedor živi doma...
 Fámusov.
 Oblasli on ne pripozna!
 Čacki.
 Kdor delu služi, ne obrazom...
 Fámusov.
 Gospodom, ko si ti, bi prepovedal jaz
 dostop v prestolnico z najkrutejšim ukazom!
 Čacki.
 Ne bom več dolgo mučil Vas...
 Fámusov.
 Kedo naj te stvarj prenaša!
 Čacki.
 Neusmiljeno se zdi Vam doba Vaša
 obdelana. Prosto Vam je,
 da del tegà prenésate
 na moj račun, če se Vam hoče, —
 zato se Čacki ne razjoče.
 Fámusov.
 Jaz vas ne pripoznam, razvrata ne trpim.
 Sem že končal. Čacki.
 Fámusov.
 Je prav, zamášil sem si úha.
 Čacki.
 Zakáj? Nič zálega jim ne storim.
 Fámusov (naglo).
 Po svetu se podí, igra lenuha,
 ko vrne se — zabavlja ko nikjér!...
 Čacki.
 Saj že molčim.
 Fámusov.
 Te prosim, da mi mir!
 Čacki.
 Jaz nočem spora dalje gnati.
 Fámusov.
 Še bridko se ti bo kesati!

3. prizor.
 Prejšnja in sluga.
 Sluga (vstopi).
 Polkovnik Skalozub.
 Fámusov (ne vidi in ne sliši nič).
 Potegnejo te še
 v zapòr — pa prej ko ne.
 Čacki.
 Nekdo Vas obiskat prihaja.
 Fámusov.
 Ne slišim nič — v zapòr!
 Čacki.
 Poslúšajte strežája!
 Fámusov.
 Ne slišim nič — v zapòr! V zapòr!
 Čacki.
 Tàk obrnite se — pozòr!
 Fámusov (se obrnel).
 A? Kaj je? Punt? Gori kje voda?
 Sluga.
 Polkovnik Skalozub. Ga sprejmete? — ne vem.
 Fámusov (vstane).
 Teléta! Naj Vam tisočkrat povem?
 Seveda sprejemem ga. Povèj, da sem gospoda
 zelo vesel. Izgini mi takoj! (Sluga odide.)
 Pred njim se, prosim, brzdaj, dragi moj:
 Ta mož je jako znan, soliden,
 nebroj si je odlikovanj nabral!
 Še mlad — a ima čin zaviden,
 lahkò da bo že jutri general!
 Ne vèdi z njim se, prosim, tako prosto!
 Eh, Čacki, veš, težkò je, brať!...
 On hodi k meni prav pogosto —
 saj vsakega pač sprejemem rad —
 a v Moskvi se razlaga to po svoje:
 da ženi se pri nas! Saj sam poznaš, kakò je!
 Mordà se on tegà od srca veseli,
 ne vidim pa potrebe še nobene,
 da Sofja se že zdaj mi omoži.
 Premlada je. Sicer pa, kakor Bog ukrene!
 Zatorej z njim v prèpir se ne podàj
 in te neslane misli vrzi v kràj!...
 A kje tiči? Le kaj ga zadržuje...
 A! V moji sobi me najbrže pričakuje. (Naglo odide.)

4. prizor.
 Čacki.
 Kakò hitil! Kakò se mu mudil!
 A Sofja? Kaj — če res gre tukaj za snubača.
 Od kdáj deklè takó od sebe me odvràča,
 ko da me níkdar še poznala ni?!
 Kdo je ta Skalozub? Papá ga obožuje.
 Pa morda ne le on sámó...
 Oh! Vsak ljubezni daj slovó,
 kdor za tri leta gre na tuje.

Iz ruščine preložil B. Vdovič.

Mlado zelenje. (Bevke na Barju. Fot. Fr. Krašovec.)

OVČAR MARKO.

SPISAL JANEZ JALEN.

17. Reber spel cvelè.

Solnce je vzelo že skoraj ves sneg v Rebri. Po polju pa, kamor se solnce ne more z močjo upreti, so gospodarji posuli ozimine s pepelom, da čimprej odkopné in se žito pod poledenelim snegom ne zaduši. Po mejah so razmetali seneni drob, da bi trava bolj gosto pognala.

Čez dan je sijalo solnce, zjutraj pa je še vedno držal sren, v sencah celò ves dan.

Pa je zapihal jug, začel je topiti sneg tudi v sencah, razdril saninec in opral zemljo z dežjem.

Podlipnica je še vedno ležala. Razmišljala je o tem, kar se je bilo dogodilo tisto mrzlo noč, ko jo je napadlo, in je povedala možu:

»Cena! Od Ančke sem poizvedela, da naju je Marko pod oknom poslušal in je vse slišal, kar sva

se v torek večer pogovarjala, pa ji noče povedali kaj, in sedaj hoče zvedeti od mene, pa bodi brez skrbi, ne bom ji povedala.«

»Bog obvaruj!« je pritrdil ženi Podlipnik. »Da je pa Marko pod oknom poslušal, je bilo prav in ga ni treba biti zato sram. Je pa že bolj nerodno meni, ki sem se ob Cenekovi smrti na kranjskem klancu prenaglil. Saj bi rad popravil, pa kaj, ko fanta ni blizu. Jaz grem pa tudi težko k njemu. Saj, njegovega dela ne morem plačati; ni denarja za to. Psa mu pa moram vrniti. Naj pride in naj vzame, katerega hoče; saj ima tri na izbiranje. Ali pa naj ga drugod poišče, če mu naših nobeden ni všeč. Mu bom pa v denarjih povrnil.«

Podlipnik je čutil, kakor bi bil za vrat ujet v skobec, in Anca ga je dobro razumela: »Cena! Ni se ti treba poniževati. Pusti, bom jaz uredila. Ančka naj pride k meni.«

In Ančka, ki je pravkar premišljevala, kako bi se izmuznila od doma, da bi je ne pogrešili, je

kmalu nato z atovim dovoljenjem in maminimi naročili tekla k Primožu.

»Speš tiščiš v knjigo, modrijan!« ga je podražila in se zasmejala.

»Vedno in vedno se mi odpira od dobre žene in dobrega daru, sem pa ta dva lista zlepil, da bom še drugod bral.«

»Prav si naredil.« Ančka se je zresnila in stopila k njemu.

Marko pa se je nagnil naprej in je ves trepetal, kakor hrast, ki ga zimska burja ukloni, in se igra in pošumeva z njegovimi premrlimi listi. Umirjeno in otožno je povedal: »Ančka! Uvidim, da ti ne moreš biti moja.« Pa je šnil žarek veselja preko njegovega obraza: »Mamo imaš pa le še in ne boš dobila mačehe in ne boš v napotje pri hiši. Bolj prav je tako, Ančka!«

Sedla sta tesno drug k drugemu, oba žalostna.

Pa je znova zaprosila Ančka: »Marko! Povej mi vendar, kaj sta se ata in mama pogovarjala?«

»Nak. Tega ti ne povem. Sem že prej preveč rekel.«

»No, povej vse!« je silila vanj.

»Naj ti mama pove, če hoče.«

»Mi ni hotela.«

»Ima prav.«

»Povej ti!« S pestjo je potrkavala ob mizo in hotela biti huda.

»Se zastonj trudiš. Od mene ne boš zvedela nikoli.« Marko je vstal in se sprehodil po hiši.

»Nikooooli?« Otožno je zategnila besedo in tudi vstala, in še enkrat ponovila: »Nikooooli? In kadar bom tvoja žena, kajne, mi tudi ne boš vsega zaupal?«

»Vse bi ti zaupal, pa, sem ti že povedal, da ti ne moreš biti nikooooli moja žena.« Sedaj je Marko otožno zategnil »nikooooli«.

Ančka se je ujezila in je udarila ob mizo: »Kaj ti veš!« Pa se je koj umirila in šla k Marku, ga prišla za obe roki, pa ne za dlani, nad komolci, in se je s široko odprtimi očmi zagledala v njegov žalostni obraz: »Marko! Meni pa nekaj pravi, da bova po vsem tem trpljenju midva še tako srečna.«

S trepetajočimi ustmi je bolj pošepetal kakor rekel Marko: »Bog te usliši, Ančka!«

Takrat je Ančko premagalo. Padla je Marku okrog vratu in jokala. Marko pa jo je tolažil: »Ančka! — Ančka! — Ančka! — Če mi boš res kedaj za ženo dodeljena, ti povem, ko ostaneva po svatbi sama, najprej to, kaj sta se v torek večer tvoj ata in tvoja mama pogovarjala. Ančka! Naj bo z nama kakorkoli, mamu imej rada. Le kako se je tvoj ata Boga bal in kakšna dobra dela je položil

k božjim nogam, da mu je bila kot žena dodeljena tvoja mama. Sama sveta Ana, mati božje matere, ni mogla biti boljša.«

»Saj jo imaš ti tudi hudo rad in ona tebe tudi.« Ančka se je skozi solze nasmehnila.

»No, Ančka, umiri se. Objokana ne moreš skozi vas. Posebno od nas ne.«

Ančka si je brisala oči: »Veš, ata tudi ve, da sem šla k tebi, pa ni nič rekel. Boš videl, da bo še vse dobro. Naročil je, da pridi po psa, ko so ti volkovi strgali Volkuna. Ali pa drugega kupi, bo že ata plačal.«

»Volkuna so strgali volkovi,« je zamišljeno ponovil Marko za Ančko in ji pokazal gradanico, pribito nad posteljo, in je vedela, kako hudo mu je za psom in je molčala. Marko pa je v spomin Volkunu pristavil: »Zvest prijatelj mi je bil, življenje je dal zame. Pa tudi vaš Koca kaže, da bo dober pes. Ali še veš, kako nama je bilo o svetem Klemenu, ko ga je ata pripeljal, lepo.«

»Vem, Marko.«

»Bi vzel Koco, pa, čemu mi bo pes.«

»Jarce bosta pasla.«

»Ančka! Marko ne bo več pasel jarcev.«

»Kaj pa boš začel?« Strmela je vanj. Tako čuden se ji je zdel.

Marko pa je spet malo pomolčal in šele potem povedal: »Poskusil bom dobiti službo vozarja. Ko bi pa Rozalke in Manice ne bilo, odidem po svetu tako daleč, da bi več ne znal nazaj.«

Ančka pa mu je očitala: »Marko! Kaj me nimaš nič več rad.« Kar misliti si ni mogla, da bi Marka nikoli več ne videla.

Marko je očišek prav razumel: »Saj prav zato bi šel, Ančka, ker te imam preveč rad.«

Ko je pa Ančka odšla in je Marko ostal sam, si je priznal, da bi ne mogel oditi po svetu, čeprav bi ne imel sestrá, prav zato ne, ker ima Ančko preveč rad, čeprav bo žena drugega.

Ančka je vse natančno povedala mami, kako je opravila pri Marku. In čudno. Takrat se je prvič Podlipnici primerilo, da je čutila z Ančko, ne kakor s hčerjo, kakor s prijateljico: »Ančka! Moj Cena in tvoj Marko, oba sta prestala hudo preizkušnjo. Ti že še povem, kakšno. Oba sta tako dobra, da jih človek mora imeti rad. Medve, Ančka, ju spet sprijazniva. In potem nam bo tako lepo — Podlipnici se je milo storilo.

»O, mama!«

Še isti dan je Podlipnica pregovorila Manico, da je peljala Koco k Primoževim. Marko psa ni mogel vrniti, že zavoljo Manice ne, da bi laže pozabila Volkuna.

* * *

V Rebri so se razpuščale kurjice in marsikateri vrtnec resja se je že razcvetel. Z abrankov na leščevju se je že kadil cvetni prah in vrba je odganjala mucike. Po Pečeh so se spet vzpenjale koze, za plotom so zablejali jarci.

Marko je pogledal, kako se suši koža od volka, ki se mu je bil v mrazu ujel v jamo, in se spomnil, da mora zaradi živine zamostiti in zasekati jamo na Gojzdecu. Vzel je sekuro in odšel na Reber kar skozi lesu pri Vrbankovem bečelnjaku.

Miren, solnčen dan je bil; brez vetra. Na klopic pri bečelnjaku so sedeli Vrbank, Jok, Tomaž in Mežkov Joža, se gredli in kadili, se pogovarjali in gledali bečele, ki so že pridno nosile obnožnino.

»Marko! Sem pridi, da se pogovorimo,« je polklical Marka konjar Tomaž.

Hrust mu je pritekel naproti in še potem, ko je Marko prisedel, grizel njegovo roko in se igral z njo.

In je povedal Tomaž, da ne bo več pasel konj, da se je naveličal, in da mu jih tudi treba več ni: »Pa sem premišljal, komu bi jih izročil? Marko! Ko bi bil ti kirasir in jaz tvoj polkovnik, bi ti dal za tvoj pojezd v Tržič medaljo. Ker pa ti nisi kirasir in jaz še manj polkovnik, ti ponudim, da te vsaj malo odlikujem: Pasi za mano konje.«

Marko pa se ni maral izdati in se je izgovarjal: »Bo Žorga hud.«

»Boštjan ni za h konjem. Naj le z voli muka naprej.«

»Saj Podrobar, srenjski župan, ne bi dovolil, ko me ne mara.«

»Nima Podrobar vse besede. Če jaz rečem, da drugače ne zdravim več konj, ga bodo kmetje hitro prevpili.«

Marko ni vedel nobenega izgovora več in je molčal. Mežkov Joža ni mogel umeti, kako da Marko noče zameniti ovčarja s konjarjem: »Zakaj še pomišljaš? Si se mar res tako na Podlipnikove jarce navezal? Verjemi, da se bo še Ančki dobro zdelo, če prevzameš konje.«

Marko se ni mogel več prikrivati: »Se nisem navezal na jarce in bi koj prevzel konje, pa — ne bom več pasel.«

»Kaj?« so se mu začudili.

»Mi je že Lenček iz Vrbe obljubil, da me vzame za vozarja, če si ne premislim. In jaz si ne bom premislil.«

»Krajcpataljon!« se je razveselil Tomaž. »Še bolj prav, Marko. Med pastirji je konjar najvišja šarža, med vozarji pa lahko avanziraš do svojih konj in do svojega voza.« Konje je nato prepustil Mežkovemu Jožu, ki jih je bil noro vesel, ker se je spomnil, da se bo kot konjar pred pustom lahko oženil s Frčejevo Rezko. Koj ji je šel pravit. Prav

zato ga je tudi Tomaž določil za konjarja, da še on, Tomaž, malo pripomore k Joževi in Rezkini sreči, za katero se je Bajtnikova Mica toliko trudila: »Pa naj bosta ta dva srečna, če nisva znala biti midva z Mico.«

Marko je prijel Hrusta za uho, da je pes zarrenčal in se naredil, kakor bi se bil razhudil: »Jok! Pri Podlipniku pa ti vprašaj za trop. S ta oba dobrih rok, on in ona. In letos imaš ti najboljšega psa in ga boš še dolgo imel, ko Volkuna ni več.«

»Bom povprašal, če res ne misliš ti več pasti.«

»Res ne.«

Med resjem in kurjicami je šel Marko preko Rebri. Vrbank je s prstom pokazal za njim in se zvito nasmejal:

»Ne vem, ali Marko ne ve, da sta Podlipnica in Lenčkovica sestri, in Podlipnik in Lenček kakor eden. Vozar bo, vozar, Marko. Samo čigav, se bosta pa šele najprej dedca dogovorila, Cena in Lenček. In jaz mislim, da bo Marko vozil s Podlipnikovimi konji, ne z Lenčkovimi.«

»Skoraj ne morem verjeti,« je podvomil Tomaž.

»Na svetu je vse mogoče,« je pristavil Jok in odšel k Podlipniku. * * *

Po vrtovih in po sečah se je razcvetel podlesk, modri dolinski in beli gorski, kakor bi še roža vedela, da si v vaseh pod Pečmi segata v roko polje in planina.

V zatišju pod plotom so se na solncu igrali otroci, poskušali glasove brkončicam, in nazadnje kakor na majhne, svetle trobentice v zboru brčali, da jim je zmanjkovalo sape.

Od Krniškega roba do Straže je bila Reber spet pregrnjena z resjem, razcvetelim na sedem sort, med katerim so se belili široko odprti cvetovi kurjic. Tako je na svetega Telesa dan posuta pred velikim oltarjem rdeča preproga z belimi kresnicami. In Peči so bile zares kakor visok in širok, iz kamna izklesan oltar, katerega zgornji rob so zlatili dišeči cvetovi mešenikelcev. Le bogec, svetemu križu naj bi bil oltar posvečen, le bogec na vrhu Krniške poti za v tron oltarja, in sv. Peter nad Stražo za levega svetnika in sveti Lovrenc nad Zabreznico za desnega, so bili za tako velik oltar večstokrat premajhni.

Bečele so tisto pomlad nekaj obolele. Kuharjev Tonej jim je janeža skuhal, ga primešal med strd in pokladal, da jim ozdravi bolne trebuščke. Dobravec jim je pa brinjevca prilil med poklajo, pa preveč, zato jih je nadražil na rop. Njegov bečelnjak je napadel Kuharjevega, in Tonej je sporočil Marku, naj pride s krošnjo, da bo nesel svoje panjove v Bitgovec, saj je Zavrhom še boljša paša, in klanju je treba umakniti razvijajoče se bečelne družine.

Marko, ki je bil zadnje čase že večkrat pri Podlipniku, kadar ni bilo Cena doma — Podlipnica in Ančka sta umeli vezati raztrgano prijateljstvo —, je poslal k Podlipniku Manico, pogledat, če ni Cena doma, da gre potem prosit krošnjo na posodo.

Manica bi se bila v veži skoraj zalefela v Cena, tako je pritekla k Podlipniku. Podlipnik jo je vprašal, kaj se ji tako mudi. In otrok je povedal, da jo je poslal Marko pogledat, če ni njega doma. Podlipniku je zaigral v levem kotu ustnic nasmeh: »Le povej Marku, Manica, naj kar brez skrbi pride po krošnjo; ne bo naletel name.«

Pa sta res umeli Podlipnica in Ančka vezati raztrgane vezi prijateljstva.

Marko je hodil k bečelam v Bitgovec in že koj prve dni dognal, da je medved ovohal bečele in da kar vsako noč poskuša priti do njih. Šel je Podgóro iskat na posodo medvedji skobec. Tako težak je bil, da ga je dovolj imel prinesiti čez Gosjak v Bitgovec. In tako trd je bil za nastaviti, da ga tudi najmočnejši možakar ni razpel samo z rokami. Marku ga je Kuharjev Tonej razpel z rajkljem, in on je nastavljal za vabo satič strdi. Zadrnil je k skobcu dolgo verigo in jo s tremi klanfami pribil na težko bruno, katero je bil privalil po bregu. Da zakrije skobec in verigo medvedu, ju je posul z mravljiščem, v katerem je bilo malo mravelj, pa vendar toliko, da jih bo vse črno na satiču, in medved, ki bo ovohal med, ga jim bo nevoščljiv, bo hlastnil po njih in — se bo ujel.

Marko je prišel čez Črvivico in rovte v Bitgovec. Že od daleč je opazil, da ni več skobca in bruna pri bečelnjaku, medveda pa tudi ni bilo nikjer. Izza leskovega grma pod njim je gledalo za lakež bruna. Marko je pripravil ostro nabrušeno robevnico in oprezno stopal po strmini navzdol pogledat, če ni skobec medveda zadušil, ali če se ni medved odtrgal. Pa je zarožljala veriga in Marko se je zdrzil, tako grozno je zarjul medved, se pogal iz grmovja proti njemu, se vzel in silno zamahnil s prvima šapama, na levo je bil pripet skobec, da je bila zverina še pošastnejša. Težko bruno je rúknilo medveda nazaj in ga za trenutek zmotilo. Tisti hip je šinil Marko naprej, usekal z robevnico in kakor maček odskočil nazaj v strmino. Pojemajoče je zarenčal medved in se z brunom vred s presekanjo glavo zvalil za grm. Marko pa se je umeknil še za nekaj korakov, bil vedno pripravljen, in prišel bliže šele, ko že dolgo medved ni več genil.

Nak. To pa ni bil mežek. Stara mrcina je bil, z eno samo klanfo še pribit na bruno, in še tista se je že majala. Marko ga je prijel za kožuh in potresel: »Stric! Ko bi se bil odtrgal, ali, če bi bil ti više v bregu kakor jaz, ko sva se srečala, ne

vem, kdo bi sedaj ležal mrtev. Ti ali jaz? Najbrže jaz.« Nato je Marko zajukal, da se je razleglo po vsem Zavrhu.

Odzval se mu je Kuharjev Tonej, že čisto blizu, in se je vedel, ko je ugledal Marka in ubitega medveda, od samega veselja kakor otrok.

Tonej je ostal v Bitgovcu, Marko pa je šel domov v Krnice po voz. Spomnil se je, kako je obljubljal, leto bo skoraj od tega, da ubije Ančki v veselje medveda. In ga je. Stopil je v Péči in natrgal za Ančko mešenikelcev, izgrebel dve roži s korenino, da bo Ančka videla, kako lepo se zlati nad srebrnimi listi dišeči cvet: »Na okno naj jih vsadi. Nobena druga jih nima.«

Pri kniškem križu je Marko naletel na Petra Koračka. Počival je in se oziral nazaj v dolino, od katere je jemal slovo. Težka krošnja je stala poleg njega.

»Kam pa, Peter?«

»Čez Vrtačo v Mače in me več ne bo nazaj.«

»Beži.«

»Se bova z Majdo še pred planino vzela in letos bom jaz mačevski ovčar.« Veselje in žalost sta se mešala v Petrovih očeh, pa je bilo več veselja kakor žalosti.

Marko se je spomnil lanskega mačevskega ovčarja, Urha, in je rekel, ne da bi se zares bal za Petra, samo zato, da konča pogovor: »Glej, da se še ti ne ubiješ, kakor se je Urh.«

»Ne bom lezel za rožami, Majdi ni nič zanje.«

Marko pa se je spomnil Majdine zibeli, se otožno nasmehnil in pritrdil Petru: »Verjamem.«

Peter je pokazal s prstom mešenikelce, ki jih je držal Marko v roki: »Ali ti pa spet neseš Podlipnikovi rože?«

Za vse na svetu bi Marko ne govoril s Koračkom o Ančki, zato je pogovor kar pretrgal in podal Petru roko:

»Srečno živita z Majdo.«

»Tudi tebi in Ančki voščim jaz srečo, naj že bo kakorkoli.«

Ločila sta se. Marko je sam sebi rekel: »S, kakorkoli midva z Ančko ne moreva biti srečna, in se je spustil v mel.

V Krnicah je šel naravnost k Podlipniku. Nič ni premišljeval, ali bo Cena doma ali ne. In je bila Ančka vesela in je bila Podlipnica vesela, ko jima je pripovedoval. Nerodno pa je bilo obema, ko je rekel, da gre Skočirja prosit, naj gre z vozom po medveda.

Pa je stopil iz hiše Cena in rekel: »Marko! Kaj pa, ko bi midva šla v Bitgovec po medveda? Saj moram tako enkrat žrebca preskusiti, ali zveče prazen voz v Bitgovec, da bom vedel, če je že dober za pred parizar.«

»No, le. Pa pojdiva,« je odgovoril Marko.

Podlipnica in Ančka sta se zavedali, da je padel zadnji kol plotu, ki ga je postavila med ata in Marka žalost za Cenekom, in sta bili obe veseli kakor že davno ne, in sta imeli Anca svojega Cena, Ančka pa svojega Marka, še bolj radi.

Vso pot sta se Podlipnik in Marko pogovarjala: o medvedu, o vremenu, o konjih in vozovih, o letini in živini, o vsem, le razgovora o tem, o čemer sta oba vedela, da se morata pogovoriti, sta se oba skrbno ogibala. Šele za Mostami, tam, kjer so sedaj s cementom primorali Završnico, da se razliva v jezerce, je rekel kar med Markovo pripovedovanje Podlipnik:

»Marko! Da boš vedel. Ne mislim jaz, da si ti iz babje radovednosti poslušal pod oknom. Iz skrbi si. In to je lepo od tebe in te ni treba biti sram zato. Da si pa potem še jezdil v Tržič po padarja, v taki noči, ko si slišal, da če mama ozdravi, Ančka ne more biti tvoja —« Podlipnik ni vedel, kako bi povedal, zato je malo pomolčal in potem ni povedal začetih besedi do konca, in od druge strani je pokazal, kaj misli: »No,« je rekel: »Napak sem te obsodil na klancu v Kranju. Veš, se mi je od same žalosti kar temnilo pred očmi. Ne zameri in pozabi.«

»Nič, nič, nič,« je hitel Marko zabrisavati bridke spomine in še z roko je zanikaval, ves rdeč je bil v obraz, kakor bi ga bilo res sram.

Podlipnik pa je nadaljeval: »Veš, pa tudi mene ni nič sram pred tabo, čeprav vem, da si vse natančno slišal, kaj sva se tisti večer pogovarjala z Anco v kamri in nje tudi ni treba biti sram. Pred tabo! Drugim pa nikar ne pravi, kako se imava z Anco rada.«

»Ne bom, ne bom,« je spet hitel Marko pomirjevati Cena.

Podlipnik pa je še govoril: »Kar se pa Ančke tiče, naj pa ostane pri tem, kakor sem vama o svetem Klemenu povedal, takrat v kuhinji, ko je prišla s hrastovim pušeljcem za rufo. Počakajmo, da bo sama svoja. Je še nekaj let do takrat in kdor je kaj prida, še marsikaj lahko naredi. Vedi pa, Marko, če boš kaj potreboval, da ti bo Podlipnik vselej pomagal, če ti bo le mogel. Si mi Anco rešil.«

Marka je vsega prevzelo, da ni mogel drugega reči kakor: »Ata!«

Podlipnik se mu je pa nasmejal: »Bi ti rekel, da me tika in reci Cena, pa, če si Ančka ne bo premislila, bi ti bilo nerodno, ko bi mi moral, kadar boš njen mož, spet reči »Vi« in me klicati za ata.

»Bi Vas težko tikal.«

Oba sta vedela, da drug drugega spoštujeja.

Prav trdo za Mostami, ko sta se že vračala z medvedom, je pa Cena po daljšem premisleku ustavil konja in stopil k Marku in povedal še tole:

»Z Lenčkom sva tudi že govorila. Ti nič ne branim, silil te pa tudi ne bom. Samo prosim te: Pridi rajši k meni za vozarja.«

»Saj bi, pa Vi jih že imate in ne maram nikogar izpodrivati,« je pomišljal Marko.

»Naj te nič ne skrbi. Ne boš nikogar izpodrinil. Samo reci, da prideš.«

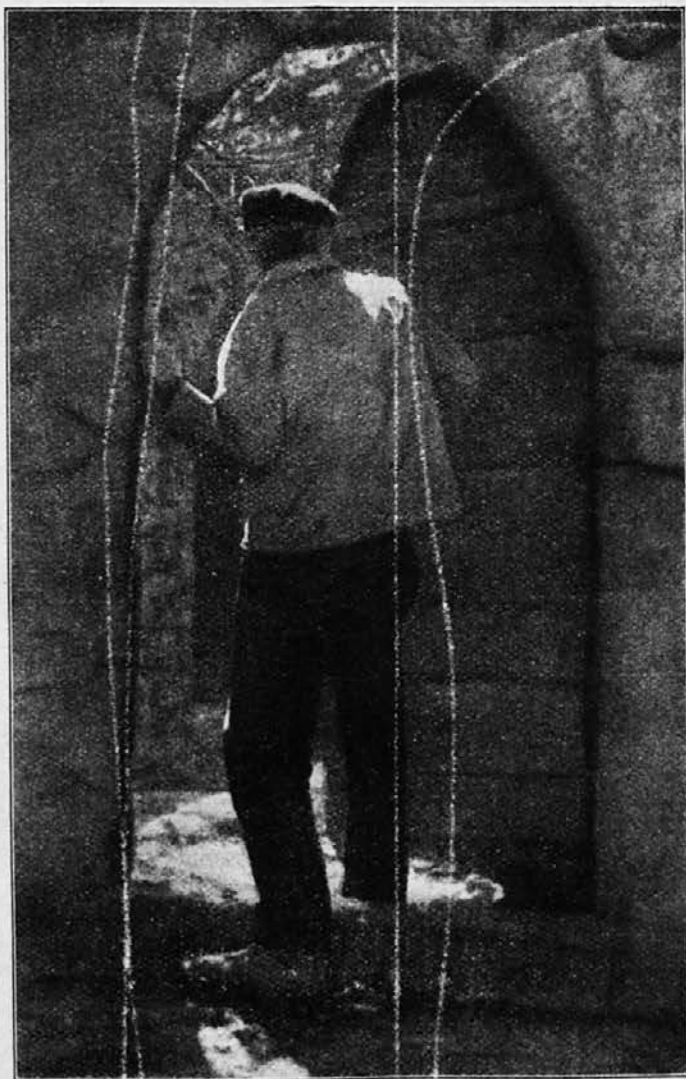
»Veste, da najrajši k Vam.«

»Prideš?«

»Pridem!«

»Velja!«

Dala sta si roko. Podlipnik je skončal pogovor: »Sedaj sva se pa midva vse pogovorila in sva dobro popravila, kar je bilo zavoženega.« Pognal je žrebca: »Hi!« Marko pa je zajukal, zajukal! V Mostah so mislili, da zato, ker je pripeljal medveda, pa je bilo to najmanj, zaradi česar je bil Marko vesel.

Poglejmo na vreme! (Fot. Fr. Krašovec.)

V dveh gostilnah sta se ustavila Cena in Marko in Podlipnik je plačeval za pijačo. Vse je drlo gledat ubitega medveda, le Višnarjevega Šimna, Stojanovega Jaka in Grosa iz Most ni bilo blizu.

V Krnicah je Marko prosil Podlipnika, naj pelje medveda kar k Podlipniku, če mu je prav, ker ga on nima pravzaprav kje odreti, ko nima skednja. Res. Lahko bi ga odrli na vrtu, pa, saj ni Rozalki ali Manici obljubil, da ubije medveda; Ančki je, naj bo vesela.

Cena je rad zavil na svoj dvor, ker se je vselej rad postavil in je veliko dal na čast hiše in je vedel, da bodo Krničani tudi prav razumeli, češ, Marko ga je, Podlipnikov ovčar; kako je imel prav Cena, da se ni oziral na Podrobarja. O, Cena!

Bolj kakor medveda in časti sta bili veseli Ančka in Podlipnica, ko sta iz obrazov in vsega videli, da sta se Cena in Marko vrnila vsa izpremenjena in da bosta sedaj ostala do smrti prijatelja.

Vsa vas je prihajala gledat ubitega medveda; tudi Podrobar, Rotija in Tevž so prišli, le, da so ti trije molčali, ko so drugi vsi povelicevali Marka in hvalili Cena.

Ančka ni strpela. Hitro je našla priliko, da sta bila z Markom sama in moral ji je vse povedati. Kar požirala je besede, se smejala in od veselja je imela solzne oči: »Kako je rekel ata? Če se Ančka ne premisli. Naj se ne tolaži. Ančka bo ostala do smrti teh misli kakor je danes in Marka ne da in ga ne da, zato ker ga ne da.« Marko ji še odgovoriti ni utegnil, tako urno se je zasukala in tekla pravit mami.

Toliko veselja že več let ni bilo pri Podlipniku kakor ta dan. Le Cenu, ki je gledal otroke, ko so se prerivali okoli voza, in se je spomnil, kako bi bil Cenek danes vesel, se je za hip pomračil obraz. Pa je pomislil: »Če bi bil Bog takrat mene vprašal, koga naj vzame, bi bil v hudih zadregah. Danes pa ne več. Fanta bi dal, ne Ance.«

Zvečer je Marko zavriskal na vasi. Podlipnika še nista spala. In je rekla Anca njemu:

»Ali ga slišiš?«

»Slišim. Marko je. Lahko vriska.«

»Cena!« ga je skrivnostno še enkrat poklicala Anca.

»Kaj je, Ančka?«

»Ali boš kaj hudo žalosten, če bo dekliček in ne fantek?«

Cenu je kar sapa zastala, tako se je začudil: »Kaaaj! Aaančka!«

Podlipnica pa ga je pobožala po laseh, kakor je imela navado in se mu je smehljala: »Res je, Cena.«

Cena je sédel na postelji in široko zamahnil z rokami: »Dekliček ali fantek. Kakor je Bogu prav. In, pa. Saj sva se mlada vzela in sva še sedaj mlada, ko nama je prvega otroka že Marko prevzel.«

Marko je še enkrat zavriskal na vasi. Podlipnik pa je objel svojo ženo in od samega veselja skoraj vso noč ni spal. Poslušal je šumenje potočka, ki je vrel skozi vas.

* * *

Drevje je zelenelo.

V Krnicah na Podlipnikovem dvoru pa so stali zapreženi štirje parizarji. Predzadnji je bil nov. Na škarje za ojesom je bila na ta parizar prikovana kasa. Kot prednji par sta bila vprežena dva fuksa, kot zadnji par pa dva temna žrebca; gorje mu, kdor bi se drznil razbijati kaso za njihovimi kopiti. Na levem žrebcu je sedel Primožev Marko, šop vajetov je držal v desni, v levi pa težek koprivec, od katerega je visel dolg bič. Vsak, kdor se količkaj spozna na konje, je lahko videl, da se žrebec in Marko dobro poznata, in da Marko ni danes prvič zaježil tega konja.

Na prični pod parizarjem je ležal mladi Koca in od samega veselja polajeval.

Na pragu pa so stale Rozalka in Manica in Ančka. Ančki se je dobro zdelo, ker je vodil Marko tako lepo vprego, in težko ji je bilo, ker je odhajal.

Iz hiše sta prišla Podlipnika, on in ona. Cena je vzel Jožu vajete iz rok, sedel na zadnji parizar in ukazal: »Mihal Poženi!«

Srečno pot je voščila Mihu Franca, on pa njej srečno planino, počil z bičem in odpeljal skozi leso.

Ančko je stisnilo za srce. Stekla je k Marku, da mu še enkrat stisne roko. Pa kako? Z desno je že nategnil vajete, v levi je držal koprivec in ga ni smel spustiti, in leve roke sploh dati ne sme, pomeni nesrečo. Objela mu jo je z obema rokama, pa jo je morala takoj spustiti, ker je bil Marko že na vrsti, da požene.

Pok! »Hi, hot!« Marko je previdno vodil razigrane konje okrog vogla.

Po stagnah so ropotali parizarji, peketali konji, lajali psi in pokali biči. Podlipnikova Ančka pa je zamišljeno sedla k mizi v kuhinji. Pa je stopila k njej mama, da jo potolaži: »Vidiš, tako živimo žene vozarjev. Veliko veselega in veliko bridkega doživljamo, pa je vedno lepo. Boš videla, ko se navadiš.«

In Ančka je vstala in se zasukala po delu.

Po cesti čez Blata pa so drdrali štirje parizarji. Marko se je ozrl v Reber in videl trope jarcev, ki so se premikali kakor plazovi za pašo. Na Mali so stale krave, v Pečeh so bile raztresene koze.

Honoré Daumier: Pariški lajnar. (Pariz, Mestna galerija.)

Ovčarji so vsi trobili Marku v pozdrav in vozarji so jim s pokanjem bičev odgovarjali.

Kozarjev rog v Pečeh se pa ni niti enkrat oglasil. Pasel je namreč koze za Koračkom Tevž, ker ga ni maral Lukež več za tretjineka, da ne bo delal zdražb v planini, in tudi nobeden izmed gospodarjev ga ni hotel vzeti za ovčarja; so mu preveč zamerili, ker je spustil Marku jarce iz staje.

Vozarji so imeli domače gore za hrbtom in se niso več ozirali. Podlipnik pa je tako sedel, da je videl gore med Kranjsko in Koroško.

»Marko! Poglej!« je poklical Cena.

Marko se je okrenil na sedlu in videl Podlipnika, kako z bičem kaže nazaj v domače gore. Kar grozno je bilo videti velikanski dim, ki se je valil med Pečmi in Vrtačo, med Stolom in Begunšico, kakor hudournen oblak, pred katerim trepetajo ljudje in živina. Iz Srednjega vrha pa so švigali plameni.

Marku, lanskemu ovčarju največjega tropa v Krnicah, Primoževemu Marku, ki je imel pastirsko kri v sebi in je ljubil obsežne paše in sovražil in preganjal zverino, katere trga živino in zapira pozimi pošta, Marku, ki je komaj ušel volkovom in so mu Volkuna strgali, se ni dobro zdelo, da gori Srednji vrh, taborišče zverjadi. Pa sam ni vedel

zakaj. Razložil je Podlipniku: »Tomaž je zažgal. Ali ni škoda lepih macesnov?«

Pa mu je začel nagajati desni žrebec, kakor bi ga hotel opomniti, da naj pozabi planine in se ves vtopi v vozove in konje in cesto.

Srednji vrh je gorel.

Med zelenečim in cvetočim drevjem pa so drdrali iz Gorenjskega kota po cesti proti Kranju, naprej proti Ljubljani, in še naprej proti Trstu, do morja, štirje parizarji, in predzadnjega, na katerega je bila prikovana Podlipnikova kasa, je vodil, jezdareč Podlipnikovega žrebca, lanski Podlipnikov ovčar, Primožev Marko iz Krnic.

Leta.

Flétno, flétno, flétno, flétno, flétno, flétno!

Na Podlipnikovem dvoru, na prostornih saneh, sta pela dva škanta, se skušala klarinet in trobenta in brenčal je bas. Najbolj veselo so plesali glasovi na strunah konjarja Joža, ki ni bil nič več gostač. Primož je bil; kupil je s prihranjenim svojim in Micinim denarjem od Marka njegovo staro domačijo in se je včeraj z Rezo, svojo ženo, in z Mico, dobrotnico svojo, in štirimi otroki vselil pod lastno streho.

Nepočakano so bili konji ob sneg in priganjali svaše, naj hitreje sedajo na sani.

Na prag je prišel pogledat starešina Planjavec. Mlad je še bil, šele lani se je bil oženil in vzel Primoževu Rozalko, ki je bila na svatovščini za teto.

Planjavec je pogledal in odšel nazaj v hišo, potrkal na kamrino vrata in poklical: »Nevesta! Ančka! Čas je, da gremo.«

Iz kamre je stopila Ančka, nevesta, postavna in lepa, v odpetem židanobelem kožuhu, izpod katerega se je svetila rdečkasta žida in črn žamef in težak srebrn sklepánc. Na čelu ji je blestela, na sredo avbe z zlatom uvezena, velika očnica, katero so obkrožale, kakor kraljico, druge gorske rože. Dva pramena temnih las sta silila izpod avbe na rožnat obraz, v katerem se je lesketalo dvoje zasolzenih oči, kakor dva velika bisera.

Marko, ki bi bil Ančki najrajši padel k nogam in ji objel kolena, se je moral hudo premagovati, da ni pokazal, kako je ginjen, ker se to sploh ne spodobi v Gorenjskem kotu, najmanj pa od žgoče ceste, od burje in zimskih mrazov opaljenemu vozarju, in še gospodarju nove, lepe domačije.

Lenčkov Francè, Ančkin strnič, ki je bil za druga, je ponosno popravil klobuk, in kar samo se mu je smejalo, ko je pomislil, da bo spremljal tako nevesto k poroki.

Manica, družica, se pa ni mogla premagati. Stopila je k nevesti: »Ooo! Kako si lepa, Ančka!«

Za vrati sta stala starešina in teta, pri mizi pa je miril dva fantka, Janezka in Francka, in šele dve leti staro dekletce, Jerico, Podlipnik Cena.

Podlipnica, ki je prišla za Ančko iz kamre, je vzela Jerico v naročje, čeprav je bila v najlepši obleki.

Vsi so obmolknili. Za Ančko so prišle težke minute, ko se nevesta poslavlja od doma. Stopila je pred svoje: »Ata in mama! Bratca in sestrica! Odpustite mi, kar sem vas žalila, mislite včasih name, in Bog naj vam povrne vse dobro.«

Ančka je jokala in vse ženske; moški so povsili oči, otroci so se pa čudili.

Spregovoril je Podlipnik: »Ančka! Naj bo vse zbrisano, kar ni bilo prav. Domov še vselej pridi kakor domov, mi te ne bomo pozabili, vidva z Markom pa na Boga nikar ne pozabita.«

Pokrižal jo je z blagoslovljeno vodo in mama jo je tudi. Ančka pa je vsem dala roko, atu in mami, in Janezku in Francku, le Jerice ni mogla pripraviti mama do tega, da bi dala sestri nevesti ročico, zato jo je Ančka poljubila na čelo in odšla z drugom na dvor.

Pisana vrsta sani je prizvonkljala iz Krnic na Rodine. Na Podlipnikovih in Primoževih, sedaj Markovih grobeh, sta goreli na vsakem dve sveči, ena od ženina, druga od neveste, kakor bi hotela ženin in nevesta še mrtve opozoriti, da si bodo od danes naprej v sorodstvu.

Kakor bi pogledal na z rožami obraslo zatišno jaso v gorah nekje, tako je bilo v cerkvi svetega Klemenca, ko so posedli po klopih v pisane barve stare noše oblečeni svačje.

Pred oltarjem pa sta stala ženin in nevesta, Marko in Ančka; že dolgo ni videl sveti Klemen tako brhkega para pred svojim tronom. Poročal je Tomaž Baloh, Radolčan, ki je takrat oskrboval Rodine, pomagal pa tudi v Mošnjah. Ko jima je govoril o bogastvu in ljubezni in pohvalil bogastvo, ki naj pa ne napihuje v prevzetnost, in je nato ljubezen postavil nad bogastvo, sta se Marko in Ančka spogledala, in oba mislila isto, da sta namreč z ljubeznijo premagala bogastvo.

Dvoje razločnih »ja« se je začulo po cerkvi in Marko in Ančka sta bila mož in žena, ki jih nihče drugi ne more več združiti kakor samo še smrt.

Ančka je pokleknila z ženinom med mašo na stopnico pred oltar in prosila za otroke, da bi jih ji Bog dal, zdrave in pridne, in gospod Tomaž jo je blagoslovljal. Drugu, Lenčkovemu Francetu, pa je prišla čudna misel: »Če bi Ančka postala svetnica, pa bi jo v takile noši postavil na oltar, bi kar povzdignila lepoto cerkve.«

Ženina in nevesto je vozil nazajgrede Miha, ki je jukal, da so se konji plašili, čeprav je bil že davno oženjen s Franco, Podlipnikovo majerco. Marko in Ančka sta bila čez noge odeja z rdeče obšitimi medvedovimi kožuhom. Podlipnik ga je pred leti kupil od Marka in nalašč prihranil za ta dan, da spomni ženina in nevesto, kako je bilo pred leti. Gorko je bilo pod kožuhom, še bolj gorko pa pri srcih.

Svatje so se ustavili pred novo, lepo zidano hišo, kateri je stal nasproti obokan hlev, toliko odmaknjen, da ni jemal hiši solnca, hlev, za tri pare konj, in kar je treba krav in prašičev pri hiši. Nihče ni vstopil, dokler ni gospod Tomaž blagoslovil, poskropil in pokadil hiše in hleva in blagoslovil na voglu nad vatel visok, lesen in barvan kip svete Neže z jagnjičem v rokah. Marko ga je želel imeti na novi hiši, v zahvalo, ker mu je sveta Neža pomagala tisto leto, ko se je boril in trpel za Ančko, srečno jarce pasti. Preskrbel mu je pa ta kip Kuharjev Tonej, ki se je bil najprej na Dunaju slikarstva izučil in postal za tem cesarice Marije Terezije bečelar. Vprav Marko mu je peljal na Dunaj prošle pomladi šestnajst kranjskih panjev in nič ni zahteval za vožnjo. Kuharjev Tonej pa, Anton Janša, katerega danes bečelari po vsem svetu poznajo, zato, ker jim je razložil, da trolje ne nosijo vode, da le matice praše, in jih poučil, kako in kdaj in zakaj roji iz panjev leté, in še marsikaj drugega, Tonej je pa samo skomizgnil z rameni, ko ga je Marko pobaral, koliko mu je dolžan za sveto Nežo.

Na svatovščino je Marko povabil tudi vse pastirje in majerce, ki so planinili tisto leto, ko je bil on ovčar. Tudi Rotijinega Tevža, ki bi bil rad prišel, pa ga žena ni pustila, zato ker ni mogla z njim in mu je bila nevoščljiva. Hudo ženo je imel Tevž, Špelč so ji rekli, nekje v hribih jo je dobil. Prepire je delala v vasi in venomer zmerjala Tevža in Rotijo in tudi udarila, če ni bilo drugače. Drugi so pa prišli: Podgošar je skrbel za smeh, Žorga je molčal in jedel, Poklukar pridno pil, Jok in Tomaž in pa Mica so se pogovarjali, kako je bilo včasih, ko so bili še mladi. Franca, Mihova žena, se ni utegnila muditi, ker je imela doma otroka nekaj bolnega. Črednik Lukež je pa hotel prav posebno pohvaliti nevesto in je rekel Marku: »Če bi še pasel, Marko, letos bi pa vsako noč prikresal čez Vrh nazaj domov.«

»Ali ti še hodiš?«

»Nič več.«

Ančka je s kolenom dregnila Marka, da ne mara takega razgovora.

Jok in Tomaž sta se pa z vinom ogrela in bi se bila skoraj sporekla. Pa zakaj?

Jok je očital Tomažu, da je napak naredil, ko je požgal Srednji vrh: »Ali ni škoda tistih lepih macesnov, ki so se tako zlatili na jesen. In stare kočice na Zelenici je plaz vzela, da so jih morali potem nove na vetru postaviti. In obe jezerci na Jezercih je s prstjo zasulo, ki so jo plohe izprale s Srednjega vrha. Nič več ni tako lepo Zavrhom kakor je bilo tisto leto, ko je Marko pasel. Ali ni škoda, Tomaž!«

Tomaž pa, ki ni rad slišal, da je požgal Srednji vrh, se je razhudil: »Kaj! Škoda! Zverino sem pa le pregnal, da jo domalega nič več ni. Krajcpataljon!«

Posegla je vmes Mica in ju pomirila.

Joža pa je godel in godel, godel in godel, da so ga nazadnje prsti boleli, in Meta, ki še vedno ni ujela fanta, ni nobenega plesa zamudila.

Šele drugi dan pod noč sta Ančka in Marko ostala sama in sedla drug k drugemu h gorki peči. Manica je že spala na vrhu.

Marko je prijel Ančko za roko: »Ali še veš, Ančka, kaj sem obljubil, da ti povem, ko po poroki ostaneva sama.«

»Da mi poveš, kaj sta se tisto noč, ko si ti jezdil v Tržič, naš ata in naša mama pogovarjala.«

»Dobro se spominjaš.«

»Se. Pa mi ni treba več pripovedovati, mi je pretekli teden že mama vse povedala, in še več, samo, da bi bila midva bolj srečna.«

V hlevu so bili konji ob steptano ilovico in Koca je zalajal za hišo.

Ančka se je pritiskala še bliže k možu: »Marko! Ali imaš ti še v božjih bukvah zlepljena tista dva lista, kjer je pisano o dobrem daru in dobri ženi.«

»Še vedno.«

»Razlepi jih in preberi mi še enkrat.«

Ob trepetajoči sveči je bral Marko pri mizi; in Ančka, žena njegova, se je narahlo nanj naslonila:

»En dober dar je ena dobra shena, leta dar bo dodilen timu, kateri se Boga boji k' polonaniu njegovih dobrih del.«

Ančka se je oklenila moža: »Marko! Da bi ti bila jaz dober dar!«

SVESTI TOVARSH je ostal vso noč odprt na mizi.

* * *

Pri Marku v Krnicah so že večji otroci pestovali manjše, ko je šele Podlipnik priboril svetemu Klemenu faro nazaj. Sveti Klemen, to je še doživel Marko, Ančka pa ne več, je pa zidal cerkev na Breznici v čast Žalostni Materi božji in ji prepustil tudi faro, Njej, Kraljici vseh,

OKRASNE SPENJAVKE ZA VRT IN DOM.

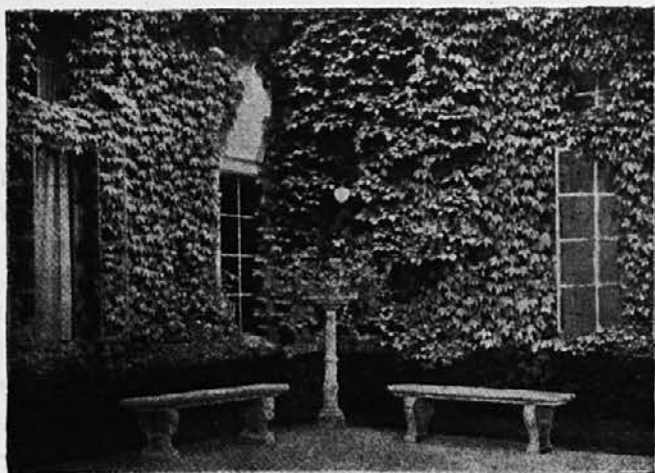
OPISAL CIRIL JEGLIČ.

Marsikateri vrt, ki je sicer bogat in urejen z vso skrbjo in požrtvovalno natančnostjo, te kar nič ne more navdušiti. Njegova enoličnost in narejenost ti postane dolgočasna in brž občutiš, da tudi med posameznimi rastlinami in okrasnimi skupinami vzlic njih bleščečnosti ni pravega soglasja in družabnosti; še hiša, kateri je vrt namenjen, se zdi, da je ob njem kakor sama zase. Manjka živahna ubranost in prirodnost celote, manjka blaglasja, vesele, lepe domačnosti. S čudovito močjo bi se lahko tu uveljavile spenjavke!

Premnogim ljubiteljem vrtov je silnost, pestra slikovitost in izvrstna uporabnost spenjavk še skoraj docela neznana. Nikjer v rastlinskem svetu ni vtelešeno toliko vedre, bujne in ustvarjajoče družabnosti kot v spenjavkah! Ta radostna, gibka bitja brž prekrijejo vso neprijaznost in mrtvilo, iznajdljivo spopolnjujejo lepoto majhnih in velikih prostorov, vežejo s svojim objemajočim veseljaštvom nasprotja v ljubeznivo skupnost. Spenjavke prepletejo in strnejo vrt in hišo v en dom, prelijejo duhovno vsebino vrta v življenje ljudi; tako postane vrt v prirodo razširjeno stanovanje, prijazen dvorec, ki ga mejijo žive stene zelenih, cvetočih rastlin in mu je za streho nebo. Tudi v majhnem vrtiču je lahko najti prostor, ki ga spenjavke izkoristijo bolje od vseh drugih rastlin.

V poslednjih dveh desetletjih se je bogastvo spenjavk zelo pomnožilo. Toda pri naših domovih ga je videti še bore malo. Kar je pri nas spenjavk, so često preveč enolične; ljudje jih premalo poznajo in marsikod se ponesrečijo celò prav skromni poskusi, ker se je že pri saditvi ravnalo napačno. Kolikokrat je videti, kako umirajo ob vročih južnih stenah spenjavke, katere bi se izvrstno razvijale v senci, in kako onemogle iščejo svetlobo rastline, ki niso za v senco. Prav tako je jasno, da rastlina, ki hoče imeti globoko, rodovitno zemljo, ne bo mogla uspevati v gramoznem sipu, kakršnega često najdeš že zvrha ali pod plitvo plastjo prsti ob hišnem zidu. Koliko greši nevednost n. pr. tudi pri vrtnicah opletavkah! Rože spenjavke niso najboljše za ob hišah, ne glede na to pa imamo danes med njimi že pester izbor zdravih sort, ki se ob vročih stenah mnogo bolje upirajo plesnobi kot naš stari Crimson Rambler. In kako redko se kdo zmisli na to, da bi združil v prijazno soseseško dvojico ali še več različnih spenjavk!

Ne znamo prav ceniti vrednosti mnogih spenjavk, ker so nam še tuje in se premalo brigamo za njih novejša, polnokrvna plemena, ki bi se tudi

Veitcheva frla, ki sama pleza po navpičnem zidu.

pri nas lahko najboljše udomačila. Za to naj ta spis s pobudo in izčrpnim poukom pripomore, da se krasota najhvaležnejših spenjavk čimprej razširi vsepovsod po vrtovih in ob naših domovih.

Značaj rastlin, katere prištevamo k spenjavkam, je precej raznovrsten. Nekatere se s svojimi stebli in vejami ovijajo in opletajo, druge se svobodneje prepletajo med vejevjem sosednih rastlin, nekatere se oprijemljejo opore s posebnimi ročicami in vitičami, a prave plezavke (bršljan, Veitcheva frla) se brez pomoči in opore popenjajo po strmih, gladkih stenah. Mnogi pravijo kar vsem spenjavkam plezavke; toda pojem spenjavke je širši in se bolje prilega tudi tistim rastlinskim vrstam, ki nimajo posebnih organov za plezanje ter potrebujejo oporo (žico, late, debela in veje drugih rastlin), da ne omahnejo, ampak da se lahko ovijajo ali kako drugače pritrdijo in spno kvišku tudi ob navpičnih stenah.

Brez dvoma zaslužijo trajne, zlasti lesnate spenjavke prednost pred enoletnimi. Enoletne ovijavke in opletavke (n. pr. kobejo, japonski hmelj, kapucinke, slak, dišeči grahor i. dr.) je treba za vsako leto odgojiti iz semena in dorastejo šele v poletju ali jeseni; uporabljajo jih rajši za na balkon in okna. Trajne spenjavke se pa že takoj, ko prisije topla pomlad, odenejo v bujno, trpežno zelenje, nekatere tudi prav zgodaj zacvetijo in bršljan ostane lepo zelen in čvrst navadno še pozimi. Trpežne vrste so mnogo uglednejše, krepkejšega razvoja in uporabnejše; zato bomo v okviru tega spisa natančneje govorili le o trajnih spenjavkah.

Kje in kako nam najboljše služijo spenjavke?

Spenjavke potrebujemo, da prevlečejo stene, ograje in brajde, ute, balkone itd., da se spletajo — kakor je često videti po parkih — v kite, loke in vence med posameznimi drevesi, da se ovijajo

po starih deblih ali da pregrnejo grmovje z živahnejšo prirodnostjo; nekatere spenjavke (n. pr. rože) napeljemo ob količih in žicah v piramido, mnoge se pa lahko plazijo tudi po tleh, da nam slikovito prekrijejo nevšečna mesta.

Spenjavke ob hišah.

Največ spenjavk je opaziti ob hišnih stenah. Toda ne sodijo spenjavke k vsaki hiši in tudi ni vsaka spenjavka za isti kraj.

Vsekakor se spenjavke izvrstno podajo preprostim podeželskim hišam in mestnim vilam s skromnejšo arhitekturo, ki imajo večje prazne stene. Ne bomo pa seveda pustili, zlasti ne pri stavbarsko dragocenih poslopjih, da bi nam bohožno rastlinje kar slepo preraslo in zakrilo značilne okraske in izboke pročelja ali pa kako drugače škodilo arhitektonskemu značaju lepe hiše. Tu pa tam je prav, da spenjavke preprežejo čez in čez vso steno, drugod spej je treba napeljati posamezne veje in ovijavce spenjajoče se rastline le v določeno smer, navpik, vodoravno ali v lokih tako, da pasovi in venci zelenja in cvetja razklenejo puščobnost golega zidu.

Ako je večja stena prekrita le z eno rastlinsko vrsto, naredi ta enotnost na gledalca mirnejši, resnejši vtis; živahnejši učinek dosežemo, če uporabimo dvoje ali še več različnih spenjavk. Prostrana stena, prerasla n. pr. z bršljanom ali Veitchevo frlo, dobi takoj veselejši obraz, če so skupine oken ovite s kitami in obeski cvetoče glicine. Krasno se prilega jeseni cvetoči srobot (clématis paniculata) z gostim latjem belega, dišečega cvetja med žarečim listjem Veitcheve frte. Takisto se lepo ujema spomladni srobot (clématis montana) z belkastimi cvetovi na vijoličasti glicini. Tudi živobarvne rože spenjavke lahko pridružiš k mračno-zelenemu bršljanu, če postaviš kakih 20 cm pred steno poseben latnik za rože. — Včasih je najprimernejše, da s kitami zelenja poudarimo na zidu le okrajke in nekaj navpičnih potez. Večkrat okrasimo le štrline in pomole, vhodišča, viseče stopnice in verande s cvetočimi spenjavkami, ostalo steno pa prekrijemo z enakomernim, gostim zelenjem ali jo pustimo prazno.

Marsikdo, ki bi rad nasadil spenjavke k hišnemu zidu, si pomišlja: ali ne škoduje to tako nasadi hišam? Spenjavkam se je naprtilo več očitkov: da njih korenine kvarijo zidni temelj, da skoz razrahljano zemljo zateka preveč vode in da zelenje, ki zasenčuje zid, zadržuje v njem vlago. Vsi ti očitki ne drže. Če bi obstenski nasadi res tako škodovali, bi n. pr. praktični Angleži v svojem vlažnem obmorskem podnebju ne imeli svojih hiš skoraj vsepovsod okrašenih z bujnimi spenjavkami.

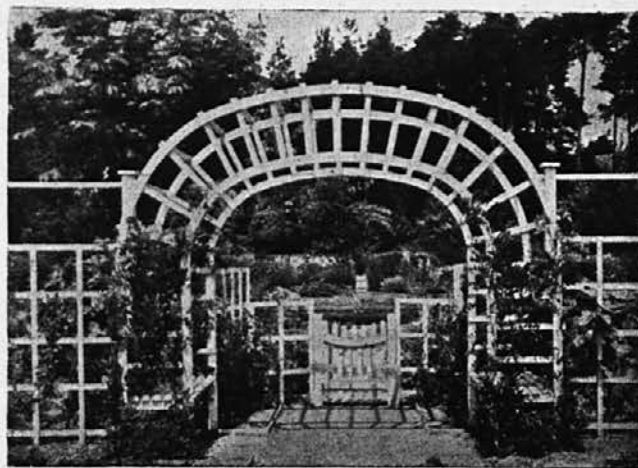
Navadno za vsako rastlino, ki jo posadimo ob zidu, zemljo zrigolamo. Skoz zrahljana tla pa voda seveda lažje prodira in zlasti v prvih letih po saditvi utegne lažje dospeti do zidne podstave; toda, ko se rastlina razraste, korenine brž in željno posrkajo vso vlago. Če se vendarle bojiš, da ne bi zid v zemlji trpel kake škode, naredi tam, kjer nameravaš saditi, na vnanji steni kletnih prostorov 2,5 cm debel omet iz dobre cementne malte (približno na 2 m širine in 1 m v zemljo); s tem boš preprečil, da se ne zajedo v zid korenine, katere hlastajo po apnu.

Še manj opravičena je bojazen, da listje zadržuje v zidu vlago. Mnoge spenjavke (n. pr. bršljan, podrašec ali pipovec in zlasti Veitcheva trta) imajo gosto listje, ki se lepo ulega po zidu navzdol kot opeka na strehi; zato se deževnica, ki skozi gosto odejo skoraj niti ne more do zidu, po njih hitro odteče. Priporočbe vredna je takšna rastlinska odeja za hiše, ki nimajo pri strehi dovolj širokega napušča za brambo pred nalivi. Bršljan in divje trte, katere se oprijemljejo zidu s sesalnimi bradavicami svojih gostih vitic (ročic), celo srkajo vlago iz stene, kar gotovo koristi zidu, ki ni izoliran od zemeljske vlage. Izvrstna sta Veitcheva trta in trajnozeleni bršljan pri hiši ob severni in vzhodni strani, ki se nerada osuši; v teh legah obe spenjavki bujno raste in dobro ščitita zid pred mokroto in hladom.

Nevarno pa je spustiti plezavke po zidu, ki nima trdnega ometa; pripetilo se je že, da je pre slab omet v vlažnem vremenu nenadoma odnehal in se pod težo obešenega rastlinja odkrušil. Zamazati moramo v steni vse luknje in špranje, v katere bi utegnili zatekati voda. Letve in žice pritrdimo vselej po par centimetrov ali pa 10 do 15 cm od zidu, da lahko kroži zrak med rastlinjem in steno. Glicine, ki zelo visoko zraste, ne smeš pustiti, da bi se s svojimi krepkimi vejami zatlačila za odtočno cev, ki odvaja vodo s pristrešnega žleba.

Nikdar ne smemo pustiti, da bi se spenjavke zarasle na streho. Tu utegnejo njih veje z viticami tako razrahljati ležajne sklepe med opeko, da bi skoznje začela zatekati voda. Razen tega bi se nakopičilo na strehi odpadlo, trohneče listje in oviralo deževnici odtok.

Seveda pa tudi ob stenah ne smemo puščati rastlin vnemar, da bi divjale po mili volji. Prav je, da damo spenjavkam povsod dovolj svobode in da tudi meter dolgi poganjki veselo vihrajo od stene, ker se baš v tej neprisiljenosti pojavljajo najslikovitejši prizori. Toda tu pa tam je treba odrezati suhe veje, razredčiti zdvijane poganjke, s privezovanjem uravnati rast zdravim mladikam itd.

Lesen dvojni rožni oblok z obliko locna.

Zlasti je tudi treba odstraniti prhneče listje, ki se rado nakopiči v pregostem vejevju. V nepredorno prepletenih zakotjih zastaja vlaga; še neprijetnejše je pa to, da se v zanemarjeni rastlinski goščavi kaj hitro vgnezdijo množice pajkov, strigalic, mravelj in drugega mrčesa, ki se kot objestni gostje prav radi prikradejo v sobo, pa tudi miškam je po takih skrivališčih zelo všeč in nič manj vrabcem, ki se kričavo preganjajo med vejevjem.

Izbor spenjavk, pripravnih za hišne stene.

Spenjavke, ki same dobro plezajo po navpičnem zidu — bršljan in vse ampelopsis razen navadne divje trte (*ampelopsis quinquefolia*) —, ne potrebujejo špalirja. K pravim plezavkam prištevamo še plezajočo hortenzijo (*hydrangea petioláris* ali *scandens*) in neko japonsko trdolesko (*evónymus radicans*), ki lahko plezata s svojimi zračnimi koreninami dokaj samostojno. Takisto ima *jasmínova trtoba* (*técoma radicans*) na steblovih kolencih razvite sesalne koreninice, s katerimi se lahko priraste na hrapavo steno kot bršljan; vendar ji je treba ob stenah in špalirjih vsaj nekoliko pomagati s privezovanjem. Vsem drugim spenjavkam pa moraš preskrbeti ob steni še posebno oporo za oprijemanje in privezovanje.

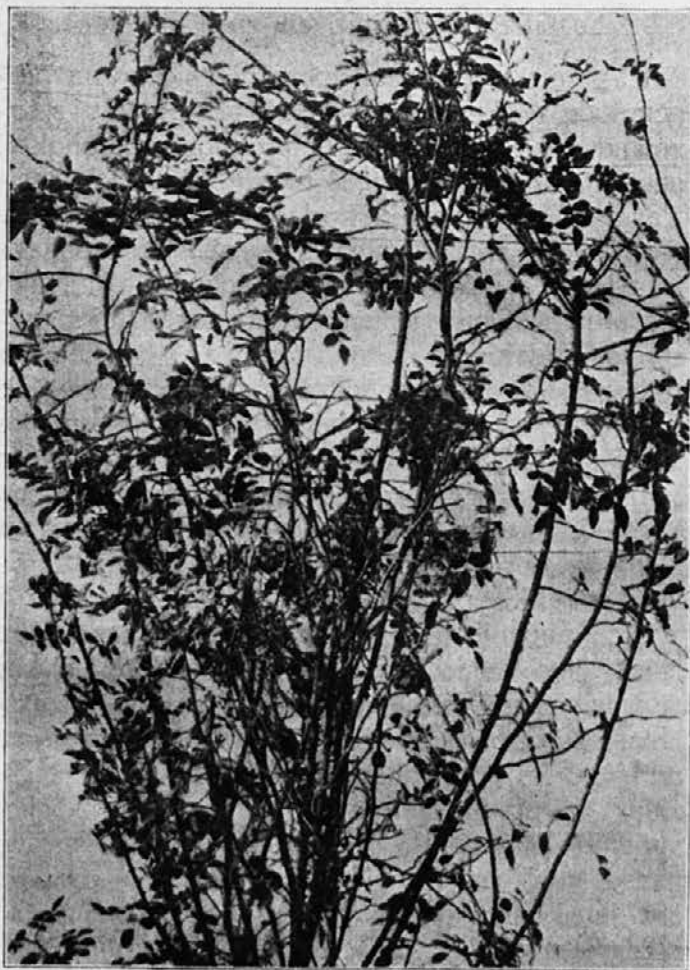
Za popenjanje služi najbolje pocinkana žica. Napni žico vedno le navpik in ne vodoravno, ker se žica sicer preveč udaja pritisku obešenega rastlinja. Za gosto odejo naj bodo žice približno 30 cm narazen. Da se zid ne bi kvaril z zabijanjem, naj zidar še pred ometom pritrdi potrebne kljuke; spodnje kljuke naj bodo kakih 40 cm od tal, vmesna ušesa med zgornjimi in spodnjimi kljukami pa kvečjemu po 2 do 3 m narazen. Kakor smo že omenili, mora biti žica kakor tudi lesen latnik vsaj kakih 5 cm od stene, da se rastlinam ni treba tiščati zidu.

Izmed spenjavk, ki se po žici in palicah ovijajo in oprijemljejo s svojimi vejami ali s posebnimi ročicami ali pa tudi z listnimi peclji, so priljubljene: *aristolóchia*, *ampelópsis quinquefolia*, *actinidia*, *akébia*, *celástrus orbiculáta*, razne vrste *lonicere*, *polýgonum Auberti* in *baldschuánicum*, *vitis odoratissima*, *glycine* in *clématis*.

Včasih bi rad imel ob steni, po kateri pleza bršljan ali *ampelópsis*, še kakšno drugo spenjavko, a brez žice in špalirja. Tedaj vsadi, ko doraste plezavka približno 3 m visoko, zraven še eno ali več cvetočih spenjavk (*clématis*, *lonicera*, *polýgonum*), ki se potem lahko oprijemljejo bršljana ali trte.

Nekatere spenjavke, ki nimajo organov za oprijemanje, je pa treba na oporo privezovati. Takšne so: rože, nekatere *lonicere* (n. pr. *lonicera Halliana*), *robida* (*rubus*), *forsitija* i. dr.

Kakor smo že omenili, je treba raznim spenjavkam izbrati tudi pravo lego. N. pr. bršljan je zelo skromne in trdožive narave, toda zimsko

Roža spenjavka pred spomladno rezjo.

solnce mu v ljutih toplotnih izpremembah škodi in je najbolj varen pred pozebo ob severni in zapadni steni. Pipovec (*aristolochia*) postane grd le ob vročih stenah. Nikakor ne mara hudega solnca *clématis Jackmanii*, ki je v suhem ozračju zelo občutljiva; posadi jo v polseno, kjer ne pripeka solnce h koreninam. Ob južnih stenah vsadi rajši rožnatobarvni spomladni sroboč (*clématis montana rubens* in *clématis montana perfecta grandiflora*). Na severni strani, kjer se z drugimi spenjavkami ne more doseči nič pravega, še krasno uspevata divji sroboč in dišeča trta; seveda pa jima moraš postreči z dobro zemljo.

Za vsaditev ob uglednejših poslopjih so priporočbe vredne spenjavke, ki ostanejo »elegantne« in čiste brez posebnih umetelnosti; take so: *ampelopsis Veitchii*, *aristolochia*, *glycine*, *clématis* (razen *clématis vitalba* in *viticella*), nekatere rože spenjavke in bršljan. Še nekatere grmaste rastline, katerih ne prištevamo med spenjavke, se dajo ob steni ljubko razprostrti, zlasti *pyracantha coccinea* (*cotoneaster pyracantha*) in *jasminum nudiflorum* (pravi jasin).

Nenadomestljive so spenjavke pri vrtnih utah. Tu sicer lahko sadimo tudi enole...e ovijavke in opletavke, toda od njih dobimo za poletje zeleno senco prekesno, zlasti, če jim nismo postregli z obilnim gnojenjem. Za lopo navadno ne jemljemo tistih vrst trajnih spenjavk, ki prehudo bohotijo ali pa nerade in šele v starosti zacvetijo. Brzo prepletejo uto: divja trta, dišeča trta, kozji parkeljci (*lonicera caprifolium*) in skoraj vednozeleni *Halliana* (gorski sroboč, *clématis montana*) in gostocvetni latnati sroboč (*clématis paniculata*), pipovec (*aristolochia siphon*) i. dr. Prav dobro služijo pri utah tudi: *actinidia*, *akebia* in *polýgonum Auberti*. — Preprostim lopam se lepo podajo neprisiljeno rastoče spenjavke, pri bolj umetno oblikovanih utah pa je treba mladje skrbneje brzdati z rezjo in privezovanjem. Če so ute napravljene iz železnih šibik, naj jih rastlinje docela prekrije. Železne dele je treba vrhu minijevga pleska še dvakrat namazati z dobro oljnato barvo, ki naj bo motna in temna, ker pozornost vzbujajoča, rdeča ali bela barva ni za takšno preprosto ogrodje. Uglednejše stavbe, zidane in lesene, pa lahko dobe bolj živo barvo, ki je zelenje ne sme docela prekriati. Upoštevaj, da je železo dober toplotni prevodnik; zato škodi rastlini, ki se je dotika, zlasti pozimi.

Na ograjah so potrebne žice in letve, katerih se lahko oprimejo sroboči, *actinidia*, *forsythia*, *lonicera*, *menispermum* (lunino seme), rože i. dr. Če je vrtna ograja prenizka, da bi se mogle ob njej spenjavke uspešno razviti, zvišaj stebriče z nastavki, ki jih zgoraj zvežeš z žico.

O TUJKAH. CELULARNI ALTRU-IZEM. SIMETRIJA. METAMERIJA. NEVROCENTRALA. O TUJKAH.

DR. JANEZ PLEČNIK.

Pri pripovedovanju o živčevju do sedaj nismo slišali preveč všečnega; v zahomo! nas je peljalo pa bo razvozlanje — se zdi — kar težko.

Organi in celice udov — smo rekli — so v neprestojnem medsebojnem občevanju, poročanju, razgovarjanju in prerekanju. Razgovarjalcev je dosti pa daleč so vsaksebi in so — do neke meje — samolastni, in so celice — to smo rekli — prav take kot smo mi.

Mi pa: časih smo napuhnjeni, časih leni, časih prepirljivi, nad mero občutljivi, smo zapovedljivi, smo pozabljivi, smo često škrtljivi, smo celo kar skopi, smo nezmerni, smo lehkomiselni, smo zapravljivi. Zbornica celic, ki je naše telo iz njih zložena: kako naj ona uspešno, enomerno in s pridom vodi posle našemu telesu, kako naj ohranja telesno celoto zdravo, delavno in usmerjeno? Da: povsem je pričakovati, da bo ob prepirih naše

Priljubljeni so obloki za rože in druge spenjavke, zlasti pri vrtnem vhodu, pa tudi znotraj na osrednjih mestih lepo urejenega vrta. Obloki se bočijo v polkrožnem zavoju, ali pa je zavitina pri vrhu ploščato pritrjena tako, da dobi oblok podobno košarnega locna. Železni obloki naj služijo zgolj za ogrodje in oporo; ob njih posadimo krepko rastoče spenjavke, ki ogrodje docela prekrijejo. Lesen oblok pa dobi živahnejšo, navadno belo barvo; po njem naj se prepleta ličnejše rastlinje, ki ne sme popolnoma zastreti njegove oblike in slikovitosti. Mnogi naredo le enojen oblok, ki se pa slabo obnese; težke spenjavke pritiskajo in se pobešajo z vrha tako, da je oblika obloka kmalu skažena. Zato je mnogo bolje napraviti ogrodje iz dveh oblokov (glej sliko), ki jih postavimo približno 25 do 30 cm vsaksebi in zvežemo s prečkami. Na teh prečkah se spenjavka lepo uleže, nagajive poganjke zlahka privežemo in — kar je glavno — obloku se s tem vedno ohrani zaželena oblika. Dvojnik se tudi trdneje zasidra v zemljo, da ga ne omajajo vetrovi.

Na večjih vrtovih in dvoriščih se ljubeznivo uveljavljajo oblokani hodniki in senčine z prozornim zelenim krovom, spletenim od spenjavk. Za napravo senčin so primernejši od polkrožnih lokov ploščato pritrjeni locni.

Kaj ljubke so v pravilno razdeljenem vrtu kite, venci in vzvoji (girlande, festoni) spenjavk, ki jih razpeljemo med visokodebelnimi okrasnimi drevesci; spenjavke posadimo v sredo med dve drevesci ter jih po žicah previjemo do količev sosednih drevesc. Med visokodebelne rože, ki niso daleč narazen, posadimo slabotno rastoče sorte sroboča ali pa enoletne ovijavke: kobejo, kapucinke, mavrandije i. dr. Po parkih in večjih vrtovih se previjajo med drevjem kite krepkejših rastlin: trta, rože spenjavke in bohotnejši sroboč.

V cvetočih stebrih (piramidah) so posebno lepi: velikocvetni sroboči, rože, jasmínova troba i. dr.

Izredno slikovite prizore nam nudijo po parkih in večjih vrtovih krepko rastoče spenjavke, ki se ovijajo po starih drevesih in spenjajo v njih vrhove. Pa tudi v manjšem vrtu in na dvorišču imamo včasih kakšno visoko, opešano drevo, ki ga ne kaže posekati, ampak bi ga lahko živahno prerastli bršljan, pipovec, dišeča ali divja trta i. dr. Če hočeš imeti spenjavke ob drevesu, jih vsadi v neraben, čez sredo prežagan sod, ki ga napolniš z dobro kompostnico in vkoplješ v zemljo od pol do enega metra vsrhan od debla; s tem zabraniš drevesu, da njegove korenine spenjavkam ne jemljejo hrane.

(Dalje prihodnjič.)

Spenjavkam izreži star les, enoletnih šib ne obrezuj.

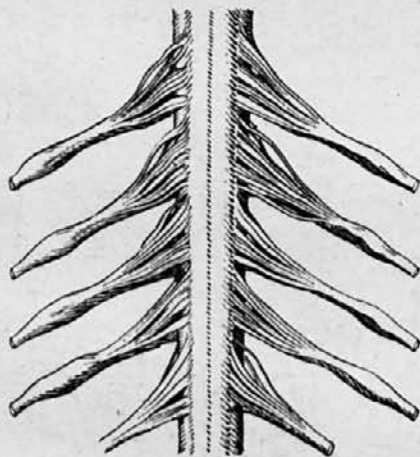
življenje kaj kratko in da bo v tej kratkosti in pri neprestojnem prerekanju nad vse neenakomerno, nemirno; ali — pri mirnem razgovarjanju — bi bilo pričakovati, da bo naše življenje neodločno, zaspalo, brez smeri, nikdar polne moči, nikdar zdravo, nikdar delavno.

Poudarili smo, da poročila med celicami tekó v dobri meri po živčnih celicah in njih iztezkih (— le-tém iztezkem pravimo živci —) in smo s tem poudarili, da vsa poročanja ne gredo po živcih; dobro število medsebojnih poročil gre druga — krajša, daljša — pota; o prav le-tém se hočemo pozneje kedaj meniti, in to pri pregledu vsiljene prebave (parenterale Verdauung); danes se nad le-tém ne bomo nosili.

Res: neprestojno prerekanje, razgovarjanje, poročanje po telesu je omiljeno, je popičljeno.

Opazovanja uče, da vsaka celica ni zvezana po živcih z vsako ostalo celico, in uče, da so kar skupki (Gruppe) celic zvezani po eni živčni celici. Živčne celice ne zahtevajo od vsake mesene vitre posebej, da se zgane, da se stegne, in poročajo zahtevek več vitram istega mesa (iste mišice) obenem; na vzdraženje ene živčne celice se makne (se stegne) kar nekaj mesenih celic, kar dosti žleznihi celic (iztisnejo iz sebe sokove, n. pr. solze), ki so po dejavnosti enako usmerjene.

Izrežem meso pa z njim prisojeni mu živec. Vščipnem (vzdražim) živec pa opazim na mesu (mišici) spremembo: mišica se stegne (se skrči, se uskoči). Pravim torej: dražljaj (vščip) teče po živcu in zadenje meso. Erfolgsorgan je po le-tém zadenji ud in je Erregungsorgan dražnik (der Aufheizer; Caf) in je človek, ki draži (eksperimentator) dražljivec.

Kos hrbtnege mozga, pogledan z zadenje plati; »korenine« (živci) vstopajo v hrbtni mozeg oziroma izstopajo iz njega. Le-ti »živci hrbtnege mozga« drže v ude oziroma prihajajo iz udov in je njih dolžina oddaljenosti udov primerna; na podobi so prirezani. »Korenine« je risanih na vsaki plati po pet. Sprednje in zadenje — to kaže podoba — se združijo ob straneh v enote; v le-teh enotah leže torej zadenje (čutne) in sprednje (zahtevne) niti pomešane pa pravimo, da so hrbtni živci mešani (čutni in zahtevni).

Dražnikov (živčnih celic, živčnih zložnikov!) je torej pičlejše število od zadetih udov. Le-ta omejitev medsebojnega poročanja je v drobnem res precejšna, v grobem bi pa bila — pri skoraj neizrečnem številu možnih celičnih zvez — malo opazna.

Pa je — drugič — v telesu urejeno tako, da skupki celic ne poročajo doživetij kar drug drugemu, da ne ložijo o nerodnih sosedih, o lastni sreči in nesreči kar drug drugemu in da jim prezirno molčanje ni na voljo in da jim prešerno vlihanje v tuje zadeve ni na voljo.

V Kranjski gori pravijo: pri našem gospodarju je lepo delati, ker delo dobro z-redí (einteilen).

Skupki celic (tudi) poročajo nekim posebnim živčnim celicam, ki so postavljene v to, da odločajo o poročilih, in je le-tém celicam-odločnicam na voljo, da povedo sprejeta poročila drugim skupkom, da jim jih zamolče, da jih prevrnejo. Celice-odločnice so zbrane nekam v sredini trupa — do te sredine je enako daleč z desne in leve, je enako daleč od smerno ležečih delov trupa. Zbori (celic-odločnic so nanizani podolž v sredini trupa in ima vsak zaporedec svoj zbor odločnic.

Zbore odločnic imenuje Nemec — Kern (nucleus) in Slovenci govorimo o »jedrih«. »Spravišče« — zdi se mi — bi bila boljša oznaka. Spravišče je — po Cafu — die Synagoge, die Ratsversammlung.

Le-ti zbori (le-ta »spravišča«) leže torej zaporedno v trupu in so torej živčni zaporedci (nevromeri).

Zbori odločnic (živčna spravišča) so seveda levi in desni in so desni z levimi in levi z desnimi zvezani po sposadnicah (komisurah); po le-teh sposadnih celicah zvedo desne odločnice za odločitve levih in leve za odločitve desnih. Iztezki sposadnic so torej kaj kratki in je poročanje urno. Nekam 30 je telesnih zaporedcev pa je le-onih zborov odločnic (spravišč) tudi nekam 30 (30 desnih, 30 levih) in jih vidimo zbrane v lobanji in hrbtenici kot živčni mozeg (lobanjski in hrbtni), ki ga je telo obdalo in zavarovalo s trdnimi kostmi (z vretenci in lobanjol).

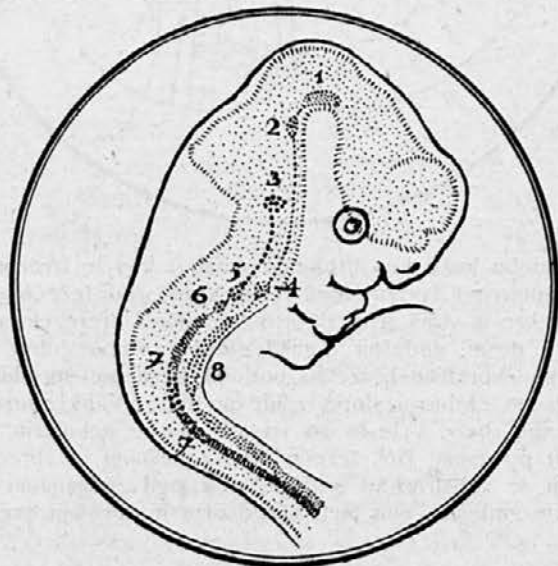
Slično, kot je zvezana desna plat trupa povprek, so zaporedci zvezani podolž. Zaporedci ne poročajo drug drugemu kar naravnost in ne odločajo sami o poročilih, prejetih od višjih in nižjih zaporedcev, in jih ne prevračajo na lastno pest. Poročila telesnih zaporedcev teko k prisojenim jim odločnicam (živčnim zaporedcem, živčnim spraviščem) in so ti zvezani podolž in kar najbolj na kratko. Živci (živčne celice in njih iztezki), ki oskrbujejo priklapljanje zaporedcev (asocijiranje), leže torej v živčnem mozgu (v hrbtnem in lobanjskem).

Živčni mozeg je — povsem kar slišimo — zbor živcev, ki obvešča desno plat o potrebah leve in narobe; ki odloča o desni, o levi plati; ki spaja

dejavnost desne plati z ono leve — pa pravijo, da imamo v živčnem mozgu sposadne (komisuralne) proge.

Živčni mozeg je zbor živcev, ki priklaplja dejavnost zaporedcev ob dejavnost višjih in nižjih zaporedcev — pa govorimo o priklopih (asociacijskih) progah.

Živčni mozeg je torej pletež živčnega nitja, ki posreduje med živčnimi celicami, razsejanimi po trupu in po čutežih. Hrbtni (in lobanjski) živčni mozeg je torej središče živčevja (nevro-centrala), on je srédnik (der Vermittler) med odmerki živčevja.

Podoba kaže desno plat glave, vratu in kos trupa človeka v prvih tednih razvijanja. Obraz gleda na desno in ga komaj pripoznaš za človekovega; v obraz je zrklo (oko) začrtano. Pikčasto risani zviti tvorek je lobanjski in hrbtni mozeg. 1—8 so skupki živčnih celic-odločnic, so spravišča (jedra); spravišča si slede — so zaporedci živčnega srédnika. Nad očesom vidiš lahno buljino lobanjskega mozga; le-ti buljini (desna in leva) se ob razvoju večata in postaneča »možgani«.

Živčni mozeg je torej, ki sklepa o tem, kaj res čutimo, in ki sklene, kako naj se na čutke zganemo — pa je živčni mozeg torej središče in srédnik za dejavnost vsega telesa.

(Živčne) celice živčnega mozga torej niso, ki slajajo sladkor, ki vidijo solnce, ki slišijo glas, ki čutijo mrzlo deževne kaplje, ki vonjajo vonj vijolice — one dobé le poročila, da čutilke na jeziku slajajo sladkor, da so čutilke v zrklu vzdružene po solnca svetlobi, da tresljaji glasa vplivajo na čutilke v slišéžu, da mrzla kaplja draži čutilke v koži, da vonjava vijolice obliva čutilke v nosu. Pa je torej treba, da čutilke pravočno čutijo, da čutilke resnično in točno poročajo in — treba je, da (živčne) celice mozga čujejo, da pazno prejemajo poročila, da jih dobro pretehtajo — sicer se živčni mozeg moti, se zmoti, sicer ukaže na-

pačno, telesu pogibelno. Telesu pogibelno in sebi pogibelno: saj so živčne celice sestre in potemke telesnih celic, le da se one ne gibljejo in si ne iščejo hraniva z gibanjem; one le čujejo in prežé; one poginejo, če jih telesne celice ne preskrbe s hranivom; one poginejo, če zapeljejo s pogrešenimi ukazi telesne celice v pogibel.

Primer zdravo ubranega delovanja živčevja berem v E. Mach-u: Točajka je stavila z gosti, da bo prinesla kar sedaj, sredi temne noči iz kostnice na bližnjem pokopališču črepinjo; ni se obočavljala in je stopila. V kostnici pograbi črepinjo, kar se oglasi zamolkel glas: Pusti mi glavo! Dekle zgrabi drugo črepinjo — pa jo zamolkli glas z nova posvari: Pusti mi glavo! »Eh kaj! dveh pa res nisi imel,« pravi točajka in odnese črepinjo — nje sluh je namreč razpoznal, da je prišlo prvo pa drugo svarilo iz enih ust.

Živčne celice imajo življenjsko posebnost, ki jih dela pripravne za le-tako pozorno in trajno čujnost. O dobri priliki (Mladika 1928, str. 140) smo omenili, da imajo celice tudi nepopolnosti, in smo navedli, da neki zlozniki telesa nimajo potomcev. Živčne celice — tako kaže vse — so brez potomcev: prejmemo jih na življenjsko pot usojeno nam število, in to število se pri (razvitem) človeku ne poveča in se — če se zmanjša — za vse življenje zmanjša.

Le-to je do neke mere obče znano. — »Dobri kuharji in dobre kuharice se rodé tako kot pesniki: poeta nascitur, že ob rojstvu so dobre ali slabe.« (Mladika 1928, str. 62.) — Hromost — skoraj vedno je tako — nastane po uničenju živčnih celic; dražnik je uničen, pa dražljaj ne more več zadeti gibala (mesa) — pa vemo, da se hromote ne popravijo, da so trajne; vse to pa, ker nove živčne celice (novi dražniki) ne vzniknejo, na novo ne vzrastejo. — Splošno je znano, da so naše navade, naša nagnjenja, naš »značaj«, naša nadarjenost kar trajni in v celem nespremembni in da so le spreminjasti. Taki kot dorastemo v dobo zrelosti, taki ostanemo vse življenje — in prav živčne celice pa njih medsebojne zveze so dobro pomembne za naše duševne pojave.

Prav le-ta pomanjkljivost ni hiba živčnih celic in jim je celo dobro v prid. Pri nastajanju celice iz celice je celica v neki močnji (Mladika 1928, str. 143), ima oprava sama s seboj in s potemko pa bi jo tak opravek motil v čujnosti.

Živčni celici se živi torej nekam samiško. Živčna celica se po samojačnosti poposebi (specializira). Spoznali bomo o dobri priliki, da rdeča krvna telesa tudi samiško žive. — Tudi ves človek si često izvoli samstvo; izbere si ga, če je v njem mogočen nagon k poposebljenju. Oženjenih velikih mož poznamo malo; naš Prešeren je živel v samištvu. — Opažnja samojačnosti pri celicah bo odvrnila od besede, da je samstvo nenaturno. Kaj je naravno? kaj je nenaravno? kaj je protinaravno? V drobje nature poglej, ki le-one besede rabiš na gostu, pa boš — menim — močno odnehal ž njimi.

Poudarili smo: Živčne celice imajo telo in iztezke in dražljaji tečejo po njih nekam tako, kot elektrika teče po kovinski žici. Žica, ki elektrika teče po njej, ne sme tekni druge (kovinske) žice sicer — tako govore — električni tok preskoči na dotaknjeno žico. Pa napeljejo pri električnih napravah res vsako žico zase, vsako žico oddaljeno od sosedice; s tem — tako govore — obdajo žice z zrakom, ki je kesneč prevajalec elektrike in — tako govore — samijo (izolirajo) z zrakom žice ter pravijo zračnemu odevalu okrog (električnih) žic samilo (izolator).

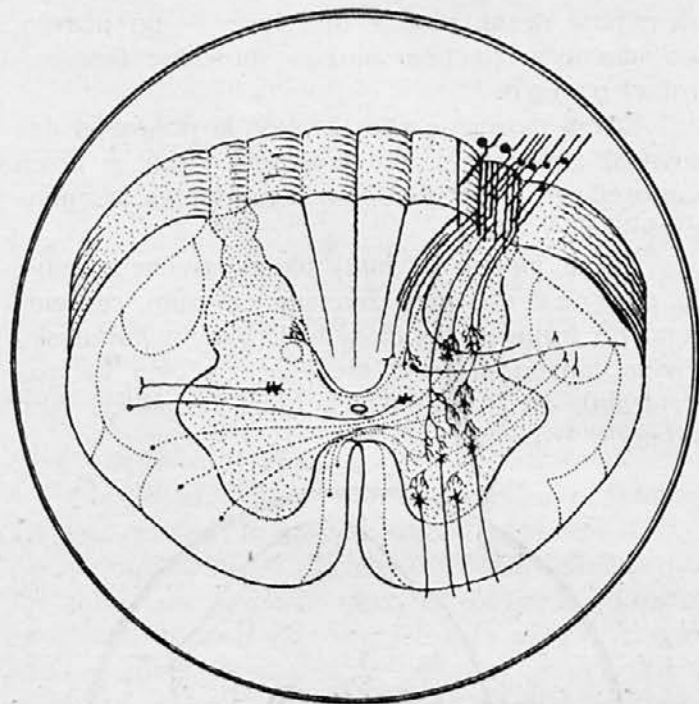
Poznamo mimo zraka še močnejša, električen tok še bolj kesneča samila: svilo, kavčuk, smole sploh. Žice odenejo s svilo, jih oblijejo s kavčukom ali z drugo smolo in jih osamijo, t. j. s svilo, s kavčukom, s smolo zapro električnemu toku pot iz žice v sosesčino.

Umevno je, da bi dražljaji, tekoči po živcih, tudi preskakovali iz živca v živec in da bi torej od zunanjsstva dobljena poročila tekla često po nepravilnih progah in bi se zmedla, če živčne niti ne bi bile oblite tudi s samilom; živčnih celic telesa pa, ki se naj pomenkujejo med seboj, niso osamljena, niso zalita s samilom. Samilo ob živčnih nitih je precej obila plast belkaste tolščice in živčni iztezek leži v le-tam tolščicnem odevalu, kot steni (vezih) leži v vosku sveče. Tolščena odevala samijo dejavnost živčnih iztezkov pa jim pravijo *tolščena samila* (Markscheide) in govore o *odetih živčnih nitih* (umhüllte Nervenfaser). Neki živčni iztezki nimajo le-takih odeval pa so — tako govore — *goli* (nackl). Prav kot je pri sveči voska več od stenja, je tudi pri »živcu« le odevalo vidno in je živčni iztezek (v odevalu) skrit; (živčnih celic) telesa pa ne leže v odevalu pa torej očesu niso prikrita.

Res: prerezek skozi živčni mozeg ti pokaže, da je mozeg zložen iz dvoje gmote: ena je sivkasta, ena pa bela in svetleča, in opazovanja uče: da dobiš, da vidiš v mozgovni sivi (v sivi gmoti) skoraj le celična telesa in da vidiš v mozgovni beli le odele živčne iztezke (živce).

V hrbtne mozgu je siv zbrana v globini, v sredi hrbtne mozga in je zbrana v štiri stebre: v dva (desnega in levega) zadnjega ter tanjša in v dva (levega in desnega) sprednja in močnejša. Na prerezkju ima le-ta siv (ti širje stebri) metuljčasto obliko in svetla bel obdaja sivega metuljčka krog in krog.

V lobanjskem mozgu (v »možganih«) so celice zbrane v vrhnju, in le-ta (siva) skorja obdaja beli srede. Pri lobanjskem mozgu so torej (celična) telesa v vrhnju, odeti iztezki (živci) so pa v sredku.

Podoba kaže kos hrbtne mozga; kos je izrezan po dveh vodoravnih (vzporednih) rezih. Vidiš sredi ležečo »siv«, nje 4 stebre in vidiš sivih stebrov metuljčast prerezek. V (na podobi) desni, zadnji (tanjši) stebel vstopa čulno nitje (zadešnja »korenina«); iz (na podobi) desnega, sprednjega, močnejšega stebra izstopa zahtevno nitje. Vidiš sposadno nitje, vidiš »bel«, v le-to so vrisane meje nekaterih (priklonih) povese. Bel, ležeča med zadnjim in sprednjim stebrom, je »obstranski« sveženj, ona med zadnjima stebroma je zadnji, ona med sprednjima je sprednji sveženj.

Po vsem le-prejšnem je umevno, da živci opravljajo tole: neki vodijo od čutilnih celic k mozgu (1); neke celice (sposadnice) poročajo na sposajeno plat (2); neke celice (priklonice) poročajo navzgor (proti glavi) ali navzdol (3); po nekih celicah uveljavljamo sklepe in teko poročila (naše zahteve) po njih k mesu, h gibalnim celicam sploh — zahtevne (motorične) celice (4).

Opazovanja uče, da so iztezki od 1, 2, 3, 4 zbrani vsaki zase ter da so nabrani v posebne povezke, v butarce, ter da leže kot ločena povese v mozgovni beli ali pa stopajo — tako govore — v mozeg ali iz mozga. In vemo: da čutni živci (1) stopajo v hrbtne mozeg z zadnje plati in govore o zadnjih »koreninah« hrbtne mozga; da zahtevni živci (4) stopajo iz sprednje plati hrbtne mozga in govore o sprednjih »koreninah« hrbtne mozga; da sposadni živci (2) drže vprek skozi mozgovno bel in da so priklonni živci (3) zbrani (v mozgovni beli) v krajša povese (za bližje zaporedce) in v daljša povese (za oddaljene zaporedce).

Bel hrbtne mozga je zbrana krog sivi in je bel po sivih mozgovnih stebrih nekam porazdeljena pa pravijo, da je bel zbrana (na desni tako, na levi

tako) v s v e ž n j e : v zadešnji sveženj, v obstranski sveženj, v sprednji sveženj. In vemo: da leže čutne proge predvsem v zadešnjem svežnju in da leže zahtevne proge predvsem v sprednjem svežnju.

Opisali smo prav v grobem »nevrocenralo«. Nekim bralcem se bo zdelo, da je stvar kaj zmotana; kar je zmotano, se da ob primerni pridnosli in paznosti razmotati. Nekim bralcem se zdi, da niso »bistva« zadeve našli opisanega. Bistvo živčnega srédnika — tako pravi H y r t l — je povedano v knjigi, zapečateni s sedmimi pečati in povrh tega fiskani s hijeroglifi. Še eno vprašanje, prijatelj! Kamen pade s strehe — ti je »bistvo« padca jasno?

(Dalje prihodnjič.)

SONET.

Reber zelena, cvet po njej zlat. Sredi pobočja topol tenak.	Vrhu — rž gibka. Vefer daljave. Težek šum klasja, bilke rjave.
--	---

Jaz med obema!.. V reber sem hodil, zdaj še ogled. —	Rosa čez čelo, toda žar v lice: prišel sem žet!
--	---

JOŽE POGAČNIK.

KRALJ ALKOHOL.

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Dvaindvajseto poglavje.

Moje križarjenje z lososarskim čolnom je trajalo en teden in vrnil sem se pripravljen, da vstopim na vseučilišče. Tekom tega teden dni trajajočega križarjenja nisem več pil. V ta namen sem se moral izogibati prijateljev, kajti pot pustolovščin je bila kakor vedno zastavljena po kralju Alkoholu. Tisti prvi dan sem želel piti, v naslednjih dneh pa ne več. Moji utrujeni možgani so se zopet opomogli. Težke vesti si nisem delal zastran tega. Orgij tistega prvega dne v Beniciji se nisem niti sramoval niti mi ni bilo žal radi njih; sploh nisem niti mislil nanje in sem se z veseljem vrnil k svojim knjigam in studijam.

V tem pa sem po tem edinem zopetnem padcu v pijačo živel vzdržno, predvsem radi tega, ker mi ni bilo do nje. Vzdržen pa sem bil tudi zato, ker je moja pot šla med knjigami in dijaki, kjer ni bilo ne pijače ne pitja. Da sem hodil po poti pustolovščin, bi bil samoposebi umevno pil. Zakaj taka je na žalost pot pustolovščin, ki je ena najljubših torišč kralja Alkohola.

Dovršil sem prvi semester prvega leta in se v januarju 1897 vpisal v drugega. Toda pomanjkanje denarja in prepričanje, da mi vseučilišče

v času, ko sem si ga mogel utrgati, ne bo dalo tistega, kar sem si želel, me je prisililo, da sem ga zapustil. Nisem bil kdovekako razočaran. Dve leti sem studiral in v tistih dveh letih sem neznan-sko veliko bral, kar je bilo vse več vredno. Tudi moja slovnica se je izboljšala.

Odločil sem se, da neutegoma nastopim novo pot. Zanimal sem se predvsem za štiri stvari: prvič za godbo, drugič za pesništvo, tretjič za pisanje filozofskih, gospodarskih in političnih razprav, in četrtič, nazadnje in najmanj, za pisateljjevanje. Odločno sem izločil godbo kot nemogočo, sédel v spalnico in preudarjal drugo, tretjo in četrto izbrano točko hkratu. Sveža nebеса, kako sem pisal! Še ni nihče imel take ustvarjajoče mrzlice kot jaz, iz katere bi bolnik iztisnil toliko usodepolnih uspehov. Način, kakor sem delal, je zadoščal, da bi mi omehčal možgane in me privedel v blaznico. Pisal sem in pisal vse — tehtovite eseje, znanstvene in sociološke kratke povesti, šaljive verze, verze vsake vrste od trioletov in sonetov do tragedije v neizmernih verzih in ogromne epe v spenserskih stancih. Včasih sem pisal dan za dnevom, ne-pretrgoma po petnajst ur na dan in sem pozabil na jed ali se branil, da bi se zastran jedi odtrgal od svojih strastnih izlivov.

Potem pa pisanje na stroj. Moj svak je imel pisalni stroj, ki ga je uporabljal podnevi. Ponoči pa sem ga lahko jaz rabil. Tisti stroj je bil čudo. Še danes bi se zjokal, kedar se spomnim, kakšne boje sem imel z njim. Moral je biti prvi model iz prvega leta pisalnih strojev. Imel je samo velike črke. Obseden pa je bil od hudobnega duha. Pokoraval se ni nobenim znanim zakonom fizike in je prevrgel častljivo pravilo, da enake stvari, storjene na enakih stvareh dajo enake uspehe. Pri-sežem, da ta stroj ni nikdar dvakrat izvršil iste stvari na isti način. Venomer je dokazoval, da imajo neenaka dejanja enake uspehe.

Kako me je križ bolel zavoljo njega! Pred izkušnjo s tem strojem je moj hrbet vzdržal vsak še tak napor, ki ga je zahtevalo od njega moje vse prej ko mehkužno življenje. Ta pisalni stroj pa mi je dokazal, da sem imel trstiko za hrbtnico. Tudi zastran pleč me je spravil v skrb. Bolela so me kakor od trganja po vsakem hudem popivanju. Po tipkah tega stroja je bilo treba tolči s tako silo, da se je zunaj hiše slišalo kakor daljno grmenje ali kakor bi kdo razbijal pohištvo. Biti sem moral po njih s tako silo, da so me boleli kazalci prav do komolca, konci prstov pa so bili polni celih in razpočenih mehurčkov. Da je bil stroj moj, bi ga obdelaval s tesarskim kladivom.

Najhujše pri vsem tem je bilo, da sem v re-snici tipkal svoje rokopise, obenem pa sem skušal

obvladati stroj. Bilo je junaštvo telesne vztrajnosti, združene z viharjem v možganih, preden je bilo natipkanih tisoč besedi, jaz pa sem spisal na tisoče in tisoče besedi, ki so morale biti natipkane za čakajoče urednike. O, od pisanja pa do dotipkanja sem bil pošteno truden. Živci in možgani so bili proč, telo prav tako, a vendar mi ni prišlo nikdar na misel, da bi pil. Živel sem preveč v višavah, da bi bil potreben tešila. Vse budne ure, razen onih pri tistem peklenskem pisalnem stroju, sem preživel v nekih ustvarjajočih nebesih. Spričo tega nisem imel nobenega poželenja po pijači, ker sem še vedno veroval v mnoge stvari — v ljubezen vseh moških in žensk, v ljubezen moža in žene, v očetovo ljubezen, v človeško pravico, v umetnost — v celo množico prijetnih slepil, ki skrbje, da se svet suče.

Toda čakajoči uredniki so radi še dalje čakali. Moji rokopisi so prehodili vsa mogoča pota od tiskarne do tiskarne, od lista do lista med Tihim in Atlantskim oceanom. Mogoče je čarobna pisava tega stroja preprečila, da bi uredniki sprejeli vsaj en moj prispevek. Ni mi znano, kako je bilo, sam Bog pa ve, da je bila snov mojih spisov prav tako čudna kot pisava. Za smešne cene sem prodal svoje težko kupljene šolske knjige starinarjem. Izposodil sem si majhne vsote denarja, kjerkoli sem mogel, in celo pripustil, da me je moj stari oče redil z bor-nim zaslužkom svoje pojemajoče moči.

Ni trajalo dolgo, samo nekoliko tednov, in moral sem se vdati in iti delat. Vzlic temu nisem opazil nobene potrebe po pijači. Nisem bil raz-očaran. Moja pisateljska pot se je samo zavlekla, to je bilo vse. Morebiti sem potreboval še nadalj-nega pripravljajanja. Iz knjig sem se bil dovolj naučil, da sem spoznal, da sem se približal vedi šele do roba njene obleke. Še vedno sem živel v višavah. Vse budne ure in večino ur, ki bi jih bil moral porabiti za spanje, sem prebil pri knjigah.

Triindvajseto poglavje.

Zunaj na deželi, v belmontski akademiji, sem pričel delati v majhni, popolno opremljeni parni pralnici. Z nekim drugim fantom sva opravljala vse delo od sortiranja in pranja do likanja belih srajc, ovratnikov in manšet do finega skrobljenega perila za žene profesorjev. Delala sva kot črna živina, zlasti ko je prišlo poletje in so dijaki začeli nositi platnene hlače. Strašansko veliko časa je treba, da zlikaš ene platnene hlače. In koliko jih je bilo! Potila sva se dolge vroče tedne ob delu, ki ga nikoli ni bilo konec, in marsikatero noč, ko so dijaki že davno spali v postelji, sva s tovarišem garala ob električni luči pri parni mongi ali likalni mizi.

Ure so bile dolge, delo naporno vzlic temu, da sva postala prava mojstra v tem, kako se izloči vsako nepotrebno gibanje. Za to sem dobival tri-deset dolarjev plače na mesec ter prosto stanovanje in hrano; to je bilo malce več kot sem služil v tovarni za juto in pri podajanju premoga, vsaj za toliko več, kolikor je veljalo stanovanje in hrana, kar je delodajalca malo stalo (jedla sva v kuhinji), meni je bilo toliko vredno kot dvajset dolarjev na mesec. Moja jačja moč, višja leta, povečana ročnost in vse, kar sem se bil iz knjig naučil, vse to je bilo vredno tega poviška dvajsetih dolarjev. Sodeč po takem napredovanju sem lahko upal, da postanem, preden umrjem, nočni čuvaj s šestdesetimi dolarji na mesec ali pa policaj s sto dolarji in postranskimi dohodki.

Tako neusmiljeno sva se s tovarišem tekom tedna lotila dela, da sva bila v soboto zvečer popolnoma obnemogla. Bil sem torej zopet stara delovna živina, ker sem garal več ur na dan, kot konji garajo, in komaj malo več mislil kot konji. Knjige so mi bile zaprte. Prinesel sem jih bil cel kovčeg s seboj v pralnico, pa uvidel sem, da jih ne morem čitati. Zaspal sem tisti hip, ko sem poskusil brati, ako pa se mi je posrečilo, da sem obdržal oči za nekaj strani odprte, se nisem mogel spomniti, kaj sem bral. Opustil sem vse poskuse, da bi študiral težke predmete, kakor pravo, narodno gospodarstvo in biologijo, in sem poskusil z lažjimi stvarmi, kakor z zgodovino. Zaspal sem. Poskusil sem s književnostjo, pa sem zaspal. In ko sem končno zaspal pri živahnih povestih, sem knjige pustil. Ves čas, kar sem bil v pralnici, se mi ni posrečilo, da bi prebral eno knjigo.

Ko pa je prišel sobotni večer in je bilo tedensko delo končano do ponedeljka zjutraj, sem poznal poleg hrepenenja po spanju samo še eno poželenje in to je bilo, da bi se opil. To je bilo drugič v mojem življenju, da sem slišal jasen klic kralja Alkohola. Prvikrat so bili vzrok izčrpani moji živci in možgani. Tod sedaj svojih možganov nisem bil prenapel. Nasprotno, možgani so mi odreveneli. To je bila tista nesreča.

In jaz, dolgoletni prisrčni prijatelj kralja Alkohola, sem dobro vedel, kaj mi je obetal — črne domišljije, sanje o moči, pozabljivost, vse in sleherno razen vrtečih se pralnih strojev in mong, brnečih ožemalnikov in neskončnih procesij platnenih hlač, ki so se preparjane premikale pod mojim švigajočim železom. In to je tisto. Kralj Alkohol se obrača do slabosti in neuspeha, do utrujenosti in izčrpanosti. On je najlažja pot iz nadlog. In pri tem laže ves čas. Telesu nudi lažno moč, lažno vznositost duhu, da se vidijo stvari, kar niso, in neizmerno lepše, kakor so.

Vendar se nisem bil opil, iz prav preprostega vzroka, ker je bilo do najbližje krčme poldrugo miljo. In to se je zopet zgodilo, ker klic po pijanosti ni bil posebno glasan v mojih ušesih. Da je bil glasan, bi bil prehodil desetkrat tolikšno daljavo, samo da bi prišel do krčme. Po drugi plati pa bi se goťovo opijanil, da bi bila krčma tik za vogalom. Tako pa sem se na svoj edini dan počitka v tednu zleknil v senco in se zabaval z nedeljskimi časniki. Toda celo za to prazno slamo

sem bil pretruden. Šaljiva priloga mi je še mogla privabiti rahel nasmeh na obraz, nato pa sem zaspal.

Dasi pa se za časa mojega dela v pralnici nisem podal kralju Alkoholu, nekaj določnega je vendarle dosegel. Slišal sem bil klic, čutil glodanje poželenja, hrepenel po tešilu. Pripravljaj me je za močnejše poželenje poznejših let.

V mojih možganih je killo seme poželenja po alkoholu.

(Dalje prihodnjič.)

P I S A N O P O L J E

NEMCI, SLOVANI IN LUŽIČKI SRBI.

J. SEDIVY.

Najnevarnejši sovražniki slovanstva, Nemci, Madžari in Turki so bili sicer v svetovni vojni poraženi, toda kljub temu še ogrožajo slovanske narode. Napak je misliti, da so odgovorni voditelji nemškega naroda Slovanom sedaj bolj pravični kot pred svetovno vojno. Spremenila so se sicer bojna sredstva, ne pa cilji in gospodovalne težnje nemškega naroda. Pred vojno so Nemci skušali uresničiti svoje namene samo s sirovo silo. Skrbeli so prej za ponemčevanje Slovanov več ali manj samo nemški vladarji in ponemčevalna društva, sedaj vrši isti posel prikrito in tajno v mnogo popolnejši meri ves nemški narod z milijardami iz državnega proračuna.

Z vso močjo so se vrgli Nemci v naši dobi na slovanski Vzhod. S stotilijonskimi vsotami širijo nemški življenjski med Poljake, na drugi strani pa seje nemški denar sovraštvo med Poljake in vzhodne Slovane, da se tem laže usidrajo mednje — Nemci.

Nemci se zavedajo, da so v svetovni vojni odločili Slovani in da bi Slovani mogli imeti v svetu izredno važno vlogo, če bi prenehali med njimi spori, ki so jih zasejali in podžigali tujci. Nič pa ne more slovanskih narodov tako združiti kot medsebojno spoznavanje. Zakaj tujci morejo uspešno spletkariti med Slovani in hujskati slovanske narode drugega proti drugemu samo zavoljo tega, ker se Slovani med seboj premalo poznajo. Za to so Čehi kot moderni nositelji slovanske misli osnovali Slovanski inštitut v svrhu temeljitega proučevanja zgodovine, književnosti in narodnogospodarskih pogojev vseh slovanskih narodov. Apostolstvo sv. Cirila in Metoda se nehoté bori proti nemškemu imperializmu s tem, da si prizadeva čim bolj uspešno odstranjevati cerkveni razkol, to najbolj skelečo rano slovanstva, a več slovanskih časopisov kaže delovanje Nemcev v pravi luči in kliče venomer vsem Slovanom: Bodite napram Nemcem oprezni! Takega delovanja Slovanov so se sicer Nemci ustrašili, niso pa obupali. Osnovali so velik znanstven časopis »Slavische Rundschau«. Njegov poglobilni namen je, da izpodkoplje ugled vsem slovanskim časopisom, ki poročajo o Slovanih in o pravih nemških načrtih in dejanjih čisto resnico. Preden more Slovanski inštitut v Pragi razviti

živahno delovanje, mu že hočejo Nemci uničiti veljavo s tem, da so zbrali krog »Slavische Rundschau« lepo število slovanskih znanstvenikov. Nemci hočejo Slovane učiti spoznavati slovanski svet, seveda skozi svoja očala, in pri tem hujskati Slovane na razdor. Nemci vedo, da se Slovani radi uče zapadnoevropskih jezikov, ne pa slovanskih, in da bodo zato Slovani rajši segali po nemškem časopisu »Slavische Rundschau« kot po slovanskih. Tako bodo Nemci pridobili s slovansko pomočjo svojemu listu veljavo in ugled tudi po vsem ostalem svetu. V tem časopisu, ki ga vodijo Nemci in so mu slovanski znanstveniki samo za stafažo (privesek), se seveda ne bo ničesar poročalo o tem, kako skušajo Nemci uničiti koroške Slovence, Lužičke Srbe, Poljake in kako spletkarijo med vzhodnimi Slovani. Časopis »Slavische Rundschau« je goťovo eno izmed najnevarnejših sredstev nemške propagande, ki naj nasuje peska v oči zlasti južnim in vzhodnim Slovanom, dokler se Nemci dovolj ne pripravijo. Za to je tem bolj žalostno, da je nasledlo na nemške limanice tudi nekaj odličnih jugoslovanskih znanstvenikov.

Najboljši dokaz, da se Nemci niso spremenili tudi po svetovni vojni ne, je njihovo vedenje z Lužičkimi Srbi. Saj peščica Lužičkih Srbov ne more niti najmanj ovirati mogočnega nemškega naroda v njegovem narodnem, prosvetnem in gospodarskem razvoju. Usoda Lužičkih Srbov, ki so v boju z Nemci skopneli že na 250. del in ki gledajo s strahom v bodočnost, bo zadela tudi ostale Slovane, če bodo preveč zaupali svojim nasprotnikom in ne bodo združili svojih moči. Če že drugi slovanski narodi nimajo sočutja z najmanjšim slovanskim narodom, Lužičkimi Srbi, ki bije obupno borbo za obstanek, imajo dolžnost zasledovati lužičko-srbski razvoj vsaj zato, da spoznajo v pravi luči nemško nevarnost. Lužički Srbi so s svojo borbo stoletja vezali nemške sile, da niso mogle z vso močjo napasti ostalih Slovanov; zato so Slovani že iz same hvaležnosti dolžni Lužičkim Srbom vsaj toliko pomagati v borbi za obstoj kakor Čehi.

Golgola lužičkosrbskega naroda.

Obče priznано pravo samoodločbe narodov se je v mirovni pogajanji uveljavljalo samo tedaj, kadar so od tega imele korist velike zapadne države. Tako lužičkosrbski narod ni dobil svoje države. V novi, demokratski Nemčiji so naletele na gluha ušesa celo zahteve po avtonomiji. Ker spada lužičkosrbsko ozemlje

pod dve nemški državi, pod Prusijo in Saško, bi se Lužički Srbi navsezadnje zadovoljili, če bi tvorili vsaj v Prusiji in Saški po eno upravno enoto. Nemci so take upravičene in skromne zahteve odločno odbili. Dobro vedo, da bo iztrebljevanje lužičkosrbskega naroda napredovalo tem hitreje, čim bolj je narod razdeljen. Ker Nemci v upravnem oziru niso mogli po vojni razdeliti Lužičkih Srbov v njihovo večjo škodo, zato so pustili staro razdelitev. Na Saškem spadajo sicer Lužički Srbi v budišinsko oblast (Kreishauptmannschaft), toda poglavitno besedo imajo v njej Nemci. Razen tega je ta oblast razdeljena na budišinsko, kamenecko in lubijsko glavarstvo (Amtshauptmannschaft), kjer so Srbi močno pomešani z Nemci. V Prusiji spada Gornja Lužica k dolnješleski lehniški oblasti (Regierungsbezirk), ki se zopet deli na vojerecko in rozburško glavarstvo na ta način, da imajo Nemci v njih večino. Dolnja Lužica pod Prusijo pripada braniborski frankfurtski oblasti, kjer so Srbi razdeljeni na hotjebursko, lukovsko, lubnjevsko, gubinsko in grudkovsko glavarstvo.

Nemci so po vojni prikrojili tudi volilna okrožja tako, da so onemogočili Lužičkim Srbom zastopstvo. Lužičke Srbe so razdelili na tri volilna okrožja, ki so tako velika, da je predrzno misliti na kak mandat. Zakaj v draždansko-budišinskem volilnem okrožju je bilo pri zadnjih nemških parlamentarnih volitvah l. 1928 oddanih 1.024.552 glasov, v lehniškem 605.382 glasov in v frankfurtskem 819.734 glasov. Kako se naj v teh ogromnih volilnih okrožjih uveljavijo Lužički Srbi, ki jih je samo okrog 180.000?

Če izvzamemo Italijo, lahko rečemo, da se nemškim narodnim manjšinam povsod dobro godi. Kakor skrbeča mati se zavzema zanje vlada mogočne Nemčije. Kar zahtevajo Nemci za svoje manjšine, tega pa ne dajo slovanskim manjšinam. Tako imajo nemške narodne manjšine razen v Italiji povsod svoje šole. V majhni Estonski, kjer šteje nemška narodna manjšina samo 20.000 duš, ima vsak nemški otrok priliko, da obiskuje nemško ljudsko šolo. Razen tega imajo Nemci 4 srednje šole. A isti Nemci, ki pošiljajo v svet vesti, da so njihove narodne manjšine preganjane, ne dajo 180.000 Lužičkih Srbov niti ene ljudske šole. Maloštevilni lužičkosrbski učitelji ne smejo niti v nemščini na rodnih tleh poučevati svojih rojakov, ker jih skoraj vse prestavijo nemške oblasti v popolnoma nemške kraje.

Ker pa so Lužički Srbi s pomočjo Čehov poskrbeli, da je svet zvedel o nemških nasiljih napram temu majhnemu slovanskemu narodu, so se Nemci ustrašili, da bi jim moglo tako njihovo ponašanje škodovati. Zato so v naglici izdelali načrt, s katerim so hoteli nasuti tujini peska v oči. Naredba pruskega prosvetnega ministrstva dovoljuje Lužičkim Srbom, da si smejo osnovati zasebne šole, ki morejo dobiti tudi pravico javnosti. Ni si mogoče misliti večjega zasmehovanja lužičkosrbskega naroda. Nemške narodne manjšine, ki lahko računajo na bogate podpore iz nemškega zunanega ministrstva in na pomoč desetmilijonov svojih sonarodnjakov, zahtevajo in razen Italije povsod tudi imajo državne šole v svojem jeziku, a pešiča Lužičkih Srbov, večinoma kmetov in delavcev, naj v dobi gospodarske krize ustanavlja in vzdržuje sama svoje šole, obenem pa naj prispeva za nemške!

Velika nevarnost proti lužičkosrbskemu narodu od protestantstva. Luteranstvo kot izrazito nemška vera naganja že samo po sebi luteranske Lužičke Srbe v nemštvo. Nevarnost je tem večja, ker sedanji luteranski

škof (superintendent) Lužičkih Srbov, ki je zagrizen nemški narodnjak, nastavlja na popolnoma srbske župnije samo nemške pastore. Srbščina, ki je pregnana iz šol in vseh uradov, izgublja tako tudi svojo zadnjo trdnjavo: Cerkev.

Dočim izginjajo cele srbske protestantske vasi v nemštvo, se drže katoliški Srbi v narodnem oziru mnogo bolje. Katoličani so sploh najbolj zavedni del lužičkosrbskega naroda. Zaslugo imajo v tem oziru predvsem katoliški duhovniki, ki so se v zadnjih dvesto letih vzgajali v bogoslovnem semenišču v Pragi, kjer so se zlasti v zadnjih desetletjih prepočili z živo narodno zavestjo. Ker je katolištvo izrazita vera ljubezni in

Narodna noša poročene božre iz Dolnje Lužice.

pravičnosti za vse narode, zato nas katoličane tem bolj boli, da se pač premalo zaveda teh dveh temeljnih zapovedi krščanstva in katoličanstva katoliški škof dr. Kristijan Schreiber, vladika katoliških Lužičkih Srbov. Kakor vedno v dobi zadnjih tisoč let se je tudi sedaj posrečilo nemški vladi, da so bili na vzhodni meji nemštva postavljeni za katoliške škofo možje, ki so bili premalo prevzeti od apostolskega in katoliškega duha. Tudi škof dr. Kr. Schreiber je Lužičkim Srbom često krivičen. Lani je vzel v Budišinu, prosvetnem središču Lužičkih Srbov, srbsko katoliško župnijo srbskemu katoliškemu duhovniku in jo izročil Nemcu. Od 36 katoliških lužičkosrbskih duhovnikov jih je že 15 prestavil v popolnoma nemške župnije, le 21 jih je še med svojimi rojaki. To je za Srbe tem večji udarec, ker se večina svetnega izobraženstva v težki borbi za kruh ponemči in edino katoliška duhovščina ostane brezpogojno vdana in zvesta svojemu narodu.

Škof dr. Kristijan Schreiber je tudi dovolil, da je njegov kanonik, zagrizen Nemec P. Wacel, poslal v Rim Sv. stolici spis proti katoliškemu srbskemu časopisu »Kat. Posol«, koledarju »Krajan« in društvu sv. Cirila in Metoda. Prepovedal je zbiranje lužičkosrbskih katoliških duhovnikov na sestanke. Da bi z dekanjskih konferenc izginila lužička srbščina, je podredil vse lužičkosrbske katoliške župnije novoustanovljenemu arhidiakonatu, ki mu je pridružil tudi nekaj nemških

župnij. Namesto na dekanijskih konferencah se zbira sedaj srbska katoliška duhovščina na sestanku vsega arhidiakonata, kjer je zaradi nemških duhovnikov uradni jezik nemščina. Škof dr. Schreiber je tudi zabil, da bi se lužickosrbski bogoslovci še zanaprej vzgajali v Pragi. Osnova je popolnoma nemško bogoslovno semenišče tudi za lužickosrbske bogoslovce, in sicer v čisto srbskih Smochćicah. Ker ima to semenišče namen ponemčiti ne samo bogoslovce, ampak tudi Srbe v okolici, je prejel dr. Schreiber podporo za zidanje iz ponemčevalnega fonda nemške vlade.

Mi nikakor nočemo biti krivični sodniki. Ugotovili smo samo javno delo tega moža. Ta ugotovitev pa nam je jasen dokaz, da v zmožnem, prežiranem nacionalizmu tiči še vedno pravo poganstvo, ki je sposobno, da celo takega moža, ki so mu poverjene apostolske dolžnosti, preslepi, da se spozablja, upamo, da v dobri veri, in ruši temelje pravičnosti do bližnjega. Narod se brani narodne smrti in v boju mu pomaga zlasti lužickosrbska katoliška duhovščina.

DOBERDOB.

B. VDOVIČ.

Kdo ne pozna tega kraja »nesrečnega imena«, kjer se je v svetovni vojni toliko krvi prelilo in kjer je pustilo življenje toliko mladih ljudi iz vrst vseh narodov bivše monarhije. Za nas Slovence je to ime še posebno spomin vredno, ker je pač ta kraj na starih slovenskih tleh in so ga zlasti Jugoslovani, med temi tudi Slovenci, srdito branili in »skoraj doslovno s svojimi trupli pokrili svojo rodno zemljo«, kakor je poročal Borojevič.

Pri vsem tem pa je jako čudno, da med vsemi Jugoslovani ni nastala ne ena vojaška pesem v spomin na Doberdob, če se izvzame znani »Doberdob«, ki ga je harmoniziral g. Zorko Prelovec in čigar besedilo je neznanega postanka tako glede kraja kakor tudi osebe. (Kadar se poje, se sliši sicer jako čedno, toda prava narodna pesem to ne more biti ne po besedilu ne po napevu, vojaška pa še celo ne. Treba je samo primerjati narodne vojaške pesmi o »Bosni zlati«, »Tam za laškim gričem«, o Radeckem, »Stoji, stoji tam Beli grad« in druge.) Ne bi bilo slabo, če bi kdo o tej stvari napisal kako kritično stvar. Po mojem je nastala ta pesem po vojni, že v Jugoslaviji. Dokaz temu vidim v tretji, četrti in peti vrstici.

Torej poleg slovenske ni znana nobena druga jugoslovanska pesem o Doberdobu. Zato je tembolj zanimivo, da imajo Madjari dve. Obe te dve pesmi sem dobil pred leti v neki zbirki madjarskih narodnih pesmi (Das ungarische Volkslied. Versuch einer Systemisierung der ungarischen Bauernmelodien von Béla Bartók). Eno teh dveh sem slišal celo sam, ko so jo po Tržaški cesti peli madjarski vojaki, ki so korakali na bojišče.

Radi primerjave z njima podajam tu najprej besedilo Prelovečevega Doberdoba:

»Oj, Doberdob, oj, Doberdob,
slovenskih fantov grobl!
Kjer smo kri prelivali
za svobodo, domovino,
kjer smo mi pokopali slovenske fante!
Oj, Doberdob, slovenski grobl!«

Prva madjarska pesem se glasi (pela jo je zapisovalcu leta 1918 neka ženska):

»Kimegyek a doberdói harctérre,
föltéktek a csillagos nagy égre.
Csillagos ég, merre van a magyar hazám,
merre sirat engem az édes anyám?«

Slovenski prevod (lopozarjam, da je prirejen kolikortoliko na madjarski napev, ki ga dodajam spodaj):

»Ven na bojno doberdobsko polje spem,
gor na širo zvezdno nebo se ozrem:
Zvezdno nebo, kje zdaj dom je moj madjarski,
kje preluba mati me objókuje?«

Druga pa je:

»Mikor szürkébe öltöztem,
azon kezdtem gondolkodni:
Ki lesz az én utitársam,
ha a harctérre kell menni?
Majd lesz utitársam az én jó pajtásom,
ki megássa a síromat
doberdoi hegyalján.«

Prevod (velja ista opazka kakor zgoraj):

»Ko sem se oblekel v sivo,
misliti začel sem tole:
Kdo takrat pač z mano pojde,
ko bo treba v bojno polje.
Dobri moj tovariš takrat pojde z mano,
tamkaj v znožju Doberdoba
mi za grob izkoplje jamo.«

Ker bosta zlasti tiste, ki se bavijo z glasbo, še bolj pa tiste, ki so zmožni madjarsčine, tudi napeva zanimala, in ker se pri nas kratkomalo reče, da so Madjari vse napeve pokradli Slovanom, ju tu tudi objavljam, ker sta pristno madjarska:

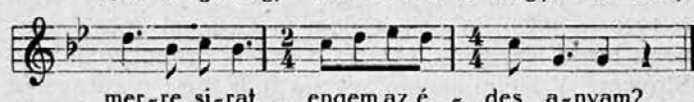
Kimegyek a doberdói harctérre,

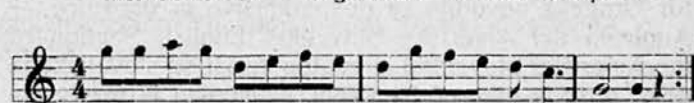
Föltéktek a csillagos nagy égre.

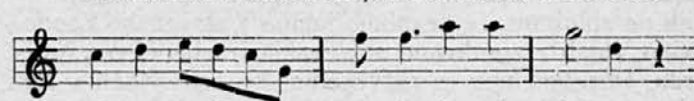
Csillagos ég, merre van a magyar hazám,

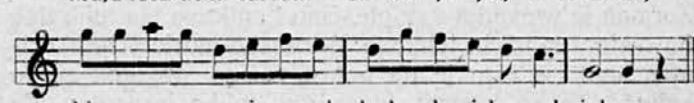
merre sirat engem az édes anyám?

Mikor szürkébe öltöztem, azon kezdtem gondolkodni:
Ki lesz az én utitársam, ha a harctérre kell menni?

Majd lesz utitársam az én jó pajtásom,

ki megássa a síromat doberdoi hegyalján.

Iz primerjave naj si mnenje o kakovosti pesmi napravi vsak čitatelj sam.

NOVE KNJIGE.

Slovenska žena v Ameriki. Izjemo napravimo, če spregovorimo o knjigi, ki je nismo prejeli v oceno. Znano nam je, da so jo drugod dobili, pisali pa o njej niso. Zdi se nam, da je knjiga vendarle tako pomembna za Slovence, da ne smemo preko nje. Naslov knjige je: *Ameriška Slovenka*. (Izdala in založila Književna malica Slovenske ženske zveze, 1845 West 22nd Street, Chicago, Illinois. Uredila Fannie Jazbec.) Knjiga ugaja že po svoji zunanosti; pri nas izide pač večina knjig v znatno skromnejši opremi, da si se posveča baš v zadnjem času tudi zunanosti naše knjige razmeroma več pozornosti nego prej. Pravtako pa moramo biti tudi njene vsebine veseli. Namenjena je organizaciji slovenskega ženstva v Ameriki in njega izobrazbi. Dne 19. decembra 1926 se je namreč ustanovila v Ameriki Slovenska ženska zveza, ki hoče zbirati pod svojim okriljem verne in narodne slovenske žene in dekleta v novi domovini. Organizacija je štela 31. maja 1928 že 21 podružnic z 937 članicami. Okrepila se je bila že toliko, da je lahko podala v posebni knjigi dokaz o svoji moči. — Knjiga je razdeljena na dva dela. Prvi, po obsegu znatno večji del (obsega 109 strani), je pisan v slovenskem jeziku in je torej namenjen predvsem tistim našim rojakinjam, ki so se rodile v stari domovini in torej povsem obvladajo slovenski jezik. Tu bomo poročila o slovenski ženski organizaciji v Ameriki, pesmi (večinoma jih je napisal naš ameriški pesnik Ivan Zorman) in lepo vrsto poučnih in vzgojnih spisov. Predsednica Slovenske ženske zveze gospa Marie Prislant je napisala Zgodovino Slovenske ženske zveze, članek Mahi in predgovor angleškemu delu knjige. Bržkone je njen tudi lepi članek: Sadite nam rajše v življenje cvetic, a trnje hranite za grobel! (M. P.) Izmed drugih spisov naj omenimo članka s. M. Lavoslave o materi vzgojiteljici in o edinem otroku; Zvonimira T. piše o »modri ženi«, p. Kazimir Zakrajšek o slovenski ženi v Ameriki. Posebno pozornost posveča knjiga vzgoji otrok k vljudnosti, da se otroci navadijo lepšega nastopa in gentlemanskega mišljenja, ki jim je oboje potrebno, če se hočejo uveljaviti v ameriški družbi. Med sotrudniki te knjige srečamo tudi našega nekdanjega župnika na Koroškem g. Trunka, dalje trgovca g. Grdino, ki ga poznamo iz časa obiska ameriških Slovencev po svetovni vojni (l. 1920 in 1923), in celo Orlom in Orlicam dobro znana brata Nardžiča, ki piše o orliški organizaciji med Slovenci. V knjigi imamo seveda tudi spise o zdravstvu (dr. Grahek), navodila za gospodinjstvo in smešnice. — Angleški del Ameriške Slovenke (English Section of the Ameriška Slovenka) je znatno krajši od slovenskega dela; obsega namreč 34 strani. Namenjen je predvsem hčeram ameriških Slovencev, ki so se rodile v novi domovini in večinoma znajo slovensko samo za silo — ali pa sploh ne. Te seznanja knjiga s slovensko zgodovino, zlasti z zgodovino slovenskih izseljencev v Ameriki. Posebno nas je razveselilo, ko smo videli v tem delu tudi dva prevoda iz naše književnosti: pesnik Ivan Zorman je prevedel v angleščino Funtkovo Na tujih flih (In distant land) in Jenkovo Jadransko morje (The Adriatic Sea). — Kdo je pa pokrival večino stroškov za to knjigo? To so trgovci, ki so dali toliko inseratov, da zavzemajo po sklepu slovstvenega dela kar 47 strani. Po večini so seveda to angleški (oziroma ameriški) trgovci. Vsak inserent je dobil en izvod knjige in se je

iz nje lahko poučil o Američanom sicer tako malo znanih Slovencih. — Vsekakor je torej ta knjiga prav razveseljav pojav v življenju naših rojakov onstran morja, in slovenskim ženam v Ameriki moramo ob tej knjigi iskreno čestitati.

Kmetiško vprašanje v Sloveniji. Gospodarska in socialna slika. Napisal Fran Erjavec. V Ljubljani, 1928. Izdala in založila Jugoslovanska kmetiška zveza. — Pisatelj je razdelil razpravo na pet delov, v katerih obravnava to prevažno vprašanje. I. Slovenski kmet v preteklosti. Je to kračka zgodovina kmetijstva od zadruge, ki so bile svobodne lastnice svoje zemlje, preko graščin do združništva, ki ga je uvedel zlasti s pomočjo duhovščine dr. J. Ev. Krek v najmanjšo gorsko faro. Kmetijstvo je začelo cveteti predvsem na Kranjskem po plodonosnem delu deželnega zbora, kar je pa preprečilo vojna, v kateri so kmetiška gospodarstva res veliko trpela, a so se znebila po večini najhujšega bremena — dolgov. II. Današnje stanje slovenskega kmetijstva. V tem delu ugotavlja pisatelj dvoje: 1. Slovenci smo po znatni večini kmetijski narod, zato gospodarsko, socialno in narodno najvažnejši (63 % vseh Slovencev) in 2. da smo Slovenci narod malih kmetov. Te dve trditvi dokaže tudi prav nazorno, s številkami, v poglavjih »Posestne razmere«, »Poljedelstvo«, »Živinoreja« in »Gozdarstvo«. V III. delu, »Vzroki in posledice krize našega kmetijstva«, se nam odpre kakor razodelje žalostno stanje kmetijstva. Vsi oni, katerim je izročena skrb za javni blagor, posebno oni, ki morajo skrbeti, da kmet uspe, naj preberejo to poglavje. Vzroki krize so: pomanjkanje zemlje in nje kakovosti, zastarelo kmetovanje, slaba gospodarska politika in zakonodaja (v Avstriji stane kilogram soli 25 p, pri nas Din 3-50); posledice krize slovenskega kmetijstva (zadolževanje, beg v mesta, pomanjkanje delovnih moči, brezposelnost, izseljevanje). V IV. delu, »Na nova pota«, našteva nekaj učinkovitih zdravil, kako bi se uspešno lečilo žalostno stanje našega kmeta. Pomagati mu morajo vsi javni činitelji: občina, okraj, oblast, država. Preurediti je treba šolo na kmetih, uvesti več kmetijskih strokovnih šol, gospodinjstskih tečajev itd. Rešiti je treba poselsko vprašanje z zavarovanjem za življenje in onemoglost i. dr. V V. delu, »Kmet in ostali stanovci«, je popisano odnos do drugih stanov (uspešno sožitje ne sme biti zgrajeno na sebičnosti in medsebojnem boju, temveč na zavesti solidarizma). — Navedli smo v kratkih potezah prebogačo vsebino drobne brošure (127 strani). Knjižica je pisana s toplo ljubeznijo do kmeta, s čebelično marljivostjo je znesen material za ozdravitev krize in jo priporočamo — vsem in vsakomur. V. L.

Dhan Gopal Mukerđi: Mladost v džungli. Prevedel Jos. Vidmar. »Založba Svet«. Ljubljana, 1929. — Znamenita »Džungla« slavnega Angleža R. Kiplinga je v slovenščini doživela dvoje različnih izdaj. To je najboljšo spričevalo knjigi, ki je premnogim odkrila nepoznana čuda pravljice indijskega pragozda in svojevrstno življenje džungelskih prebivalcev. — Isti svet odkriva Mukerđijeva knjiga, le da ga pisec, po rodu in krvi Indijec, gleda z drugačnimi očmi, kot se je pa kazal začudenemu Evropejcu Kiplingu. Je to odlomek življenjepisa, zgodba mladostnih let, ki jih je pisatelj kot deček prebil v globini džungle, kjer je z očedom lovil divje živali, ki jih indijske močvirne goščave

krijejo v tako velikem številu. Popisi drznih lovske prizorov se vrste z zanimivimi opisovanji pokrajine in živalskega življenja, vse prepleteno z globokimi razmišljanji piščevega očeta o prirodi in njenih tajnostih. Pred bralčevimi očmi se kuje pisateljev značaj, iz dečka se razvija mladenič. — Knjiga na nevsihljiv način v zgojno vpliva na bralca. Uči ga usmiljenja napram živali, plemenitosti v boju, vzpodbuja ga k vzdržnosti (indijski lovci ne jedó mesa in ne pijejo opojnih pijač!), vzbuja pogum in mu uri čutila v bistrem opazovanju. Zato se bo »Mladost v džungli« posebno dozorevajočim priljubila, saj je to zgodba drznih dogodivščin in prestanih nevarnosti, vabeč odmev iz daljnega sveta. — Prevod je vesele in točen, bogat tudi besednega zaklada. Prekaša večino naših prevodov. — Naslovno risbo na platnicah je z okusom izvršil slikar B. Jakac. Knjiga je lepo opremljena in zbog svoje zanimive vsebine res priporočljiva, posebno za mladino. —a.

Srečni bodimo. Po raznih virih spisal Franc Bernik, župnik v Domžalah. Samozaložba. 1928. Tiskal Slatner v Kamniku. Str. 297. — Pisatelj se v uvodu opravičuje, češ, da navaja večinoma reke, trditve, dogodke, ki jih je zbral po premnogih virih in da s svojo besedo malo govori. To se mi zdi baš prednost te knjige. Je nekakšna apologija, obrambni zagovor vere in krščanstva, oprt na sv. pismo in na veljavne, svetovne moke in učenjake. Dogodki iz zgodovine in življenja pa spet nazorno pojasnjujejo posamezne resnice. Prav dobra knjiga je. Edino poglavje 10. bi si želel drugače obravnavano — želel bi si za uvod fiste resnice, ki se danes premalo poudarja in so jo tudi verski pisatelji preveč zanemarili. Vse umsko dokazovanje še ne dovede človeka do verovanja. Vse pozablja, da je vera — milost. Imamo brezverce, ki so pošteni, dobri v družini — in vendar ne verujejo, ker milosti nočejo, jo odklanjajo. Bog jo da vsakemu, ki jo išče »z vso bridkostjo svojega srca«. Tako sv. pismo. — Knjigo za domače versko čtivo prav toplo priporočamo. Naroča se pri pisatelju. R. C.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

Krajan. Tebe sem vesel. Jednat si in tehten, kar dokazuje, da se ne izpisuješ. Svoboden verz poznaš in obvladaš. Odkar sva se zadnjič menila, si se zlasti miselno poglobil. Izmed poslanih se mi zdi pesem »Odkar« vendar še nekoliko slabotna in vplivana (»mavrični mostovi«!). Pri »Zvoniku« pogrešam pravega sorazmerja med prvim in drugim delom:

Beli zvonik	Iz dalje v duše kliče,
daleč okrog	vabi slopinje
stražar in znanik.	od vsake strani.

Tako dobra je očem	Tako sladko lije
tvoja snežna belina	v dušo zlate krone sij
v tihih nočeh.	v mesečnih nočeh...

Svoboden verz te pesmi bi lahko priporočil za studij vsakemu (miselni dvozvok v vsakem verzul). Vendar se mi zdi, da zadnji dve kilici ne odtehtata po svoji vrednosti prvih dveh, nista tako pristrčno doživeti kot prejšnji, zato ne učinkujeta. Misel v njih premalo napreduje, zato se mi zdi vsa pesem premalo enotna. Pesem mora vzdržati na isti miselni višini in izrazni neposrednosti do konca. — »Zima« bi bila za Mladiko pretežka, morda tudi za vsak drug list. — Dozdaj kažeš

največjo moč v slikanju impresij, tudi tvoj slog je skozinsko impresionističen: namečeš na debelo, a le krepke, bistvene izraze. Čustvuješ zaenkrat še zgolj lirčno. Pa je zelo verjetno, da tiči v Tebi tudi pripovednik, morda večji kakor lirik; pokazal bo čas, ko bo osebnostno čustvovanje nekoliko popustilo. Siliti se seveda ni mogoče v nobeno smer. Zato oblikuj dalje in bodi še dalje strog sam s seboj! Priporočil bi Ti le: čitaj tudi epike, in sicer ne samo Preglja, ki se Ti pozna, temveč tudi lažje, v pravem zmislu »pripovednike«. Zato, da zbudijo v Tebi zmisel za zgodbo.

N. B. Tudi Ti veš, kaj je resnična pesem. Sčasoma se boš naredil, če se boš vztrajno koval. Prosim te pa, nikar ne piši nejasnih, vsebinsko praznih verzov! Zapelje te rima, da zapišeš, kar ni prišlo iz srca. Misel je v pesmi bolj važna kakor rima. Primer, kako so Ti rime narekemale verze, je »Na Adriji«:

Nebo je polno sinjih zvezd.
Šumé ciprese ob azurnem morju,
kot so šumeli bori na pogorju,
v katerem koplješ novih cest.

Na prednjem delu, v temo krova
med stara jadra in vrvi
sem vtopil se. Tu strašnih slutenj ni
in v noč budi ne srca kruta sova.

Le sladko zibanje valov
in daljnih zvezd visoka pesem
se spaja z ono, ki jo nesem,
predragi, tebi v črni rov.

Prva dva verza vsake kilice povesta pamešno in razumljivo misel, vse drugo je sama meglenost, zapisana iz spomina na razna nedozorela pesniška snovanja tvoje domišljije in iz spomina na prečitane pesmi. Kriva je pač želja, imeti rimo. A po nesreči se je tudi vezanje pokazilo: krova — sova, valov — rov, pesem — nesem niso rime, ker ne zvane enako. — »V marcu« ima isto hibo:

Od težkih misli sem bolan.
Med sive pajčevine,
ki predejo se z dneva v dan,
bom truden legel sredi zime.

Premisli vsebino zadnjih treh verzov, če je seveda sploh mogoče kaj najti v njih, in boš odkril svojo glavno slabost: zapišeš brez razsodnosti in resničnega doživlja polovico verzov. Bodi strožji s seboj, če hočeš kmalu zapeti dozorelo pesem! Škoda bi bilo, če se ne bi potrudil, ker nekaj moči je v tebi. Studiraj pesmi, verzno tehniko in zlasti — zmisel zunanijh pesniških sredstev, kakor so ritem in rima, potem se boš najlaže ognil mehničnemu zapisovanju. Upam, da kmalu pošlješ kaj dobrega.

Milivoj N. Tvoji verzi so zelo neboljeni:

Beži naš čas
z ogromnimi koraki,
kjer stopi,
poruši vse
s krvavimi podplati...
brez boja — težki davki.

Rad bi vedel, če si pesnik. Zaenkrat še nisi. Ni še znak pesniške zmožnosti, če koga sili neka notranja sila, da se izraža; saj vsak človek rad razodene svojo radost in žalost, so celo ljudje, ki molčati sploh ne znajo! Preberi mnogo pesmi, preden se spet poskušaš! Da se Ti obudi čut za resnično pesem!

Jizjola. Vi gojite poučno pešem.

Kosec.

V jeklo kleplje mladi Joža,
svojo kleplje si koso.
Vse bo padlo, bil in roža,
vse pokosil bo v roso.
Eno vendar, ki je roža,
da jo oča kolnejo,
ujeti kosec v srcu boža,
v njo mu misli tonejo.
Ostro skleplji, ostro, Jožal
Zbrusi kosi vso čeljust!
Naj še grešna pade roža,
ki jo je vsejal predpust!

Zares krepka, samo — premalo lepo, kajti tudi realistična pesem mora biti fino občutena, tudi v njej bodi nekaj praznično izbranega. Drugod ste boljši, le konec je po večini prerobal in šolsko poučen («Golobček», «Deklič, zapomni si!»). »Ali si« sva že enkrat sodila, a nedosledna se mi zdila še vedno sledeča verza:

Dan na dan te čaka čist.
Ali si kot beli list?

Miselna zveza ni jasna. Reči hočete pač, da je vsak dan kakor nov beli list, ki ga moraš popisati. — »Svet« in »Golobček« sta boljša; iz njih sodim, da bi Vi znali napisati dobre reke, iskre, iveri in kakor še pravimo takemu blagu. Poskusite! Kratko, jedrnat in lepo! Pričakujem.

PO OKROGLI ZEMLJI.

Italija in tujci. Pišejo, da prinese tujski promet Italiji nad 8 milijard dinarjev na leto, to je dve tretjini našega državnega proračuna.

Drage priprave. Severoameriška Unija pripravila za l. 1930 ljudsko štetje; priprave stanejo nad 2 milijardi dinarjev!

Poplačana prijaznost. Neka Američanka je bila poštarju za njegov smehljaj in vsakdanji pozdrav tako hvaležna, da mu je podarila ček za 200 funtov ali 55.000 dinarjev.

Bogastvo na morskem dnu. Ob severni obali Avstralije se potaplja v morje Malajci in Kitajci, kjer nabirajo na dnu biserne školjke. Lani so jih prodali za 121 milijonov dinarjev!

Vse sam avtomobil. V osrčju Afrike sta tudi jezera Kivu (ob ekvatorju) in Tanganjika, 120 km vsaksebi. Železniške zveze med njima ni, vodnega pota tudi ne — torej kaj? Uvedli so avto in zdaj jih v tem nekulturnem (?) kotu Afrike vozi na tej progi okoli stol!

Nov jez za namakanje. Ogromnim zgradbam jezov pri Asuanu, Kartumu, Bombeju in v Pandžabu so pridružili Francozi zdaj še jez na gornjem toku reke Niger v Zahodni Afriki. Pomagal jim bo namakati dolino pri mestu Bamoko.

Tvoje življenje moja smrt! V Jokohami, luki za japonsko prestolico Tokio, si okoli 1500 mož služi kruh s tem, da samotež na svoji dvokolnici, rikša imenovani, prevažajo potnike. Zdi se, da bodo kmalu ob ves zaslužek, ker so mesto poplavili avtobusi, taksiji in tramvaji.

Usmiljeni Čukči. Na najbolj severovzhodnem polotoku Azije živi sibirski narod Čukčev, ki se bavi z nego severnih jelenov. Kadar vidijo, da kaka vas strada, zakoljejo na stoline jelenov in jih podarijo lačnim sosedom.

Cejlonski kavčuk. V angleških kolonijah pridelujejo na Malajskem polotoku največ kavčuka, takoj za njim pa je otok Ceylon (Sejlon) pri Indiji, odkoder so l. 1928 izvozili 58.000 ton tega važnega pridelka.

Nafta v Mehiki. Lani je Mehika v proizvodnji nafte dosegla četrto mesto svetovnega pridelka; načrpali so je namreč 50 milijonov sodov po 164 litrov, kar znaša 82 milijonov hektolitrov. V pridelovanju nafte so na prvem mestu Združene države Severne Amerike, za njimi pa Venezuela, Rusija, Mehika.

Koristna palma. Palma, »knežinja rastlinstva«, je drevo, ki krasi domove in puščave in gošče, pa tudi donaša mnoge koristi; le spomnimo se na datljevo, kokosovo, voščeno, sagovo, oljato, vinsko palmo, ki prehranijo na milijone ljudi po vročih predelih naše zemlje. Vseh vrst palm štejejo nad 1000. Na Malajskem polotoku v Zadnji Indiji zdaj poskušajo 22 vrst, seveda predvsem koristne, da doženejo, kako se bodo obnesle.

Čaj na Sumatri. Na otoku Sumatri ob Zadnji Indiji so lani pridelali velike množine čaja. Samo izvozili so ga 8.700.000 kg, pa je tako drag, da stane 1 kg več ko 500 Din, ves pridelek torej nad 4 milijarde dinarjev!

Ogrska ima novo пристanišče. Preteklo poletje je Ogrska dovršila in 20. oktobra otvorila novo prosto luko Budapešt. Odkar je s svetovno vojno izgubila Reko, ni imela nobene morske luke. Zato se je toliko bolj začela zanimati za rečno plovbo in je tako na Donavi zgradila novo luko, odkoder bodo ladje vozile do Črnega morja in naprej. Stroški so znašali okoli 150 milijonov dinarjev.

Kafri živinorejci. Po najnovejši statistiki (staležu) imajo Združene države Južne Afrike nad 10 milijonov glav goved. Polovica te živine pa je last Kafrov, ki so prav pogumni in nadarjeni afriški domačini, močna veja zamorcev Bantù.

«Čilski» soliter v Afriki. Sporočajo, da so ob zahtodnem robu puščave Kalahari v Južni Afriki odkrili soliter, ki nič ne zaostaja za čilskim iz države Čile v Južni Ameriki. Morda bomo kmalu gnojili s »kalaharskim« solitrom.

Muhasta narava. V Sibiriji je pozimi strašen mraz, takoj zraven pa so Altajske gore pozimi brez snega, tako da si živina — govedoreja tam cveče — lahko poišče po planinskih pašnikih krme.

Da smo v Braziliji! Ko je pri nas zima, otepajo v Braziliji orehe, in sicer kar iz čolnov na reki Amazonki. Veje, ki visijo nad reko, oklatijo in napolnijo čolne z orehi.

Vlomilci in nevidni žarki. Odkrili so posebne nevidne žarke, ki bodo vlomilca pri njegovem poslu takoj izdali. Vlomilec žarka ne bo videl ne v temi ne če si nažge svetiljko, in žarku se ne bo mogel izogniti. Ropar bo stopil preko sobe, prišel tako med žarke, ki bodo kakor nevidna pajčevina razpredeni med stenami; tisti hip pa bodo že zapeli zvonci na pomoč! — Če bo s svojo lučjo poskušal najti pripravo, ki oddaja nevidne žarke, da jih ustavi ali uniči, mu tudi to ne bo pomagalo. Je namreč tako občutljiva, da alarmira zvonice, če se ji le približaš, kaj šele dotakneš!

Azijo raziskujejo. Mongolija v Osrednji Aziji je bila tujcem do danes zapečatena knjiga. Po svetovni vojni pa so jo začeli raziskovati zlasti Rusi, ker se je Mongolija pridružila Veliki Rusiji; znan je ruski raziskovalcev Kozlov. Pa tudi stari mojster Osrednje Azije, švedski učenjak Sven Hedin, je zopet na poti. Namesto karavan pa zdaj uporablja aeroplan.

Perzija napreduje. Sedanji perzijski šah ali kralj Risa šah Pahlavi, ki je nastopil vlado l. 1925, se jako trudi za blagostanje Perzije. Zidajo prvo železnico, zdaj bodo pa zajezili z velikanskim nasipom reko Karun blizu zapadne meje ter tako namočili puščavo v deželi Kuzistan in gojili bombaž.

Poezija izginja. V mestu slovečega arabskega vladarja Harun ar Rašida, ki ga opeva povest »Tisoč in ena noč« in je živel okoli l. 800, v Bagdadu, ki leži poleg nekdanjega Babilona, so pripravili potrebni denar, da zgradijo elektrarno za mestno razsvetljavo in tramvaj.

Odkod vse dobivamo olje! Jeseni klatijo ob reki Amur v Mandžuriji storže s ceder, ker imajo mnogo dobrega olja, ki je porabno za jed in dišave. Drobijo jih v možnarju.

Znamke za doto. Filatelisti ali zbiralci znamk so včasih čudni ljudje. Nedavno je na Švedskem neki fant obljubil svoji zaročenki, da ji bo pisal vsak dan, dokler bo odsoten. Ostal je svoji besedi zvest in res poslal svojemu dekletu trideset pisem z zračno pošto. Marke ali znamke so nosile napis: »Luftpost« (zračna pošta). Ko hoče kupiti znamko za 31. pismo, pa mu povedo, da so vzete znamke iz prometa, ker je naslov »Luftpost« stal narobe (na glavi). Po čudnih in redkih znamkah pa so filatelisti kar planili. Dekle je k sreči ohranilo še vsa pisma z ovojnicami in je zdaj tistih trideset znamk prodala za 300 funtov (82.500 Din). Lepa dola!

Mlekarni v Sibiriji. V severovzhodni Sibiriji je mlekarstvo prav važna gospodarska panoga. Mlekarn imajo okoli 2400 in so lani izvozili sirovega masla 34.000 ton.

D R U Ž I N A

KUKMAK ALI ŠAMPINJON.

Gobe! Kdo jih rad ne pogleda, ko jih prinesejo na jesen polne koše na trg? Še bolj smo jih pa veseli, kadar nam gospodinja postavi na mizo okusno jed iz gob. Užiten gob — le te imamo tu v mislih — raste pri nas mnogo vrst. Ante Beg jih ima v svoji knjižici »Naše gobe« naštetih in opisanih 69 vrst. Žal, da jih naši gobarji poznajo samo nekaj malega. Vse drugo propade brez koristi. Največjo veljavo ima navadni goban ali jurček, ki je res izmed vseh pri nas rastočih užiten gob najbolj razširjen in tudi najboljši. Le škoda, ker ga ne moremo na umeten način razmnoževati. Ko bi se dal gojiti kakor povrtnina, bi bili za imeniten pridelek bogatejši.

Imamo pa gobo, ki je žlahtnejša nego jurček in ima še to vrlino, da se da gojiti v primernih prostorih v poslopjih, pa tudi na planem na vrhu. Ta goba je pravi kukmak ali pečenka (šampinjon, lat. *agaricus campestris* [psalliotha campestris]), ki raste tu in tam tudi pri nas po pašnikih in lokah, kjer se pasejo konji. Vendar pa je pravi kukmak zelo redek; malokdo ga pozna in nabira. Večkrat naletimo tudi na travniški (psalliotha arvensis) in gozdni kukmak (p. *silvatica*), ki sta pravemu kukmaku zelo podobna, pa vendar slabjšega okusa.

Klobuk mladega kukmaka je okrogel. Kožica je čisto ali bolj ali manj zamolklo bela, gladka in suha, svilen kosmičasta ali drobno luskinasta in se da izlahka sleči. Lističi so prvotno beli, kmalu pa bledorožnati, pri starejših pa rdečerrjavi, končno črnorjavi kakor čokolada. Dokler je plodovnica rožnata, so kukmaki najboljši. Kocen je bel in nikdar votel, gladek ali nežno kocinast ter nosi rožnato belkast, nacefran klobarček. To je ostanek kožnate odeje, v katero je bila zavita mlada gobica. Meso je belo, včasih malo rdečkasto, in prijetnega vonja. Okus ima po janežu ali orehih.

Pravi kukmak so pridelovali v Franciji že pred sto leti. Dandanes so pa zlasti v Parizu obširna in sloveča podjetja, ki pridelujejo vse leto te žlahtne in dragocene gobe. Seveda je to pridelovanje dokaj težavnejše nego pridelovanje solate ali kake druge ze-

lenjadi. Zato je pa tudi pridelek zelo drag in je pri nas popolnoma neznan. Iz Francije se je širila vzgoja kukmaka po vseh evropskih državah. Posebno se bavijo s to kulturo po velikih mestih Nemčije.

Za pridelovanje kukmaka so potrebne in važne zlasti tri stvari, in sicer: primeren prostor za gredice, ugodna tla in živa, zdrava zalega (podgobje).

1. Najboljši prostor za vzgojo kukmaka so temne, podzemeljske kleti ali kakršnekoli prostorne voline z enakomerno toplino in vlago. Za to se dajo prirediti tudi cvetličnjaki, tople grede in sploh razni drugi ne presuhi pritlični prostori, kjer se lahko več mesecev vzdržuje stalna toplota 20–25° C. Sloveči nemški pridelovalec kukmaka, Amelung, jih je gojil tudi na vrhu v senčnatem zatišju in po raznih drugih krajih pod streho in na planem.

2. Za kukmak ugodna tla je treba pripraviti iz konjskega gnoja, najbolje od živali, ki se hranijo s suho krmo. In baš ta priprava je kolikortoliko težavna, ker se mora izvršiti z vso natančnostjo in z nekim prirojenim čutom za pravo toplino in vlago gnoja. Gnoj mora biti star najmanj 14 dni, prej ni za rabo. Lahko je pa star tudi do 3 mesece, toda mora biti tako ohranjen, da se ne segreje. Dva ali tri tedne prej, preden mislimo prirediti gredico za nasad, moramo začeti na poseben način pripravljati gnoj. Za to iztrebimo iz njega vso predolgo slamo. Potem ga pa nakopičimo na 75 cm visoke, poljubno široke in dolge nasipe, kjer ga z vilami plast za plastjo čvrsto stepemo. Čim več je gnoja, tem lažje in tem bolj se segreje in tem ugodneje se preosnavlja. Z manjšo množino nego je en kubični meter gnoja, se pa sploh ne da nič narediti. Gnoj nakopičimo pod kako streho, kjer pa to ni mogoče, ga pa pokrijemo z deskami, da ga ne izpira dež. Četrty ali peti dan, ko se je gnoj vnel, ga moramo premetati, in sicer tako, da pridejo spodnje plasti na površje, zgornje pa na dno. Pri prelaganju ga zopet čvrsto stepemo z vilami. Na ta način ga preložimo potem še dva krat v presledkih po 4 do 5 dni, ko se sredina kupa razgreje na 50° C. Za to pripravo gnoja porabimo torej 15 do 20 dni, preden je gođen, da ga lahko uporabimo za gredice, kjer bomo naredili nasad kukmaka.

3. Z a l e g o (podgobje) imajo na prodaj vsa večja vrtnarstva v Nemčiji in Franciji. V novejšem času jo prodaja tudi trvdka »Zrno« v Zagrebu. So to kosi posušenega gnoja, ki je prerasel z živim podgobjem kukmaka, ki se začne takoj razvijati, ko pride v razmere, ki ugajajo tej rastlini. In take ugodne razmere ji pripravimo s konjskim gnojem, kakor je bilo opisano pod točko 2.

Kukmak se da pridelovati vse leto, kjer so za to pripravljeni prostori, bodisi da so že od narave dovolj topli, bodisi da se dado kuriti. Začetnik pa naj se loli tega posla le spomladi ali na poletje, ko lahko izkoristi prirodno toplo. Kdor bi začel s pripravami v začetku maja, bi nabiral kukmake od julija do pozne jeseni, dokler bi ne pritisnil mraz. (Dalje prihodnjič.)

O ZAKONU.

R. C.

Ljubezenski sli je treba izruvati želo.

Za lažje umevanje zgornje trditve naj navedem primer, ki sicer ni vsakdanji, je prav kričeč in zato še bolj pojasni strupeno želo v sli — in zle posledice, če ga zakonska ne izrujeta.

Pride nevesta-vdova, že nad petdesetletna. Pove, da se moži. In sicer moži s tridesetletnim fantom. On vetrenjak, ona že vsaj na videz ustaljena, pridobitvena, delavna. Vprašuje, ali naj ga vzame ali ne. (Moj Bog, ta vprašanja! Izmed sto takih popraševanj je komaj eno resno. V notranjosti neveste je tedaj, ko pride iskal sveta, že vse dognano in sklenjeno!)

Nasvèt: Pameť pravi: Nikar! Glejte, to je hipni žar strasti, ki se je užgal v Vas in v njem — pa ga bo kaj naglo konec. Pomislite, kako kaže Vaša pratika!

Nevesta gori v lice. Iz oči ji gleda sla, smehlja se in posmehuje vsem razlagam. Za sklep pove: »Rekel mi je, prisegel mi je, naj mu krokarji izkljujejo oči, če bi me le enkrat samkrat grdo pogledal.«

Zgodilo se je, kar se ob takih prilikah vselej zgodi: vzela sla se.

Po prav kratkem zakonskem življenju je za lo omolico prišlo iztreznjenje. Začeli so se prepiri, boji, pretepi — nato je prišla ločitev.

Zakaj? Zato, ker je vsak izmed njiju iskal v tem zakonu le sebe, iskal samo svoj užitek in dobiček: oba utehe za razplamenelo slo; on še razen tega — vetrenjak — lagodnega življenja, ona za svoje gospodarstvo pridnega delavca-hlapca. Zgolj samopridnost, sebičnost. O kaki skupnosti, o občestvu, ki zahteva toliko samozatajevanja, ni bilo ne duha ne sluha — zato niti najmanjše trdnosti ne za dober zakon in so bile razvaline že prvi dan takorekoč na dlani.

Je prečudna in značilna reč, da vsak zapeljivec — zapeljivka (rabim nalašč ta tako domač izraz, dasi je nekaj krivičnosti v njem) misli, da je »sla« islo kot »ljubezen«, ali recimo rajši, da je ljubimkanje res že ljubezen. Ta zmošta, ta zamena pa ne tiči samo v onem, ki vabi, pregovarja — zapeljuje. Nje je deležen tudi tisti, ki ga premami, in se zapeljanec, zapeljanka vda kar prehitro tej usodni zameni. To stori pa zaradi tega, ker ga sla mami in prekriči z ljubimkanjem ljubezen.

Posledica tega je, da je vsak zapeljivec obenem tudi zapeljanec. Oba sicer slutita, da iščeta skupnosti življenja, da hočeta skupno ognjišče, da hočeta ob-

čestveni dom, družino — in mislita, da je ta sla, to omolično ljubimkanje zares že tista ljubezen, ki bo skupno ognjišče zgradila, ga vzdrževala za vsako ceno in za vsako žrtev. Pravita, da gresta v zakon z »dobro vestjo« in ne vesta, da je ta »dobra vest« prisleparjena s slo in da slepari oba.

Zvečer obeta beli grad,
zvečer obeta prstan zlat,
zjutraj pa še črne kajže ni.

Oba si to obetata, vsak sam sebi, vsak svojemu drugu. Je res neverjetno, kaj vse si zaljubljeni sami sebi in med seboj naltezajo — odkritosrčno bi rekli, nalažejo. S tem si zakrijejo oči z deskami, »s pódnicami« pravi kmet, da ne vidijo težke naloge, ne žrtev, ne samoodpovedi, ki je vse za zakon kakor vogelni kamni za slavno. Ko se prebude iz omolice, ko izgine sanja in se razpuhti megla, ki sta si jo sama stkala pred oči, se pojavi gora, kamor je treba z vso voljo, z vso težo križa, pa tudi v užitke pravih lepôt družinskega življenja — in tedaj omagajo. Potem pa je vzrok nesreče usoda, zakonski drug, starši, prijatelji, da, sam Bog. »Ko bi bila prej to vedela!« zdihuje »Nihče me ni poučil, nihče opozoril.« — Seveda, le poskusi vsak, kaj koristi pouk in opozarjanje zaljubljenim ljudem!?

Ali naj gredo vsi premnogi taki zakoni, ki jih je prazno ljubimkanje sklenilo, vsaksebi? Ne. Je odpomoč. Česar niso videli in ne hoteli vedeti kljub opozoritvam in zgledom ob levi in desni, naj uvidijo sedaj, pa takoj. Sla in ljubimkanje nista še tista ljubezen, tista močna volja, ki je potrebna za stalno sožitje, za skupnost, za občestvo življenja. Kar precej si strgajta obvezo z oči in z vsem pogumom pogledajta na goro življenja, kamor vodi pot. Sama sla je strast, je zgolj sebičen nagon, ki hoče utešiti le sebe, zadostiti sebi. Drug, družica v zakonu mu je le golo sredstvo, da doseže ta sebični namen, da si zatoli to samopridno lačnost. Volja do skupnosti, prava ljubezen pa pozabi nase, ne govori več: jaz, jaz, ampak vedno le: midva, mi.

Nikakor pa ni te volje do skupnega življenja umeti tako, kakor da bi bilo mogoče lastni »jaz«, sebe, nekako ubiti. Nagon ostane nagon. Zares ubiti ga ni mogoče — mogoče pa ga je podrediti skupni volji, višji volji za dobro zakona. Skušnje vsakega dne učijo, da je ljubezenska sla nagon, ki je brezmejno muhast, nagajiv, kujav, malenkosten. Pogledajte zaljubljenca, za kakšen prazen nič se skujajo, »rilec kuhajo«, jokajo, obupavajo, grozé in drug drugega mučijo do blaznosti. Pameťen, neprizadet človek se jim smeje. In prav tak pameťen smeh je najboljšo zdravilo, če pokaže roge sla v zakonu in začne rušiti skupnost, občestvo. Če sta zakonca tako prevzeta od volje do resnične družinske skupnosti, da ta volja začeda pri obeh, bo obvladala tudi kujavost sle in vse prazne mrčeznosti, ki se zgošča krog kujavosti. Smejajta se, pa recita si zakonca: Ali sva neumna ali ne, da se zaradi takih neumnosti zmrdujemo? Žena ne more biti večno samo solnce, ima svoje mrke in oblačne dni. Mož ima svoje skrbi, je ves vlopljen v načrte in delo in se res ne more po mili volji žene ukvarjati z njo, kadar se ji zahoče. Naj ga žena razume, naj mu privéči njegov tarok, njegovo kavarno, pogovor z možmi, njegovo politiko in njegovo tovarno, lov. Smejajta se tisti ljubosumnosti, ki voha za vsakim korakom zakonskega druga in ga žali. Kjer je takó iz trte izvito ljubosumnje, tam je že razdor, tam je že sovraštvo in vsako

sovrašstvo je v svojem jedru gola sebičnost. In gola sebičnost so vse druge malenkosti in nevšečnosti v zakonu. Mož ni več snubec, ni več listi oboževatelj, kateremu je iznajdljiva sla razodevala vse zvite pripomočke, da se je nevestici prismuknil; žena ni več tista nevestica, ki je pazila na vsak kodrček, na vsako pentljo, da je ljubljenega priklepala nase. In potem vzdihujeta: Mož trdi, da žena ni več lista, kot je bila, da je celò v družbi drugih moških vse bolj živahna, nekam ljubezensko podjetna. Da ima prav vselej baš takrat, ko bi bil on rad zelo nežen in dober, silne opravke in zadrege. — In žena toži: Moj mož ni več tisti. Saj nič več ne čuti tako gorko z mano. Ah, kakšen je bil prej! Kako sva se ljubila! Sedaj pa je ves hladen in pust. Kar šla bi. Če ga ni doma, se dolgočasim. Če pride, ima polno glavo skrbi in pravi: žena, jaz sem tako truden. Prav zgodaj pojdimo spat. Ali je to kakšen zakon?

Kaj bi rekel miren opazovalec na vse to? — Smejal bi se in bi rekel: Kako sta preprosta! Ali ne veda, da vama je sla šele sedaj pokazala kremplje? Ta muhastost, kar ima, kar je iskala, pa postane nezadovoljna, žalostna. Proč s to kujavostjo in s tem zdihovaljem. Uprita pogled na goro življenjske skupnosti; stran s sebičnostjo, gradita temelj skupnosti z žrtvami, pa bo želo sli hitro izruvano, iz praznega ljubimkanja bo oživela ljubezen in ustvarjala družinski paradiž.

NAPAKE PRI VZGOJI.

PO C. G. SALZMANNU.

KAKO NAPRAVI, DA TE OTROCI ZANIČUJEJO.

Seznajte otroke s svojimi napakami in prav gotovo vas bodo zaničevali.

Janez in Jera sta si bila precej dobra, a bila sta oba tako hude krvi, da ju je malenkost, za kakršno se drugod še ne zmenijo ne, tako razburila, da sta izgubila ves preudarek.

Kolikokrat sta se zjutraj najljubezniveje objemala in si zagotavljala ljubezen, toda še v tisti uri so se jima gubančila čela in gubančile obrvi, zobje so škrtali, usta so se odprla in bruhalo iz sebe ploho nizkočnih in žaljivih besedi.

Tako je nekoč Janez svojo Jero najprisrčneje objel in rekel: »Draga Jerica!«

Jerica: »Moj ljubi Janez!«

Janez: »Ko bi ti le mogel dopovedati, kako te imam rad!«

Jerica: »Ti si mi res nad vse na svetu!«

Janez: »Ampak luknje, ki jo ima naš Krištof v jopiču, še nisi zašila.«

Jerica: »Saj sem vedela! Komaj vstaneš, pa se že začne godrnjanje!«

Janez: »Oh! Saj smem vendar govoriti; ali nisem gospodar v hiši?«

Jerica: »Ha, ha, ha! Gospodar? Tak ničè, ki si ti? Samo da bi takle človek ne govoril o gospodarjenju.«

Janez: »Baba, ne prepričaj se! Boga zahvali, da si me dobila.«

Jerica: »Lejte si ga no! Takega capina, ko si ti, se povsod dobi.«

Janez: »Kaj boš ti govorila! Ti nič ne storiš in se presnefo malo brigaš, če letajo tvoji otroci kakor be-raški okoli. Tvoje perilo — samo sramoto ima človek, če ga poštene ljudje vidijo.«

Jerica: »Fuj, kaj govoriš! Da bi se ti le zase brigal!«

Otroci so tako prerekanje navadno zelo poželjivo poslušali.

Kadar sta roditelja to zapazila, sta podvojila svoje moči, da sta si metala najobčutnejše sramotilne besede v obraz, ker vsak od njiju je hotel otroke prepričati, da ima on prav in drugi napak.

Otroci so dajali v mislih obema prav in so imeli oba za ničvredna človeka. Nazadnje je prišlo tako daleč, da se sploh niso zmenili za ukaze staršev, in starši nikakor niso mogli doumeti, odkod tako.

* * *

Bil je mož, ki je imel to napako, da je brez premisleka govoril, kar mu je na jezik prišlo, kadar je bil v prijateljski družbi popil kozarec vina. Večkrat se je tako izpozabil, da je pripovedoval vse svoje mladostne neumnosti. Skoraj bi se bil razvalil od smeha, kadar se je spomnil, kako se je v otroških letih spravil nad materino shrambo jabolk, kakšne prešernosti je uganjal s svojimi sošolci in kakšne razvrtnosti je počel na svojih potih zdaj v tej zdaj v oni krčmi.

Njegovi otroci so imeli s takšnimi povestmi tolikšno veselje, da so pustili vilice in nož, pozabili na jed in pijačo, samo da bi jim nobena beseda ne ušla.

Kadar je to zapazil, je seveda nehal in rekel: »Kakšen je človek, kadar je mlad! Mladost je norost!«

Ker so otroci vedeli, da so oni tudi mladi, so mislili, da morajo tudi noreti, dovolili so si vse razvrtnosti, ki jih je bil oče zagrešil in še vse več.

Kadar jih je oče radi tega svaril, navadno ni dosli opravil, kajti mislili so si: Saj tudi ti nisi bil nič boljši.

POMLADNA POKRIVALA.

Navadno se pokažejo prvi slamniki takrat, ko je najbolj mrzlo. To so znanilci pomladi in izražajo naše hrepenenje po pomladi; a ko bo spet toplo vreme, bodo imele ženske pa tople klobuke. Sicer pa pravijo, da bodo letos resnični slamniki v modi — pa še prav široki slamniki. Pa se prerokovanja malokdaj obnesejo in se bržkone tudi to pot ne bodo. — To, kar nam pri-naša predpomlad, je prav mično in ljubko pokrivalo in bo ženskemu svetu najbrže tako všeč, da ga bodo nosile tudi poleti. Od prejšnjih pokrival se razlikuje v tem, da bo obraza več videti, pa čeprav bo oblika pokrivala zvončasta. Krajevci so neenakomerni in zakrivajo večinoma le desni del lica. Najnovejša pokrivala so ali »piskri« — tok —, ali pa širokih krajevcev. Narejeni so iz klobučevine, svile in traku posebne vrste slame in so modro-beli. Te dve barvi sta sploh spomladanski barvi tudi za obleke. Ozke »slamnike« bodo nosile ženske ozkih, ovalnih obrazov; oni širokih krajevcev pa se prilegajo okroglim in bolj rejenim obrazom. Za večerne prireditve so moderni črni slamniki s prosojnimi krajevci. Za okras imajo le trakove in so čim manj vidni.

OBLEKA ZA SPORT.

Čim se začne pomlad, bi človek, zlasti meščan, najrajši pohitel iz zatohlih stanovanj in ulic. In zares je svoboda zunaj na deželi vse kaj drugega ko tesnoba v mestu. Človek se ves prenovi in poživi na izletih, seveda, če pusti tudi skrbi in čmerikavost doma. Kei zunanost močno vpliva na notranost, na dobro voljo

in vedrost, je potrebno, da se za izlele in oddihe izven mesta tudi pripravno oblečeš, tako namreč, da te obleka ne ovira ne pri hoji in ne v skrbi, da se ne bi pokvarila. Sedanja ženska moda je taka, da so obleke sploh pripravne in lahke in tudi za sport in izlete ima taka oblačila v »zalogi«, ki so preprosta, pa vendar elegantna. Blago za sportne obleke bodi mehko in prožno, da se ne zmečka za vsako malenkost, in take barve, ki ni preveč občutljiva. Taki blagovi so na drobno vzorčasti, pikičasti ali črtasti. Kroj sportnih oblek bodi preprost, krilo zgibano ali zvončasto. Glede pasu moraš sama presoditi, kaj ti bolje pristaja: ali da ga imaš višje ali nižje opasanega. Okraski, razen kakih našitih trakcev, za sportne obleke niso primerni. K sportni obleki spada tudi jopica, žemper ali suknena. Najlepša sportna obleka je pa pletena.

K obleki za sport pa spada tudi vedenje za sport. Golovo ni na mestu, da je človek na izletih slabe volje, a prav tako ne, da je razposajen, češ, saj smo »na kmetih«. Čul spoštovanja do slehernega, pa čeprav kmetiškega človeka, nam velevala, da bodimo povsod, tudi na travniku in v gozdu doslojnega vedenja. In občulimo to spoštovanje tudi pri stvareh in rečeh. Ne pohodimo polja in travnikov, ne potrgajmo kar vprek vseh rož in ne lomimo vej v gozdu, da ne bo kazala v ponedeljek vsa izletniška pot sledov »barbarskih« meščanov. Torej bodi za sport zunaj in znotraj lepo oblečena.

T-a.

KUHARICA.

Pomlad je tu! Pomladi se posebno veselimo kuharice in gospodinje; saj nam lajša skrbi za kuho, posebno za prikuhe. Če stopiš v oskrbovan vrtiček, pa če je še tako majhen, zagledaš že prav zgodaj na tej gredici drobnjak (šnitlah), na drugi te pozdravlja zeleni peteršilj, ki ti je ostal v zemlji od prejšnjega leta, tam na tretji gredici se ti ponuja za prikuho širokolistna špinača, dalje por, radič, črne korenine; tudi korenje, če ga je kaj ostalo od prejšnjega leta v zemlji, moreš uporabiti. — Sredi maja že lahko režeš rabarbaro; konec maja pa že pridelaš mesečno redkvico; ne smemo pozabiti hudih kopriv, ki so izvrstna prikuha za revmatičnike, pa tudi za zdrave. Tudi pelin in luštrka sta zelo zdravi rastlini, posebno za pijačo, ki se spomladi pripravlja iz njih. Majniška »Mladika« prinese danes nekaj navodil za jedila, ki se pripravljajo iz omenjenih zelenjav.

Ponvičnik iz žemelj (šeberle) z drobnjakom za v juho.

Mešaj žlico masti in 2 rumenjaka 10 minut; pri-mešaj 2, v osminki litra napojeni žemlji, ki si ju poprej zrezala na majhne kocke, prideni žlico drobno zrezanega drobnjaka, nekaj zrn soli in sneg 2 beljakov; vse narahlo zmešaj in stresi na pomazan pleh, razravnaj testo za prst na visoko po plehu in peci v srednje vroči pečici 15–20 minut. Pečenega zreži na poševne štirivoglate kose, stresi jih v skledo in zlij nanje čisto juho. (Za 4 osebe.)

Koprive s špinačo.

Naberi pekočih kopriv in prav toliko špinače, operi in vse skupaj naglo skuhaj. Kuhano odcedi in seseklaj. Napravi redko, blede prežganje iz masti, moke, nekoliko drobno zrezanega, zelenega peteršilja in čebule.

Nato zalij z mlekom, prideni ščep popra in nekaj soli; ko nekoliko prevre, prideni še žlico kisle smetane, in ko prevre, primešaj še sirov rumenjaka in postavi kot prikuho na mizo. (Če hočeš, da je špinača zelena, jo kuhaj nepokrito in ji prideni za noževno špico jedilne sode.)

Kislica s špinačo.

Naberi kislice in špinače, vsakega enako, operi in prevri v slani vodi. Kuhano odcedi in seseklaj, stresi v kozo na razgreto mast, v kateri si poprej blede zarumenila žlico drobtin od črnega kruha, prideni nekoliko drobno zrezanega drobnjaka in nekoliko soli. Zalij špinačo, (če je je sesekljana 4 žlice) s četrt litrom juhe in naj 5 minut vre; prideni še žlico kisle smetane in postavi kot prikuho na mizo.

Liptavski sir z drobnjakom št. I.

Mešaj 25 dkg sira od kislega mleka, 12 dkg sirovega masla, 5 dkg gorčice, 2 dkg drobno zrezane šalotke ali čebule, osnaženo in pretlačeno sardelo, 1½ dkg drobno zrezanih kaper, 1 dkg drobno zrezanega drobnjaka in nekoliko soli.

Liptavski sir z drobnjakom št. II.

Mešaj ¼ kg sira, ¼ kg sirovega masla, ščep paprike, žlico drobno zrezanega drobnjaka, žličico gorčice, drobno zrezano in pretlačeno sardelo, ½ dkg drobno zrezanih kaper, sol in velik ščep stolčene kumne. Ta sir daj na steklenem krožniku z rženim kruhom za zakusek pred večerjo ali južino na mizo. Tudi ga lahko sama nadevaš na krušne rezine in jih postaviš na mizo.

Por za bolnike s sladkorno boleznijo.

Odreži osmim debelim porom nekoliko zelenja, operi jih in skuhaj v zavreli, slani vodi. Nato por odcedi, ga stresi na krožnik, potresi z drobno zrezanim drobnjakom, polij z razgrelim sirovim maslom in potresi po vrhu še nekoliko nastrganega bohinjskega sira ter obloži s krljički ne preveč v trdo kuhanih jajec. Postavi kot samostojno jed s črnim kruhom na mizo.

Jajca s hrenom.

Skuhaj jajca v trdo, kuhana položi za nekaj minut v mrzlo vodo, da se potem laže olupijo. Olupljena zreži na krljičke, jih nekoliko osoli, prilij olja in kisa in potresi z nastrganim hrenom.

Makaroni v solati z drobnjakom.

Skuhaj v slani vodi ¼ kg poparjenih makaronov (vrvic). Kuhane odcedi, stresi v skledo, zabeli z oljem in kisom in dobro premešaj. Nato obloži makarone s kuhano in odcejeno ter z oljem in kisom zabeljeno karfijolo, z razrezanimi kislimi kumarami, s krljički trdo kuhanih jajec in nazadnje potresi makarone z žlico na drobno zrezanega drobnjaka.

Spomladanska pijača iz pelina in luštrka.

Naberi in operi za veliko pest luštrka in pelina ter to v dobro pomitem možnarju dobro stolci, nato prilij 1 l vode in vse skupaj precedi in ožmi skozi prtič (tudi lahko napraviš močnejšo pijačo, ako hočeš). Zlij v steklenico in postavi samo ali z vinom na mizo.

PECIVO ZA BIRMANCE.

Piškolove rezine.

Napravi sneg 4 beljakov; primešaj 2 rumenjaka, 9 dkg sladkorja, 9 dkg moke in drobno zrezane lupine od polovice limone. Ko si vse narahlo zmešala, stresi na pomazan pleh in razravnaj po plehu pol prsta na debelo, posuj z drobno zrezanimi lešniki ter postavi v srednje vročo pečico, da se rumenkasto zapeče. Pečeno zreži na poljubno velike rezine.

Čokoladni hlebčki.

Deni na desko 25 dkg moke, 4 dkg sirovega masla, 4 dkg masti, 12 dkg sladkorja, nekoliko vanilijevega sladkorja, ščepec cimeta, 4 žlice mrzlega mleka, 1 jajce,

1 rumenjak, 2½ dkg kakava in pol pecilnega praška. Iz vsega tega napravi testo, ki ga razvaljaj za prav debel nožev rob na debelo. Iz njega izreži majhne okrogle hlebčke in jih pokladaj na pomazan in z moko potresen pleh. Vsak hlebček pomaži z raztepenim jajcem in potresi z drobno zrezanimi lešniki. Postavi jih v srednje vročo pečico, da se počasi spečejo.

Španski vetrci.

Napravi sneg 2 beljakov in mu narahlo primešaj 13 dkg sladkorja, deni to v brizglo (šprico) in pokladaj na prav malo pomazan, z moko potresen pleh prav majhne kupčke, ki jih postavi v peč, kadar vzameš kruh iz nje, ali jih speci v pečici.

M.R.

Z A K R A T E K Č A S

ZA SMEH.

Vljudna pozornost.

V nekem kraju je pogorela graščina, ki je bila seveda zavarovana. Drugi dan po požaru se oglasi pri graščaku deputacija kmetov z županom na čelu. Graščak se začudi in pravi:

»Ljudje božji, kaj bi pa vendar radi? Saj vidite, da mi je vse pogorelo!«

Nato pa odgovori župan smehljaje: »Gospod grof, prišli smo, da Vam iz vsega srca čestitamo!«

Vse se suče.

»Torej vsako leto, praviš, da ti tvoja oboževalka pošlje uro za god?«

Pesnik Floricijan: »Da... in sicer zmerom isto! Kadar mi mine god, jo zastavim, na dražbi jo kupi ona in točno za god jo speč dobim.«

Čudno.

Župan (gleda ob hudi uri skozi okno): »Hudika! Šele enkrat je freščilo, pa že na treh krajih gori!«

Na letovišču.

Letoviščar: »Slišile, gospa, dajte no kako napraviti, da ne bodo kokoši po mizi in klopih skakale, kadar jemlo!«

Gostilničarka: »Ljubi Bog! Kokoši bi pač rade vedele, kateri gostje jim vsa jajca pojedjo!«

Nezanesljiv čestilec.

»Ti, žena, s tem človekom ne bo nič! Ta samo hvali vse: hvali jed, hvali vino, hvali tebe, hvali mene in moje cigare, hvali našo Zorko — zaročiti se pa noče.«

Nujno zadržan.

Pesnik Felicijan: »Gospa! Lampo sem pustil goreti, ker moram nocoj na vsak način še delati; grem samo nekoliko na zrak.«

Gospodinja: »Že dobro, gospod Felicijan! (Čez dve uri potrka dekla od »Lesene klobase« gospodinji na vrata.) »Kaj bi radi?«

»Gospod Felicijan me pošilja in prosi, da bi ugasnili luči!«

Varčnost.

Turist (ko proti večeru pade v prepad, iz katerega se ne more sam rešiti): »Da bi vsaj mogel v hotelu odpovedati sobo!«

Logika.

Gospod Svadnik je bil divji. Izgubil je pravdo in je moral plačati približno pet tisoč dinarjev stroškov. »Prmejdunaj,« pravi, »rajši si nogo zlomim, preden začnem še kakšno pravdo!«

»Za božjo voljo nikar,« vzklikne njegova žena, »potem se boš pa spel z zavarovalnico pravda!«

Razmišljenost in pol.

Žena: »Kdaj si pa opazil, da nimaš dežnika?«

Profesor: »Ko je nehalo deževati in sem ga hotel zapretil!«

Jamstvo.

Potepuh (ki so ga radi tatvine dragocene ure obsodili na dve leti ječe): »Čudno, kako natanko je urar vedel! Za dve leti se jamči je stalo na listku pri uril!«

Nobel.

Berač (ki so mu v gostilni podarili kosilo): »Tako; zdaj mi pa dajte še pol litra vina, ampak tega plačam!«

UGANKE.

Urednik: PETER BUTKOVIČ - DOMEN, Sgonico, p. Prosecco, frieste, Italia.

Skupina delavcev.

(Radivoj, Ljubljana. — 8 točk.)

Ime in priimek	Je delal:	
	mescev	dni
Drago Erjavec	5	6
Polde Karlin	13	1
Vinko Seljan	23	6
Ací Jenko	3	11
Jože Povše	6	23
Franjo Tekavec	18	6
Edi Merala	5	6
Stanko Lapajne	15	17
Albin Ahačič	13	1
Čeda Mihajlovič	4	10
Lojze Arko	13	1

Spremenilev.

(France, Središče. — 9 točk.)

I.

Popolnik
orodje
pokrivalo
drevo
tekočina
rastlina
umetnina
sadež
naselbina

II.

Žuželka
padavina
hrana
odprtina
ime
sorodnik
plica
drevo
začimba

Poišči besede pomena pod I. in spremení v vsaki eno črko, da dobiš besede pomena pod II. Ako si dobil pravilne besede, ti nove črke v besedah pod II. povedo znan pregovor.

Zamočana veriga.

(Radoš, Stari trg. — 8 točk.)

Povem - ji - kač - jitaí - šn - jaí - zi -
- povek - mds - oi.

Črkovnica.

(France, Središče. — 8 točk.)

s o p s l m i m t s n
i k š t l o o o j n m
o a e m z p e a s z s
e z e o a r z s k a r
p v a r a i s b c r s
a t i s v o b l m z b
o e a v č j s i l h r
e a i o m b j a e k o

Cvelje.

(O. S., Sele. — 8 točk.)

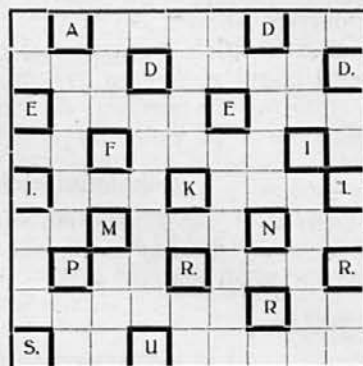
Novec.

(Janez Ložar, Ljubljana. — 12 točk.)

Mozaik.

(Miroslub, Vižmarje. — 12 točk.)

S črkami označene kvadrate razvrsti v danem prostoru tako, da boš čital ime slovenskega učenjaka, njegovo opravilo in še začetni črki njegovega imena.

Črkovna podobnica.

(O. S., Sele. — 8 točk.)

JOK i 20 X 5 K

Številčna uganka.

(J. Ložar, Ljubljana. — 9 točk.)

A, U, H, C, M

14, 1, 8, 2, 3 — 3, 11, 1, 4 — 18, 19, 20, 1
8, 1, 1, 4, 7, 5.

Dobiš lep slovenski pregovor.

Skrit pregovor.

(Radoš, Stari trg. — 7 točk.)

Breza, stan, rega, vol, zid, bera.

Vremenska uganka za maj.

(Zl., Ljubljana. — 11 točk.)

2	8	10	14	5	6	13	23	1
7	5	11	24	8	5	3	22	11
18	8	2	5	11	,	5	10	2
8	6	19	8	20	5	19	19	10
18	9	23	6	5	5	11	.	.
I	II	I	II	I	II	I	II	I

Rešilve je pošiljali do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Šent Vid nad Ljubljano.

REŠITEV UGANK V APRILSKI ŠTEVILKI.

Sodnijska kronika. Najprej iz abecede črko, ki jo pove številka dneva, nato iz vsake besede črko, ki jo pove število slučajev: Kdor ponoči krađe, je podnevi obešen.

Vraza. Kolovoz.

Sestavnica: Nove besede se glasijo: birna, tovor, ljudje, klima, vrzel, blazen, kakao, bisler, obrat, odigrati, oves, oklop, težak, stih, fraza, polet, obris, obrok, boriti. Pregovor se glasijo: Molk zlato, golk srebrol

»Kranjska dežela.« Imena krajev po oddaljenosti: Dob, Moravče, Kamnik, Dražgoše, Kropa, Radovljica, Kočevje. Zaporedne črke iz imen dajo kraj: Domžale.

Kvadrat. Določi najprej črke, ki tvorijo v goštem redu ime An. Aškerc. Pričenši pri teh črkah, dobiš: V delih svojih sam boš živel večno. An. Aškerc.

Veliki teden. Število znamenj pove, koliko črko na sliki je vzeli. Dobiš: Ni Ga tu. Vstal je On.

Trgovski napis. Brezalkoholne pijače.

Istopisnica.

s s s
t l l
s o l
g k p
a a a

Besede so: Stopa, top, pol, sloka, lok, kol, sloga, log, gol, sol, los.

Ptiči. Kalin, škrjanec, goršnik, papiga, pastirica, sinica, taščica, sraka, penica, ser, pegam = Kakršna plica, laka pesem.

Voščilo. Številke pomenijo abecedo od 1—25. Vzamem pa najprej prvo številko v kvadratu (23=v), nato prvo v krogu (19=s). Nato drugo v kvadratu, drugo v krogu; tretjo v kvadratu, tretjo v krogu itd. Kako, v katerem redu jemljem številke, mi povedo kvadrati in krogi. Rešitev se glasi: Vsem našim naročnikom: Vesele velikonočne praznike.

Veznica. Zloge zveži izmenoma po enega od oboda in po enega od sredine, začeni z »Od«; drži se smeri kazalcev na ur! Dobiš:

»Odločno odpovej se svoji sreči, goreče išči drugim jo doseči, živel vrli mož ne sme za sé. Iz bralov sreče njemu sreča klije, veselje ljudsko njemu v oku sije, in tuja solza mu meči srcél«
(Simon Gregorčič.)